VIRGILIU ŞTEF. SERDARU

DOCTOR în DREPT
OFIŢER DE REZERVĂ

RĂZBOIUL NOSTRU

TURTUCAIA—MĂRĂŞEŞTI

SCHIŢE ŞI NOTE DE CAMPANIE

BIBLIOTECA MUNICIPIULUI BUCUREŞTI

„MINERVA", BUCUREŞTI
1918

Pe front.

ÎNCHINARE.

SOLDATULUI-ŢĂRAN.

Închin acest volum soldatului ţăran român dintre cei mai viteji şi mai răbdători din lume.

Închin bravului sergent prahovean Bogdan Ion, rănit de două ori, care în orele cele mai vitrege păstrà încă sus speranţele de bine.

Închin soldatului Drăgan Tudor din com. Doba-Romanaţi, ţăran cu faţa arsă de soare şi ochii scânteetori de inteligenţă, care şi-a lăsat cinci copii şi nevasta şi a urmat stindardele ţării.

VIRGILIU ŞTEF. SERDARU.

CUVÂNT ÎNAINTE.

Public aici însemnări din carnetul meu de campanie, precum şi câtevà schiţe de războiu.

Să nu fie de mirare că la o anumită dată se găsesc notate lucruri pe cari abia mai târziu le-aşi fi putut aflà. Pentru a dà un tablou edificator asupra luptelor şi situaţiilor, am luat însemnări de mai târziu şi le-am pus acolo unde credeam că e principala teză.

Am trecut repede asupra unor anumite evenimente. Volumul a fost cenzurat în Bucureşti.

* * *

Insemnările sunt scrise fără intenţiunea prealabilă de a fi publicate, ci din simpla necesitate sufletească de a aşterne pe hârtie — prietenului carnet — emoţiile acelea cunoscute numai de luptătorii acestui războiu, — emoţii de o intensitate şi o varietate multiplă caracteristică.

Sunt fiori simțiți, fiecare parte e îmbălsămată cu o parte din suflet.

„Războiul nostru" îmbrățișând și descriind sentimentele luptătorilor ca și ale spectatorilor, povestind luptele și suferințele ca și bucuriile și cununile cu lauri — am voit să fie ca o muzică cu variațiuni nesfârșite, o cântare pe care numai în timp de război o poți auzi, ca o simfonie de război...

* * *

Pe lângă îndemnuri prietenești, am găsit puterea de a mă decide să public „Războiul nostru" în voința de a ridică moralul acelora, în cari vibrează un suflet de Român și pe cari împrejurări vitrege i-au făcut să uite ideia din frumoasele versuri:

Viitor de aur țara noastră are
Și prevăd prin secoli a ei înălțare.

Din *Mircea și Soliī* a lui D. Bolintineanu.

Fie ca cele scrise să le miște sufletele și să-i întoarcă pe calea adevărată.

1 August 1918.

VIRGILIU ȘTEF. SERDARU.

PARTEA I.

SIMFONIE DE RĂZBOI.

MOTTO:

Priveşte dela miazăzi la miază noapte, popoarele ridicându-şi capul. Gândirea ivindu-se luminoasă pe d'asupra întunericului... Lumea veche se prăvăleşte şi pe ale ei dărâmături Libertatea se înalţă!...

C. IX din Cântarea României
de N. BĂLCESCU

I. FOCURILE...
II. RETRAGEREA.
III. DELA TURTUKAIA.
IV. SURORILE DE CARITATE.
V. CERCETAŞII.
VI. DURERE.
VII. PRIMĂVARA.
VIII. ŢIGANII.
IX. SÂRBII.
X. SOLDATUL SPÂNU ION.
XI. SOLDATUL MITIŢĂ ION.
XII. RUŞII.
XIII. CAZACII.
XIV. LA COLOANĂ.
XV. TĂTUCU ROMÂN.
XVI. GENERALUL PRINŢ MIKEL AZI.
XVII. MAIORUL PAVLOV.
XVIII. CAPITALA RUCUB.

I.

Focurile...

In liniştea înoptărei prin văi dosnice şi prin şanţuri clipeau sfioase focuri, la cari ostaşii îşi uscau hainele şi îşi povesteau necazurile.

Din când în când câte un vreasc de crăngi ude înteţeà flacăra şi vorba domoală şi cu judecată curgeà liniştită ca într'un areopag de sfetnici.

Alături de bătrânul cu fire albe în barbă stà «recutul» cu ochii luminoşi şi nevinovaţi: unul moldovean, altul «de pe Jii», un altul de pe bogatele câmpii Dobrogene.

Şi adese ori ascuns în umbră fostul cioban cu fluerul în gură, făceà o doină...

Vorba se tăià, fiecare îşi stăpâneà glasul

I.

Focurile...

In liniştea înoptărei prin văi dosnice şi prin şanţuri clipeau sfioase focuri, la cari ostaşii îşi uscau hainele şi îşi povesteau necazurile.

Din când în când câte un vreasc de crăngi ude înteţeà flacăra şi vorba domoală şi cu judecată curgeà liniştită ca într'un areopag de sfetnici.

Alături de bătrânul cu fire albe în barbă stà «recutul» cu ochii luminoşi şi nevinovaţi: unul moldovean, altul «de pe Jii», un altul de pe bogatele câmpii Dobrogene.

Şi adese ori ascuns în umbră fostul cioban cu fluerul în gură, făceà o doină...

Vorba se tăià, fiecare îşi stăpâneà glasul

şi îşi dădeà avânt liber gândurilor... Departe, la nevastă, la copii, la cei trei odori ce îl aşteaptă acolo la Nae, prâslea ce abià gângăveà:

— Tete! Tete! Năboi!

Se mai gândeà la ţară, la pământ, la Rege...

Şi ce gospodar va fi fiecare când se va întoarce acasă, în sărăcăcioasa lui bătătură...

Doina tremurà sfâşietoare triluri, mii de triluri dulci, ca pentru visare, focul se topeà încet şi în urmă nu mai rămâneà decât trei-patru tăciuni pentru aprins ţigările de tutun negru şi hârtie galbenă...

De departe ecoul pădurilor aduceà cântecele soldaţilor ruşi, ce se strângeau seara la cor...

Câte un soldat se sculà hotărât:

— Eu mă duc fraţilor, că sunt de santinelă!

* * *

Intr'un târziu când erà noapte bine şi numai puterea de amintirea focului, ţintuià pe fiecare în loc — atunci apăreau coloanele de noapte.

Invăluiţi în negură şi fără zgomot treceau pe drumuri cete tăcute de oameni şi cai.

Erau trupele de schimb ale infanteriei de linie, erau companii de mitraliere. Treceau clocotind noroiul, fără să le pese de udătură, mergeau la datorie.

Şi cei ce vorbeau abia îşi şopteau...

Nici unul nu spuneà, nici regimentul, nici compania, nici arma, nimic.

In urmă domol, domol, samarele cu provizíi, unul câte unul, în fir indian.

Pe vreme de lună câte un muntean posnaş cântà din frunză.

Treceau...

Spre ziuă, veneau din spre front trupele schimbate pentru odihnă.

Erau obosiţi, cu pasul şovăelnic şi ochii încercănaţi de nesomn.

Focurile erau stinse, fluerele amuţiseră şi nu se mai auzeà decât din când în când, pufnituri de armă şi ţrăncănit de mitralieră...

II.

RETRAGEREA.

Suntem în plină retragere, trişti şi gânditori la nenorocirile ţărei...

Ne retragem încet, prin ploae nemâncaţi şi fără loc de odihnă. Asemănători unei mase ignorante şi fără conştiinţă ne supunem orbeşte şi fără cea mai mică reflecţiune ordinelor de deplasare, cari se schimbă din oră în oră, fără ca să avem vreo idee unde vom ajunge. Şi Doamne! se vorbeşte că vom ierna aşà de departe de tine pământ românesc! (Se spunea de Caucaz).

Pe drum trec în automobile reprezentantele Crucei Roşii a femeilor Scoţiene (Schottish Womenshospital) ce împreună cu tovarăşele lor au arătat atât curaj în Dobrogea şi acum atâta zel aici — iar ochii îmi sunt împăenjeniţi de mulţimea trupelor în retragere ce acopăr şoseaua şi câmpul.

E o masă nesfârşită de ostaşi în albastru! Cu hainele rupte şi murdare, cu feţele nerase şi îngălbenite de neodihnă, cu ochii sticloşi şi eşiţi din orbite din cauza

grozăviilor din luptă iată descrierea celor ce se retrăgeau.

Şi toţi trişti.

Nu se auzeà nici un zgomot. Nici o muzică nu cântà, nici o goarnă nu ţineà cadenţa, nici un cântec românesc nu răsunà prin văile galbene şi dărăpănate.

Pe întinsul şoselei plină de noroi şi gropi cu apă se vedeà un nesfârşit şir de oameni muţi, ce treceau cu capetele în piept şi adesea ori cu lacrima în colţul ochiului, ce nu aveà curajul să privească îndărăt, spre locurile de cari se legau atâtea iubiri şi atâtea iluzii...

Şi des auzeai un oftat, oftat adânc ce se repetà din om în om cu o simplicitate tragică.

Chiar coloanele ce încurcau drumurile, mergeau parcă după o înmormântare. Încet, cu caii potoliţi şi fără nechezare mergeau domol, ca pentru călătorie lungă.

Şi bieţii căluţi româneşti, tovarăşii noştri iubiţi dela începutul războiului, erau şi ei trişti; aveau şi ei intuiţia nenorocirilor prin cari trecem şi — cine ştie! — a celor ce vor mai urmà.

Nu aveam ce mâncà, dar nici iubiţii noştri camarazi, soldaţii, nu cereau. Nimeni

n'aveà gust de mâncare. La popasurile drumurilor ostenitoare se aşezau jos, cu ochii plecaţi, gesturile înţepenite şi fumau... Sorbeau adânc otrava, îşi treceau mâinele prin păr şi-şi acopereau ochii...

Ce tragedii şi câtă durere fierbeà în sufletele atâtor zeci de mii de ostaşi, în care plânsul clocoteà să se reverse — oh! ce sfâşietor de dureroasă această continuă tăcere, în care frate cu frate nu-şi mai vorbeà, prieten cu prieten nu-şi mai spuneà păsul, duşman cu duşman se împăcau prin o privire pierdută.

Iar flueratul ce anunţà plecarea, făceà ca trupurile ostenite să se scoale fără un mormăit sau un gest de prisos, cu privirea înţepenită pe drapel, cu pasul întins şi capul drept, ca şi când imensa mulţime erà sugestionată.

Erà într'adevăr hipnotizată!

De cine?

Drapelul!

Acolo erà patria, acolo erà ţara, acolo erau strămoşii şi orice amintire ce în astfel de clipe îţi rup lacrimele, ce stau ţintuite să nu cadă...

Prin sate se înghesuiau trupe din toate armele, române şi ruse, şi adesea ori în odăile mici dela ţară se căzneau să doarmă câte 30—40 soldaţi.

Oh! de câte ori pe înoptate rătăceam cu trupa din cătun în cătun, ca să găsesc vremnul ocupat cu mai puţin de 5000 de oameni!

Tămăoani desigur îmi va rămâne mult timp în minte, cu uliţele sale întortochiate pline de noroi şi râpele pe cari am alunecat de trei ori pe spate pe noroi, ca la «tobogan» pentru ca apoi trupa să fie cantonată prin coşare la 11 noaptea, iar pe mine să mă primească să dorm cu ei nişte ofiţeri ruşi cumsecade.

Pinicus! Soldat ordonanţă a Parucicului Zoriny din 10 h. Sibirscii Batalion nici pe tine nu te voiu mai uità cu ce suflet bun mi-ai strecurat în geantă de dimineaţă o cutie cu conserve de carne de oaie, pe care am mâncat'o lacom la Folteşti, unde nu găseam nimic pentru hrană, şi cu câtă bună voinţă mi-ai şters cismele cu vacs, în lipsa ordonanţei mele rămase pe drum bolnav de oboseală şi mizerie!

Cum aşi puteà să uit Brăneştii unde

preotul ne-a dat să mâncăm fasole prăjită cu murături şi Oancea, unde sgribuliţi de frig, în vârful dealului, nimerisem în o cameră abia construită şi fără sobă!

Dar Rogojineni, unde pe coasta batută de vântul Prutului, am întâlnit salvatoarea coloană cu aprovizionare?

Blegeşti unde bietul cantonier ne-a oferit să mâncăm o searbădă brânză cu mămăligă, iar bieţii copii de trupă refugiaţi tocmai din Oltenia îngheţaţi de ger, abia s'au desmorţit prin câte trei ceaiuri, din care unul la bidon pentru drum!

Atâtea amintiri greu de uitat.

* * *

Mugeni, la gazda cârciumăriţă Coana Ana, cea cu «mica diferenţă»; Epureni, unde bătrânul boer Eremia cu o distinsă bunăvoinţă mi-a dat masa; Zorleni unde bătrâna gazdă ne-a dat struguri uscaţi, iar tinerii refugiaţi ţigări.

Cantonul după şoseaua Bârladului, unde mi-am schimbat rufăria leoarcă de greutatea drumului şi unde întâlnirea cu amicul Dumitru A. ce venea cu automobilul dela

Iaşi, mi-a făcut o impresie tot aşa de curioasă ca o întâlnire în deşertul Africei.

Sârbi unde eu însumi bolnav de atâta mizerie, m'am culcat lângă un foc mare unde mi-am lăsat amintire pulpana mantalei arsă.

Ce ger groaznic erà! Şi totuşi un sergent rus dela un parc de tunuri cantonate acolo şedeà afară în costumul lui Adam, în bătaia crivăţului şi-şi făceà fricţiuni cu apă îngheţată, în timp ce ceilalţi ruşi beau ceai, aşteptând să le vie rândul...

Toate acestea parcă ar fi un film dramatic de cinematograf de care abia îmi aduc aminte şi-l clarific din ceaţa amintirilor...

III.

Dela Turtukaia...

Sub foc.

Imi reamintesc încet... încet... toate amănuntele orelor măreţe prin grozăvia lor, clipelor neînchipuite prin cari am trecut la Turtukaia...

Citisem în alte timpuri povestiri din istoria răsboaelor lui Napoleon, Alexandru

cel Mare şi alţii; dar în totdeauna avusesem o îndoială asupra verosimilităţii celor povestite.

Imi ziceam:

— E o exagerare; nu poate să se întâmple nici chiar în răsboi lucruri atât de extraordinare!

Acum după cele ce am văzut şi auzit nu mai am nici o îndoială că s'au întâmplat — cu adevărat — toate aventurile emoţionante ale eroilor din răsboaiele napoleoniene.

Şi-mi vine să cred chiar că Don Quichotte dela Mancha şi Robison Crusoe sunt tipuri cari au existat, au trăit în alte timpuri şi-au fost imortalizaţi mai târziu prin romane.

Parcă revăd încă odată tabloul mişcător dela Staroselo, unde am suferit un bombardament groasnic:

In faţă o câmpie netedă învelită în umbră şi brăzdată de scântei.

Maluri ce se surpă, bubuituri şi un zgomot infernal!... Mişcare, fum negru... grozăvie; oameni ce se închină umilit ţinând strâns capelul pe inimă...

Ţipete prelungi: «Mamă!...» Doamne apără-ne!» Apoi: «Ce facem, domnule sublocotenent?»

Ochi ce mă privesc fix.

Bubuituri stridente! Bubuituri de tunet!

Tăcere!

Nici o mişcare în adăpostul din şanţul de comunicaţie de lângă tunuri, unde stau pe o ladă de proectile împreună cu soldaţii, înghesuiţi.

Ui! Ui! Ui! Bu!

Hărmălaia reîncepe!

Un soldat ce vine pe şanţ la adăpost cade!

— «Nu vă urcaţi, domnule sublocotenent», îmi strigă o voce.

Scot capul deasupra şanţului şi mă uit să văd de unde trage duşmanul şi dacă infanteria inamică înaintează.

Pe câmpie nici o mişcare. Un fum nesfârşit...

Începusem să pierd puţin câte puţin simţul realităţi, ori ce gând de viaţă, de moarte erau ca nişte zefire parfumate care te mângâe o clipă, pentru ca imediat un uragan vijelios să-ţi gonească impresia.

În mine lucrau strămunii! Eroi legendari

se perindau în faţa fanteziei mele! Toţi morţii bravi din războaele trecute mă priveau şi-mi suspectau orice mişcare. Îmi eră ruşine că a putut să-mi treacă prin gând:

— Finis!

Imediat mi-am zis:

— «Ce sunt eu decât o picătură de apă într'un ocean, în universul incomparabil!? Şi dacă voiu murì? Ce e? Pe frontul francez au murit atâţia oameni culţi, savanţi, iluştri, oameni cari făcuseră mult bine omenirii şi cari puteau să mai îndeplinească opere mari.

Moartea mea nu face nici o pagubă».

Şi-mi păreà că e senzaţie divină să simţi cum sângele ţi se scurge din rană, încet încet... Să te simţi din ce în ce mai slab, mai uşor, mai diafan; apoi voiu aveà impresia că plutesc, că mă înalţ... şi voiu căderà într'o stare de toropeală, ameţeală care va fi moartea...

Undeva departe vedeam pe Petroniu din «Quo-Vadis» cu vinele tăiate în baia caldă şi parfumată de roze...

* * *

Eram alt om. Misiunea ce-mi dăduse patria acolo mă făceà mândru. Departe, pierdută pe un deal, izolată de alţii, bateria mea erà straja atâtor milioane de Români.

Trebue ca cineva să fi fost la Staroselo şi să fie trăit clipele mele, ca să-şi deà socoteală de satisfacţia mea sufletească.

Toate colţurile şanţurilor noastre îmi erau dragi. Tunuri, muniţie, armătură, îmi erau odoare scumpe, pe cari le-aşi fi mângâiat...

Pentru nimic în lume n'aşi fi putut părăsi acest cuib de cari mă legau atâtea amintiri, atâtea sentimente!

Trăgând mereu, începusem să am sentimente ciudate!... Îmi iubeam tunurile şi eram gelos de soldaţii, cari le mânuiau!

* * *

Rupturile de obuze cădeau în şanţurile bateriei cu nemiluita! Strânsesem în braţe mai multe bucăţi. Parcă eram la cules de fructe!

Însă vai! obuzul sortit să mă lovească pornise şi vâjià lugubru în negură...

Răniţii.

Eram pe vasul-spital la Turtucaia.

Răniţii soseau într'un număr considerabil.

Erà un spectacol înfiorător!

Vedetele pline aduceau răniţii cu ochii aiuriţi, cu hainele pline de sânge.

Pe unul îl vedeai fără o mână, pe altul fără un picior, unul cu capul plin de sânge, alţii fără nas, fără un ochiu, fără dinţi.

Unul surzise, un altul amuţise.

Veneau cari singuri, cari pe brancarde sau cârji, cari în cârcă.

Unii numai în cămăşi, alţii cu hainele sfăşiate, mulţi cu piepturile goale!

Erà un spectacol de iad!

Şi un chiot, un vaet, de-ţi plângeà inima de durere!

Abia mă ridicam până la fereastra vaporului şi priveam îngrozit de cele ce vedeam.

Recunosc pe un prieten, sublocotenent Tatar., care rănit stà cu ochii aţintiţi în van. Îi fac semn cu mâna, dar el se uită şi nu mă recunoaşte. Îmi face o impresie penibilă.

Un ofiţer tânăr căruia un obuz îi rupsese amândouă picioarele de mai sus de

genunchiu zăceà pe un brancard. Slăbit şi cu o urmă abia perceptibilă de vieaţă! Lângă el picioarele rupte, cu cisme cu tot! Când vreà cineva să le ià de acolo începeà să strige:

— Nu! nu! Nu-mi rupeţi picioarele căci mă doare! Lăsaţi-mi picioarele în pace!

Înnebunise!

* * *

Zeci, sute, sute, de răniţi umpleau vaporul. Toate paturile, toate saloanele, coridoarele, săli, totul erà plin de răniţi. Pe sala cea lungă curgeà o dâră subţire de sânge.

— Aoleu! Mamă! Mamă! auzeam.

— Ce păcate am făcut eu Doamne!

— De ce nu mă iei, Isuse! De ce?

— Aoleu! Pieptul.

— Piciorul!

— Mâna!

— Domnule doctor, ia-mă şi pe mine la pansament! Ia-mă!

Un doctor tânăr ce treceà pe lângă rănit dă ordin să-l ià la pansament.

Erau mulţi, prea mulţi răniţi şi doctori

prea puţini pentru răniţii din cele două şlepuri-spitale din port.

Doamne, Doamne ce-am văzut!

Panica.

La un moment dat se produce panică într'un batalion de rezervă ce abia plecase din port.

Ce se întâmplase? Bulgăroaice, turci şi copii eşiseră în întâmpinarea acestor trupe, strigând cât îi ţineau gura:

— Fugiţi! Fugiţi! Vine, cavaleria bulgărească! Vin Germanii!

Soldaţii crezând şi cedând primei impresiuni s'au răspândit; caii nechezau, căruţele se răsturnau şi animalele alergau fără rost şi stăpâni prin port.

Unii s'au aruncat îmbrăcaţi în Dunăre, să o treacă înnot şi s'au înnecat; alţii au sărit pe şlepuri; vasul-spital tocmai se depărtă de ponton când doi boi veniţi şi ei în goană se proptesc în marginea pontonului şi cad în apă. Câţiva soldaţi se aruncă cu avânt după vaporul care se depărtă. Unul ajunge şi se apucă cu mâna de un fier de pe margine. Alţi doi se lovesc cu zgomot

de bordul vaporului, nu găsesc nimic de care să se apuce şi cad în apă. I-am mai văzut odată apărând la suprafaţă într'o sforţare supraomenească, apoi apa a făcut câteva inele şi s'a închis, înghiţând în valuri prada.

Mă uit pe mal. Ofiţerii cu ţignalele în gură strângeau trupa.

Mi-am amintit de paginele înfiorătoare asupra «deroute-i» din alte războaie.

Exact acel tablou cu oameni ce fug, zbierete, animale fără rost, căruţe în goana cailor, praf, o neregulă înfiorătoare...

* * *

Spre seară, ofiţerii răniţi aduceau vestea că iubitul meu prieten Haneş, murise eroic în fruntea companiei sale.

Am resimţit căldura buzelor sale pe frunte şi am vărsat o lacrimă fierbinte.

Dumnezeu să te primească în lumea celor buni, drag prieten!

Prizonier! Scăpat!

Un ofiţer dintr'un regiment de infanterie dela Olteniţa luptător la Turtukaia, sublocot.

Mânăşt., îmi povesteà o întâmplare foarte impresionantă:

— Am avut mult noroc ziceà el, când după lupte crâncene trebuise să ne retragem din linia întâia, pe linia centrelor. Duşmanul erà în număr covârşitor.

Căpitanul companiei mă trimete pe mine cu vre'o zece oameni pe o vale ca să văd dacă inamicul nu se concentrează acolo, cu intenţia de a ne luà prin flanc. Invoiala fusese făcută ca, dacă e vre'un pericol să fluer sau să strig şi el cu compania fiind în apropiere, cu urechia atentă ne va da ajutor. Inaintam prin pădure cu precauţiune, ne strecuram printre pomi şi pe sub crângi. Nu se auzeà nici un zgomot, afară de bubuiturile tunurilor.

Foşnetul frunzelor, răsuflarea ţinută a soldaţilor şi gesturile lor de şopârlă îţi făceau o mare impresie.

Nu erà nimeni.

Inaintam... Deodată aproape de un luminiş se produce o mare mişcare, foşnet, paşi şi ca vre-o 40 de bulgari se reped muteşte la noi şi ne înşfacă. Nici unul din ei nu vorbeà nimic.

Tăcerea fiind contagioasă, intervenind şi mirarea stupefiantă a primului moment, nici soldaţii mei nu crâcniseră nimic. Acum tuturor li se pusese mâinele în gură, în timp ce alţii îi trăgeau şi îi căutau prin buzunare ; eu mă svârcolesc niţel şi zbier tare :

— «Căpitane !»

Imediat aud zgomot ! Eram salvaţi !

Ai noştrii veneau în pas gimnastic. Bulgarii dispărură.

— Ei ! Ce e ? întrebă speriat căpitanul.

Povestesc şi aproape nu-i vine să creadă. Toate astea s'au petrecut aşà de repede, în aşà tăcere încât după aceia parcă mie însu-mi nu-mi veneà să cred şi mă întrebam de e vis sau viaţă.

IV.

Surorile de caritate.

În elegantele lor costume şi bonete albe, cu cruci roşii, sunt ca nişte îngeri buni ce zboară din rănit în rănit alintând suferinţele.

Câtă dragoste pun în fiece gest. Câtă bunăvoinţă să deà un pahar cu apă, cu lapte ; ce graţie aprinzând ţigara unui ciung !

E o mângâiere pe care numai noi răniţii o putem înţelege. O înţelegi mai bine, cu cât acest contract e mai apropiat de eşirea din luptă, am simţit-o mai bine în spitalul din Turtucaia.

Când vii aiurit, când în faţa ta nu vezi decât sânge, nu auzi decât bubuituri şi vezi maluri surpându-se, când ai impresia că tot omul îţi vreà răul, că oricine ţi-e duşman şi ţi-e teamă parcă chiar de suavele flori ce mâini delicate ţi le aştern pe cearceaful alb al patului — atunci apar surorile dela crucea roşie!

Diafane şi cu zâmbet pe buzele ce încadrează dinţi albi ca mărgăritarele, apar surorile, te alintă, îţi vorbesc uşor, uşor, delicat şi uiţi de dureri, uiţi... şi începi să glumeşti...

Voi nu vă daţi seama surorilor de marele serviciu ce ne aduceţi nouă, de marele serviciu ce aduceţi Patriei. Voi cimentaţi sufletele de eroi ce vă trece prin mână, voi făuriţi eroii de mai târziu.

Vouă vi se cuvin decoraţiile lor, căci voi sunteţi cele cari a-ţi cizelat sufletele simple ale soldatului dela ţară, sau a-ţi ridicat din

nou până la gradul sacrificiului de sine sufletul ofiţerului tânăr ce vă priveşte, prefăcându-se că doarme.

In ochii lui încep să apară scene de eroism, sub ploaia de gloanţe, privit de aceste surori bune; o întreagă purtare romantică prin eroismul ei demne de admiraţia voastră, este ţelul invalizilor ce stau pentru un moment în paturi.

Ce mulţumire trebue să aveţi voi, cari zile întregi şi nopţi întregi, aţi veghiat la capetele răniţilor, martirii unui înalt ideal!

Ce suveniruri veţi aveà mai târziu şi câtă linişte sufletească veţi simţì gândind— şi eu am contribuit la zidirea României de mâine!..

V.

CERCETAŞII!

La declararea războiului a doua armată, aceia a «Cercetaşilor României» a fost şi ea mobilizată! Fără zgomot şi fără reclamă! In exoticul lor costum, micuţii s'au împrăştiat imediat pe la diferite instituţii, răspândind pretutindeni un farmec deose-

bit. Toată ziua alergau prin Bucureşti dela Cotroceni la Filaret, făcând serviciile cu care erau însărcinaţi, cu tot sufletul şi toată bunavoinţa.

La spital când rănitul e ridicat după targă unul dintre susţinători e un cercetaş, în timp ce alţii, alţi câţiva îl cercetează cu ochii umezi şi-l întreabă de-l doare rău...

Când să se aşeze în pat, zece, douăsprezece mânuşiţe se agaţă de hainele murdare ale rănitului, operaţia se îngreuiază, dar el zâmbeşte mulţumit văzând că este înconjurat cu atâta dragoste.

Iţi dă să mănânci un cercetaş. Şi pune atâta stăruinţă încât mănânci fără să ai poftă, de frică să nu superi un înger aşà de bun.

După masă vezi cercetaşul intrând discret în cameră şi ascunzând cevà într'o hârtie. Din micile lui economii îţi aduce bomboane englezeşti «dela băcănie» şi un pacheţel mic de ciocolată «Şcolarul». Il priveşti cu duioşie şi-l rogi să se servească el întâi. Iei şi tu, rănitul, o bomboană, în timp ce-l inviţi pe el. Şi tot vorbind cercetaşul, se pomeneşte că şi-a mâncat singur darul, vesel de

«brava armată». Şi rămâi privind cu drag acel nevinovat surâs copilăresc!

La pansament, un cercetaş în alb ajută doctorului...

Noaptea la căpătâi, veghează tot un cercetaş...

Micii soldaţi au făcut servicii imense şi sunt sigur că fără ei spitalele, gările, cazărmile, ar fi stagnat în activitatea lor.

Erau cercetaşi telegrafişti, telefonişti, împărţitori de scrisori şi telegrame, curieri la regimente şi adeseori chiar scriitori prin biurouri.

Ce straşnice învăţăminte, aduce timpul!..

Misiunea ce fiecare cercetaş îndeplineà e cu atât mai glorioasà cu cât ea s'a făcut în mod tainic şi fără zarvă.

Fiţi mândri, cercetaşi ai României! Voi sunteţi eroii umili ce în urma frontului, aţi lucrat fără preget cu tot sufletul.

* * *

Le erà dat cercetaşilor să sufere şi mizeriile refugiului. Şi le-au îndurat în tăcere, cu mândrie, fără să se plângă nimănui.

Şedeau adunaţi în colonii răzleţe, îşi făceau singuri gospodăria, iar în cele două primăveri au avut grădini proprii de zarzavat...

Lucrau mult şi bieţii copii nu cunoscuseră înainte munca.

Au murit unii de boale, au murit prin spitale îngrijind exantematicii, au murit sfârşiţi de dorul de acasă.

In primăvara anului 1917, când resursele Moldovei se sfârşiseră, nu mai aveau destule cămăşi, nu mai aveau ghete bune...

Au răbdat însă totul până ce venind îmbrăcăminte de aiurea, li s'a dat efecte şi bocanci englezeşti.

Dar la demobilizare, când soldaţii începuseră să treacă în Muntenia?

Dorul de acasă, dorul de părinţi ajunsese la culme.

Treceau pe «Cărarea ursului», riscând orice pericol şi orice încurcătură...

Ajunşi acasă erau schimbaţi; căliţi şi îmbătrâniţi de faptele războiului, uitaseră copilăria...

VI.

DURERE!..

Zi tristă şi mohorîtă de toamnă!..

Spre Braşovul cu lupte sângeroase trecuse frate şi rude şi prieteni!

M'am obişnuit totuşi cu atâtea morţi şi şi schingiuiri, încât cu toate că credinţa nenorocirei îmi face o impresie profundă şi sfâşietor de dureroasă, totuşi văd că izvorul lacrimilor a secat. Nu mai pot plânge!

Şi Constanţa a căzut!

Chiar Dumnezeu ne uită în orele vitrege ce trec. Şi vărul meu murise eri pe frontul dobrogean.

O! zi tristă şi mohorâtă de toamnă!

Zi rece, în care nimic nu mă mai bucură, surâsurile nu mă mai înveselesc, ci numai gândul sângelui ce curge din rănile ostaşilor noştri mă doare!

Şi bunicul meu murise la C.-Lung lovit de un obuz!

Zi tristă şi mohorâtă de toamnă!

De ce ai venit aducând cu tine cortegiul veştilor în zăbranic?

10 Octomvrie 1916.

VII.

PRIMĂVARA.

Primăvara!

Ce curios răsună această vorbă în pustiul în care ne aflăm!

Unde-s timpii când primăvara însemnà osanale celui Prea Inalt?

Unde-s timpii când sub razele calde şi parfumate de primăvară îţi veneà dorul de viaţă şi veselie?

Primăvara!

Geruri şi păduchi! Ofensivă şi fier! Sânge care curge! Revederea ţărei! Reînvierea patriei.

S'au dus timpii poeticelor reverii.

Primăvara e trompetul realităţei...

O tempora!...

Câtă căldură şi cât înţeles are acum această exclamaţie.

Vor revenì însă, vor revenì timpurile, însă altele făurite de noi.

Pe seară.

Citesc.

Vântul suflă îngrozitor, iar stropi de apă lovesc în geamuri.

Mai târziu liniște și neurastenie...

Florile albe de vișini s'au așternut în curtea căsuței mele, iar petalele roze ale mărului de lângă fereastră resfrânge raze violete în odaia neagră de mizerie și tristețe.

Printre dantela de verdeață și flori, văd trenul trecând și nu aud nici un zgomot.

Parcă e un vis...

Vis, într'o tăcere mormântală, prin care plutesc imaginile fericirei de altădată și tablourile estompate cenușiu ale viitorului ce se conturează sfios undeva în infinit...

1 Aprilie 1917.

VIII.

ȚIGANII.

Fusesem chemat la regiment.

De două zile ningeà în șir și vântul ce duceà la ducere, devenise înfricoșător pe la orele 4 d. a., când trebuià să mă întorc. Zăpada ce cădeà astupase toate drumurile și potecile, făcând să o iau rasna peste câmp — orientându-mă după firele telefonice — prin viforul groaznic.

Nu vedeam în faţă mai mult de o sută metri. Calul gâfâià şi ciuleà urechile.

Mie îmi îngheţase picioarele.

Departe aud spre pădure un urlet sinistru.

— «Es lupii», îmi spune soldatul ce mă întovărăşià.

«Alaltăeri un plutonier dela noi a trecut prin o haită, fără revolver, fără nimic! Când i-a văzut erà prea târziu. A dat pinteni calului şi a trecut. Lupii l'au privit pe brânci fără să se mişte. Când a ajuns la cantonament, galben ca un mort, a leşinat...»

Crivăţul bătеà straşnic.

În sfârşit dau din nou de linia telefonică şi reiau drumul.

În mijlocul câmpului întâlnesc un sălaş de ţigani, cari se căsneau să-şi urnească căruţele în drumul pribegiei. Erau vineţi de frig, sărmanii, iar stropi de ghiaţă loveau pieptul gol şi braţele sfâşiate!

Ţi-erà mai mare jalea să-i vezi în ce hal de mizerie erau şi cum se văicăreau de frig.

— «Murim de ger, conaşule! Murim şi n'avem măcar o pâine!»

* * *

Nenorocite fiinţe, cărora sub piepturile arse de soare li se zbate o inimă atât de românească!

Ţigani, locuitori exotici ai ţărei, voi aţi urmat departe steagurile ţărei fără să cereţi concursul nimănui, şi fără să cereţi drepturi...

Mi-am golit punga cu arginţi în mâna bătrânului ţigan şi am dat pinteni calului, pornind la galop, învăluit în viscol...

IX.

SÂRBII.

Către centrul frontului dobrogean luptau Sârbii.

Excelenţi luptători. Sârbii îşi puneau tot sufletul în luptă. Vedeai oameni care-şi dădeau bine seama de Patrie, de Patria pe care nu o aveau în acel moment, dar pe care voiau s'o desemneze cu preţul sângelui.

Cu o înfăţişare modestă, în timpul repaosului îi vedeai strângându-se la un loc şi vorbind încet şi tihnit, cu vorba cumpănită şi grea.

Tot vorbind scoteau baionetele lor lungi şi ascuţite şi luându-şi dela brâu pila înce-

cepeau să mângâie ascuţişul până ce baioneta tăià ca briciul.

Puneau atâta sânge rece în această macabră operaţie, încât îţi aduceai aminte de cositorii de iarbă cari se opresc din când în când şi scoţând pila ascut coasa făcând acel zgomot original: Tiu! Tiu!

* * *

Într'un spital din Feteşti, unde fuseseră aduşi răniţi mai mulţi ofiţeri sârbi, ordonanţele lor după ce şi-au văzut stăpânii culcaţi şi îngrijiţi, au cerut să plece la luptă, căci ei nu sunt «doctori» ca să steà la spital.

Ofiţerii le-au dat voe şi ordonanţele au plecat veseli şi cântând; un singur soldat a rămas pe lângă ofiţerul său grav rănit. Erà trist şi abătut de ruşinea ce căzuse pe capul său...

Intre sârbi şi bulgari o ură veche făceà ca întâlnirile să fie foarte sângeroase. In ziua ofensivei într'un punct bulgarii rezistau îndârjiţi atacurilor Sârbilor, cari trebuiră să revină în tranşeele lor. Cu un regiment

românesc venit să-i întărească, au dat un atac fulgerător.

* * *

O armată însufleţită de un sfânt ideal, o armată model pe lume. Brava armată sârbă!

I-mi aduc cu multă durere aminte în ce mod crunt s'au jertfit pe frontul dobrogean — departe de patria lui iubită! Şi cum într'o seară făcându-se apelul Diviziei s'a constatat că o jumătate din trupă şi ofiţeri pieriseră!

Nu avuseseră măcar mângâierea cum îmi spuneà unul:

— «Să murim, să murim cu toţii! Insă am voi să ne jertfim atunci când în depărtare am vedeà desemnându-se munţii voalaţi albastru ai mamei noastre, Serbia».

X.

Soldatul Spânu Ion.

Soldatul rănit Spânu Ion din reg. 49 infanterie erà un Român de inimă plin de dorul de ţară şi de o simpatică timiditate, când

seara veneà tiptil să se instaleze în culcuşul său, după ce eu mă culcasem (dormeà într'o cameră cu mine căci nu mai erà loc în spital şi nici în sat). Vorbeà frumos şi povesteà minunat din lupte.

— Am luptat, domnule locotenent, la Turtukaia în lupte crâncene, am fost rănit şi făcându-mă bine am luptat din nou în Muntenia, în retragere, dela Drăgăşani la Buzău, Dar zău! Nicăeri nu a fost mai viu focul dracului ca la Turtukaia!

Acolo, pe mine la un atac mă răneşte rău la picior, de-mi curgeà sângele şuroiu. Mă iau brancadierii şi mă duc îndărătul luptei ca să mă panseze, dar pe drum un «domn» lt.-colonel îmi cere puşca.

— Dă-mi arma, mă băiatule, ca să o dau la alţii ce nu au, căci tu nu mai poţi luptà...

— Nu pot să o dau, d-le colonel, zic eu, că e a mea şi am primit-o cu bon.

— Cum nu o dai când ţi-o cer eu? face el necăjit.

— Domnule colonel, nu pot...

— Dumnezeul!... Du-l îndărăt la luptă atunci...

M'am sculat cum am putut şi am reintrat în luptă de am mai dat un atac; dar mă slăbisem rău şi-mi curgeà sângele gârlă pe pantaloni...

Dar pe urmă am avut noroc că ne-a dus cu armă cu tot la vasul-spital şi apoi la spitalul «Moteanu» în capitala Bucureşti. Acolo numai cucoane de familie!

Foarte bine! zece băeţaşi «d'ăia» mici, cercetaşi, vedeà de mine şi-mi dădeà mai mare curaj.

Hei! Dar asta a trecut şi am intrat din nou în luptă, că intrase Germanu în ţară...

Ce luptă crâncenă! Că ei erau mulţi şi noi puţini. Luptai pe o parte, ţineai piept, dar te pomeneai odată cu ei prin flanc...

Intr'o zi am prins trei, cari tăiau fire de telefon. Unul ştià bine româneşte era «ţivil» şi cu codru de mămăligă în traistă.

Da, zău! Multe ni s'a mai întâmplat în bătăliile noastre înverşunate... Dar, să spun, nici dela noi, unii, înţelegeţi mai simpli nu şi-au făcut datoria... Când treceà în retragere pe lângă sate, pe câte unul îl ardeà rău focul de acasă, plecà să-i vadă... şi acolo îl apucà inamicul!

Finta.

Pe lângă Buzău a fost o luptă mare; căzuseră Nemţi şi căzuseră şi de ai noştri.

Răniţi Nemţi, răniţi Români, şi lupta erà în toiu!

Dar să vedeţi, ce se întâmplă — mie mi-a venit şi să râd — odată a început toţi şi Germanii şi Românii să se pupe! Zău se pupau ca nebunii şi se îmbrăţişau.

Românul e bun! Să vedeţi, în alte părţi răniţii lor când te vedeau că vii, se ridicau, se închinau şi ai noştri îi pansau cu toată mila.

Acolo la Finta a ţinut nebunia câtva timp, în timp ce pe altă parte erà tot luptă şi deodată ne pomenim cu armata duşmană pe flanc.

Şi... a trebuit să ne retragem cu durere...

Patrula!...

Treceam pe lângă satul meu în Buzău. Erà la vre-o 20 km. depărtare de coloana mea. Eu rănit la umăr, mă sbat în mine.

— Să mă duc... Să nu mă duc...

— Du-te, mă, îmi zic unii, şi ne-oi ajunge...

Îmi fac curaj şi pornesc. Ajung cu greu, dar în sat mă şi întâmpină copilul lui Nae al Vetei, de-mi strigă:

— Nene Niţă, fugi, că a intrat patrula nemţească în sat!

— Unde-i mă?

— Păi, trecù.

— Mă, a dracului, dar lasă că nici pe mine nu mă prinde.

Şi mă duc, d-le locotenent, prin curţi — pustiu şi jale — la mine. Acolo când m'a văzut, parcă a văzut pe Dumnezeu.

Şi-mi zice nevasta şi moşu:

— «Rămâi, mă Niţă, mă, şi nu te mai duce... Mă...» aşa şi pe dincolo.

Dar eu mă ţineam tare. Nu vream, dar nici nu le-am spus că eram rănit a doua oară, că mă legau şi nu-mi dădeau drumul. Le-am zis:

— Am venit să vă spun să rămâneţi pe loc. Ori ce o fi să nu plecaţi! Că eu am văzut mari grozăvii: copii îngropaţi pe marginea drumului... şi altele.

Şi noaptea am plecat iarăşi tiptil.

Patrula nemţească treceà în galop pe uliţă...

Am scăpat şi apoi cu greutate am ajuns la spitalul din Urziceni».

Iată eroii necunoscuţi. Iată cei mulţi ce au suferit mult şi au luptat eroic, fără ca cineva să le recunoască meritele şi fără să se gândească le vre-o recompensă.

XI.

Soldatul Mitiţă Ion.

Intr'o dimineaţă rece de iarnă, şedeam de vorbă în casa din Târzii — unde mai locuiau şi doi răniţi — cu soldatul Mitiţă Ion din reg. 8 Buzău. Vorbia într'una tot potrivindu-şi moletierile făcute dintr'o manta ungurească luată pe câmpul de luptă.

— «Nenea Niţă, începe el, vă spuneà de luptele ce a luptat; dar zău, nici noi «ceştia» mai tineri nu ne-am lăsat mai pre jos...

Tot ce mi-a fost mie mai crud, a fost când ne-am retras prin Capitala noastră frumoasă; că ştiţi, că eu vindeam legume cu coşul...

Mai înainte de asta am dat mai la vale ceva de Bucureşti, o luptă mare şi cu vitejie; dar ce folos ei aveau scule multe.

Noi ne retragem la Chitila la fort, facem şanţuri şi aşteptam...

In fort nu mai erà de loc «moniţie»; erà nişte zahăr. Ne punem şi noi de-l ronţăim şi apoi ne culcăm în tranşee.

Dimineaţa se rupsese frontul din spre Bragadiru, primim ordin să ne retragem, spre fabrica de zahăr, unde ţiganii veneau în fugă cu sacii de încărcau zahăr.

Trecem printr'o poianà semănată parcă cu căpăţâni de zahăr şi ne oprim de tragem, susţinând retragerea; un afurisit de şrapnel mă răneşte jos la picior, dar eu n'am simţit, aşà eram de încălzit.

Tocmai la intrarea în Gara de Nord, trecând printr'un lac am simţit arsura în picior şi am văzut sângele gâlgăind.

Acolo la Bucureşti, valeu! Ce jale erà şi cum plângeà lumea şi se boceà pe străzi.

Auzim strigăte de «ura!» Germanii intraseră pe altă parte în oraş şi unii ţivili «Ivrei» strigau ura. Ne îngrozim.

Pe mine nişte cucoane cu crucea roşie mă trage să viu în spital, să rămân, căci se vedeà că sunt rănit; dar eu ce să rămân? Nici vorbă să rămân eu pe mâna duşmanului.

Şi m'am târât înainte, îndreptat de femei şi copii — printre inamic spre Moşi, unde nu ajunsese Germanii.

Şchiopătând, obosit, ne întâlnim acolo şi cu d. căpitan, care ne spune să mai mergem puţin — până la Pantelimon — şi acolo să mai dăm o luptă...

Pantelimon. Santinela germană.

Ajungem la Pantelimon şi ne facem planul să dormim, căci de două zile nu mai închisesem ochii. Eu cu un camarad intrăm într'o casă bătrânească, iar alţi oameni rămân pe afară pe uliţă.

Se înserase. Noi stăm şi mâncăm o mămăligă ce ne făcuse baba.

Odată auzim împuşcături p'afară, chiote, vaete.

O sfeclisem! Stam cu urechia aţintită.

Vine moşu şi ne povesteşte pe nerăsuflate:

— «A intrat Germanu în sat, chiar acù! Aproape pe toţi de a fost pe uliţă i-au prins şi dus; don căpitan tocmai vorbià la primărie cu «Rigimentul». L'a luat de acolo prizonier...»

Noi doi nu ştiam ce să facem. Ne hotărâm să mai stăm să se liniştească satul...

Toată noaptea am stat la pândă. Pe şosea treceau repede figuri necunoscute şi îmbrăcate ciudat. Călăreţi la galop...

Spre ziuă se făcuse linişte. Ne punem raniţa, luăm armele şi o pornim.

Lângă primărie, deodată apare în ceaţă o matahală şi strigă tare:

— «Zaverna ! Zaverna !»

Eu vreau să o sbughesc. El tranc un foc, ce mă loveşte lângă gleznă, în carne. Eu sar în şanţ şi tovarăşul meu după mine.

— «Măi, frate, m'a lovit !»

— «Măi, hai înainte !»

Şi o luăm la goană prin şanţ, învăluiţi de ceaţă. În urma noastră am auzit gălăgie, paşi şi alte arme ce se slobozeau, dar de geaba căci eram feriţi de şanţ...

Mergem noi ce mergem şi ajungem la un grilaj de sârmă împletită. La capetele ei, pe stânga şi pe dreapta, erà câte o santinelă ce stà rezemată moţăind.

Eu nu puteam să săr, că mă dureà piciorul ; camaradul îmi dă curaj. Sare el întâi, săr şi eu şi abia atunci ne vede.

Tranc! Un foc de armă!

Nimic. Şi o luăm la goană prin pădurice până eşim la marginea satului. Acolo erau avantposturile nemţeşti.

Scăpat!

Unul erà chiar la un canton pe şosea.

Erà greu de trecut căci se luminase bine de ziuă...

Ne dăm mai pe lături şi prin o creastă de arătură, începem să ne târâm pe burtă...

Ni se zgâriase mâinile şi pe faţă eram ca dracii...

Când ajungem la vre-o 400 metri de ei, înainte, unul ne vede şi trage. Noi atunci ne sculăm şi o luăm la fugă. Alte puşti se auzeau! Noi fugim.

Gloanţele şuerau pe lângă noi! unul a lovit chiar pe camaradul meu în mână — dar am scăpat!

Nemţii au fugit «o leacă» după noi, dar apoi s'au lăsat.

Peste câteva sute de metri ne-am întâlnit cu patrulele noastre!.. Ajunsesem cu viaţă la ai noştri!

Terminând soldatul Mitiţă îşi dă odată cu

dosul mânei peste gură, mai trage odată de moletieră şi iese:

— «Să trăiţi, domnule locotenent!»

Povestise totul calm, ca şi când ar fi spus că s'a dus la arat şi pe seară s'a întors acasă!..

. . . . . .

Afară ningeà şi geruià groaznic.

XII.

RUŞII.

Veniseră Ruşi mulţi, infinite coloane de trupe gălbui.

Soselele erau pline de Ruşi şi coloanele lor, ce făceau un zgomot asurzitor.

Treceau tunuri, treceà «pihota» [1]), treceau coloanele de chesoane şi căruţe!

Treceau călăreţii iute ca vântul şi treceà «pihota» încet şi domol...

Se duceau toţi în spre soare-apune, cu armele puse leneş pe umăr, cu privirea stinsă şi sufletul neentuziasmat.

Şi toţi se duceau:

---

[1]) Infanteria.

— «Na Buharest! Na Buharest! Gospodin!» [1])

În urma fiecărui polk (regiment) veneà vestitul samovar şi căruţele pline cu pâine albă şi slănină afumată.

Adeseaori câte un rus cu balalaika, cântà, ascultat cu sfinţenie de camarazi, viitorii «tavarăşi»...

În şeile negre, lustruite şi împodobite cu sticla de vutcă, treceà cavaleria, cu suliţele de multe ori ornate cu câte o pâine, luată din goană din vre-o căruţă sau vre-o brutărie...

Dar trec... Şi sunt mulţi! Şi sufletele noastre au licăriri de speranţe şi ochii se închid adese ori în faţa celor rele, pentru a nu le vedeà decât părţile bune...

Toţi voinici, roşii la faţă şi cu echipamentul nou. Viaţa lor sedentară de orientali, făcuse însă să nu aibă iuţeala şi sprinteneala obişnuită nouă, aşà că infanteria rusă nu puteà parcurge mai mult decât 12 klm. pe zi. Iar infanteria noastră 80 klm. pe zi!

Intre trupele noastre şi cele ruseşti erà la

---

[1]) La Bucureşti! Domnule.

început o fraternitate excelentă, cântece, jocuri şi camaraderie.

Frăţia a ţinut caldă, până ce mulţi din ei şi-au uitat cu desăvârşire că sunt în ţară aliată şi mai mult încă ajunseseră să zică :

— «Net aliat! Protector... !» [1])

* * *

Cavaleria rusă făceà cea mai mare impresie. Pe caii lor iuţi şi zvelţi călăreţii treceau ca nişte săgeţi, ducând ordinele. Chiar cele mai neînsemnate servicii le făceau iute şi în galopul întins al cailor. Pentru a merge o distanţă de 50 metri ca să cheme un ofiţer, puneau pintenii, galop, şi cât ai clipì erau ajunşi la... destinaţie.

Ingrijeau bine caii şi toată ziua făceau exerciţii de echilibristică care te umpleau de groază. Se lăsau în mers până sub burta calului şi apoi în galopul cel mai nebunesc se ridicau în sus pe şea şi luau poziţie de luptă.

Frumoasa armată rusă! Nu mai rămăsese

---

[1]) Nu aliat! Protector!

nimic de ea după ce vântul revoluţiei suflase în 917, distrugând toate vechile temelii.

Praf şi desagregare! Inamici inconştienţi!

Acum îmi aduc aminte cu durere, cât de sfâşietor de tristă erà retragerea de pe frontul Moldovei a vechei armate atât de sclipitoare, în Decembrie 917.

In pâlcuri, pâlcuri, pe jos, cu hainele rupte, cu caii slăbănogi de nemâncare şi armele aruncate pe şosele.

Erà icoana nouei stări de lucruri!

XIII.

Cazacii!..

Cazacii erau superbi! Instrucţia lor se făceà în mod individual aşà nici odată o sotnie nu executà o mişcare în acelaş timp, aceiaşi cadenţă, ca în maneje. Totdeauna însă fiecare călăreţ executà mişcarea cu atâta agilitate, atâta siguranţă, încât oricine rămâneà înmărmurit.

Am întâlnit ofiţeri cazaci cari nu ştiau carte. Totuşi de o inteligenţă şi un spirit de iniţiativă incontestabil.

Ce se întâmplă? In Rusia, Cazacii moş-

tenesc din tată în fiu gradul ce-l au în cavalerie. De când copilul e mic, statul îi dă un cal bun, pe care micuţul îl îngrijeşte şi cu care se joacă pe întinsele stepe. Adolescentul începe a face exerciţii în libertate, aşa că pe la 20 ani, călăreţul ajunge a aveà atâta uşurinţă şi dexteritate pe şea ca şi când calul şi trupul său ar fi una şi aceiaşi bucată.

Când merg la atac, Cazacii se duc ca o hoardă, într'o neregulă înfiorătoare (organizată totuşi) şi într'o goană vertiginoasă. Lăsaţi toţi sub burta calului pentru a fi protejaţi de gloanţe, inamicul are impresia că vine către el o herghelie de cai sălbatici, scăpaţi din frâe.

La 50 metri de ţel, Cazacii se ridică pe şea, cu sabia ridicată şi glasurile asurzitoare...

Această excelentă cavalerie are mândria ei şi pentru nimic nu s'ar dà îndărăt dela isprăvile cele mai neînchipuite.

Sotnii întregi treceau cântând:

Gai da troika, s neg pouchisti
Notch morosna iat crougom
Svetit messiatz sereb risti
Mtchitsia parotchea vdo cum.

Şi lumea privià cu drag pe aceşti exotici cu părul mare, ca lăeţii noştri, cu indiferenţă de viaţă şi cu extrema sensibilitate a sufletului... [1])

Cazacii sălbatici. Baron!

Prin satul ce am locuit un timp în refacere a trecut într'o seară un escadron din Reg. 12 de hussari Ahtirsky, comandaţi de simpaticul locotenent Prinţul Boris Wolkonsky care ne anunţà că va sosì să cantoneze în sat cu un regiment de Cazaci sălbateci circazieni.

Venirea lor a fost ca un adevărat uragan peste sat. Au dat femeile şi copii afară în ger şi s'au culcat ei, după ce au mâncat cea mai frumoasă găină sau cel mai gras porc din curte... .

Dimineaţa pe la orele 4 aud ţipete de femei pe uliţă. Circazienii cu armele în mâini, strângeau viţeii din sat, ca să plece cu ei.

---

[1]) Cazacii contrar credinţei dela noi, nu sunt sălbatici; sunt gospodari, agricultori din ţinutul Donului şi Caucaz. Fire blândă şi suflet bun sunt un popor susceptibil de o înaltă cultură. Prietenul meu cazac caucazian Pod-Porucic Nic. Somoilenko, arhitect din Moscova, erà unul dintre aceştia.

Se auzeau trosnete de puşti şi se vedeau viţeii fugăriţi de călăreţi.

Femeile plângeau.

Mi-am luat revolverul şi scoţând câţiva soldaţi din vecini abia am reuşit să scap vitele bieţilor oameni.

* * *

De cu seară încă escadronul de hussari ne adusese vestea că Circazienii purtau pretutindeni faima sălbătăciei şi a ignoranţei higienei.

Totuşi în fiecare odae din sat, trebuià să intre şi câţi-va Circazieni, pe lângă cei 20-30 soldaţi Români.

Ofiţerii la fel. Chestiunea deci erà să am cât mai puţini sau de loc.

Au venit la mine să se culce patru inşi... Erau neraşi, cu părul mare, îmbrăcaţi în piei de oaie şi cu nişte zeghi mari de păr de capră pe umăr... Şi fumau mahorcă...

Să scap de ei? Dar cum?

Îi primesc bine, oferindu-le ceai şi ţigări bune; la prezentare eu mă recomand:

— «Baron!...

— ?

— «Baron?» mă întrebară ei miraţi, îndreptând spre mine, patru degete în acelaş timp.

— Da, zic eu indiferent.

Atunci am văzut cea mai hilariantă scenă de comedie: temenele, surâsuri forţate, gesturi căutate distinse şi înfine tot acel complex al atitudinei omului simplu.

După vre-o oră de stat, îmi spun prin tâlmaciu că nu pot rămâne, căci sunt prea murdari, că se jenează, etc.

Şi au plecat... Reuşisem...

De dimineaţă însă aveam amintire dela ei pe lângă mirosul de mahorcă şi alte... suveniruri.

Undeva în sat, se auzeà cântând:

Pojelei za migne daragaio
As veti moi chimnai dni
Vidia Placio asciasti miliscaia
Noua presna vidciasti nibat.
. . . . . .

Plecau veseli... Uitaseră repede că nu putuseră luà nici o vită din sat...

VIII

La Coloana!

După terasa poetică a palatului dela Jevreni am privit într'o seară întinsul peisagiului din vale.

Am admirat lanurile bogate şi catifelatele păduri din fundul, ce păreà o serbare veneţiană cu rachete albe şi roşii ce se spărgeau sus.

Am închis ochii pe jumătate şi fantezia mea a trecut de aceşti munţi şi s'a dus domol pe-o aripă de vânt, mai departe, mult mai departe, spre locurile noastre ştiute de toţi, spre ţara muntenească.

În ochii mei umezi s'au perindat tablouri şi scene de altă dată, inima mi-a bătut puternic, iar braţul încordat a căzut deodată fără putere, ca al unui spânzurat.

Ce departe! Ce infinită distanţă între noi şi voi!

Ce groaznică distanţă!

Şi cât aşi voi să am puterea să răstorn munţii peste armiile duşmane şi să trecem cu flori în braţe şi zâmbetul pe buze.

Camarazii luau masa, râdeau, erau veseli.

Eu şedeam trist de o parte. Am eşit afară şi cu cât zgomotele erau mai mari, cu atât ecourile trezite în bietul meu suflet, erau mai mari.

Aşi fi voit să evoc imagina celor ce stau plecaţi cu genunchiul în piept, imagina a lor noştri...

Să evoc timpurile glorioase, când tunicile albastre se vor ivì la capetele străzilor bucureştene, şi când, ferestrele, închise de luni de zile, se vor deschide una câte una — la auzul cântecelor familiare ale oştirii iubite.

Şi tricolorurile, ascunse în unghere tainice, vor răsări pe uliţi şi o bucurie nebunească va chihotì pe străzi.

Va fi soare, lumină şi parfum din solitarele flori, pe cari logodnicele le vor fi îngrijit gingaş şi le vor aruncà în faţa armatei învingătoare !

Căştile de oţel vor lucì pe capetele marţiale ale vitejilor noştri şi pasul de paradă, ţinut de muzici militare, vor zguduì străzile înstrăinate...

Şi fiecare va vedeà cât de dulce este revederea!

Dar vai! Muzica şi veselia din apropiere fac să se estompeze vrăjitul tablou şi rămân stingher şi trist ca o cruce nouă într'un cimitir vechiu şi putred...

XV.

TĂTUCU ROMÂN.

«Tătucu» Român!

Sunt miliţienii!

Sunt bătrâiorii în mantale galbene, veşnic deschiate şi fără nasturi. Sunt muncitorii cocoşaţi de poveri de prin gări, de pe şosele şi de pe la magazii.

Veşnic supăraţi şi... «bolnavi».

Legaţi la cap şi peste urechi cu câte un ştergar, îmbrobodiţi la gât cu şaluri de lână, pe căldura cea mare, parcă erau nişte babe.

Şi umblau cocoşaţi, văitându-se şi plângându-se.

Umblau neraşi, cu mustăţile sălbatice, pleoştite peste gură!

Picioarele! Picioarele parcă erau nişte

butuci. O amestecătură bizară de cârpe, bucăţi de postav prefăcute în «jambiere», toate învârtite împrejurul piciorului, fără rost, halandala.

Cu pantalonii veşnic căzuţi ca nădragii, şi cu chimir de piele peste brâu.

Chimir frumos şi lat! Ghintuit cu table de tinichia albă, cusut cu aţă roşie şi galbenă şi lustruit de unsoare şl frecătură.

Înăuntru? Câte un «cichiu» de lemn, cu lama remboidală de fier şi o mână de tutun negru...

Îi priveai cu milă cum se târau de colo până colo zicându-şi:

— «Cine şi-a mai făcut păcate de i-a mai mobilizat şi p'ăştia?»

Câte un Oltean ager îţi prindeà privirea plină de milă şi-şi spuneà «ca să nu-l ardă pe suflet»:

— «Ce, credeţi că aşa sunt ei naturali? Hi! Hi! Să-i vedeţi când s'o demobilizà, cum se rad, cum se «ferchezuesc» şi maică, maică, cum îşi «pun mustaţa în furculiţă». Acum umblă mai cocoşat, mai pitulat, se face mai bolnav, mai cu reumatisme, că de! bun e Dumnezeu! — scapă ba de o cor-

voadă, ba de front, ba de una, ba de alta! Când o fi pace, să vedeţi, că ne lasă mai pe jos pe noi ăştia tinerii...

Şi zâmbeà şiret Olteanul.

Dar tătucii nu ştiau de ce e vorba. Cu cât îi priveai mai mult cu atât se văicăreau mai tare şi se târau ca pentru suplicii infernale, ca să ducă un sac gol dintr'un vagon în vre-o magazie.

Ardeà apa de căldură şi tătucu nu-şi scoteà cojocelul de oaie de sub veston! Să fie ger, să fie vară, cojocelul sub veston!

— «Este bún că ţine de cald la înimă, mă lămureà câte unul.

Erà tătucu de santinelă la vre-o intrare de gară, de fabrică, de spital, etc. şi veneà vre un «biet» creştin:

— «Lasă-mă, mă moşule, lasă-mă că nu se surpă cerul! Lasă-mă să trec că e mai de-a dreptul pe aici...»

— «Mă, sunt de santinelă şi nu se poate trece!»

— «Ce nu se poate, omule? Parcă n'ai fi avut necazuri în vieaţă şi nu ştii cum merge treaba... Uite, aşa, te dai la o parte şi trec... Mă duc la nevoile mele...»

Şi tătucu se lăsà convins; se dădeà la o parte şi treceà «ţivilu».

— «Da vezi dă mai iute să nu te vadă cineva...»

Că, de! «oameni suntem bre!» şi «tătucu» are suflet bun!..

Pe la depozitele cu muniţii, erau însă foarte ageri.

Să te ferească Dumnezeu, călător imprudent, să te apropii mai mult de vagonul cu... nu se spune... sau de magaziile cu... «Sicret»... că se mustăceà «moşu» de te îngrozeà:

— «Să fugi jupâne! să pleci! Ce vrei să mă nenoroceşti! Păi am nevastă, am patru copii!

Fie-ţi milă de mine!

Păi, ştii d-ta ce-i înăuntru? Hei! He! Nu ştii! Şi nici nu se spune! E sicret! Şi dacă ai şti ai lua-o la fugă...»

Trecătorul rămâneà încremenit un moment! Tătucu speriat, îşi luà ruginita armă «Martini» la mână şi amenințà:

— «Să ştii că trag de nu pleci!

Te-am simţit eu! Trebuie să fii spion.

Vrei să pui foc, să facă explozie moniţia,

armătura, şi să mă facă ţăndări... Piei, drace că am nevastă şi patru copii...»

Apoi văzând că i-a scăpat «Sicretul» căută să o îndrepte:

— «Şi crezuşi, ha, că e moniţie? Ce o să mă pună pe mine moş bătrân, să o păzesc? Nu, mă, sunt pesmeţi, sunt altele...»

Bietul trecător plecă înfricoşat, iar miliţianul mândru de «succesul» avut, rămâneà la «post» punându-şi înţepat arma pe umăr şi plimbându-se de colo, colo, ca un cocoş înzorzonat cu petice şi cârpe de culori felurite...

Dar tot satul ştià de «moniţie».

* * *

Puţin înainte vreme de începerea ofensivei dela Mărăşti, nişte miliţieni lucrau tihniţi la o şosea din dosul frontului.

Încet, domol ca «pentru altul».

Generalul M., renumit pentru faptul că erà grozav de milităros, — cum se zice în stil militar — tocmai treceà pe acolo, ducându-se în inspecţia frontului.

Tătucii îl priveau lung, cu ochii obosiţi

şi faţa contractată într'o strâmbătură de amărăciune şi oboseală... Unul singur salută cu un deget, ca de prietenie...

Generalul roşu de mânie se oprì la unul şi se răstì:

— Ce sunteţi voi, mă soldaţi?

Miliţianul se descovoiă puţin, îl privì liniştit, îşi luă târnăcopul de îl rezemă în burtă şi răspunse domol şi plângător:

— «Da! Da! Militari din păcate! Vai de noi! Boerule! De ce ne-o mai fi adus?»

— Taci din gură, soldat! Ai făcut militărie? se răsti generalul, să-l bage în pământ.

— Hei, să fii d-ta sănătos, conaşule, erai copil pe atunci!..

Generalul scrâşnì şi întorcându-se către căpitanul adjutant îi strigă:

— «Căpitane! Ia-i şi'n zece zile să mi-i dai gata de ofensivă!»

Şi plecară mai departe.

Tătucii moţăiră din cap şi se strânseră în grupuri să se domirească ce o fi şi asta «ofensivă!»

Într'un sfârşit se lămuriră după placul inimei:

— «Trebuie să ne trimeată la vatră, zise unul, că ne-a văzut bătrâni».

* * *

Au suferit îndestul miliţienii ! Dar la demobilizare toţi drepţi ca brazii, raşi şi mustaţa «în furculiţă», îşi făceau repede formele de plecare la vetre, cerând biletele de perfectă sănătate dela medic.

— «Şi mie, domnule doftor !»

— «Măi, dar tu erai bolnav ?»

— Eram ! Acum sunt sănătos tun...

Îi dădeà biletul şi treceà altul la rând...

XVI.

Generalul prinţ Mikel Azi.

Generalul Prinţ Mikel Azi !

L'am cunoscut pe frontul dela Oituz, unde comanda artileria Corpului 40 rusesc.

Era în primăvara anului 1917, când generalul era în culmea gloriei şi când zecile de soldaţi ai stabului rusesc, rămâneau încremeniţi când treceà comandantul.

Tânăr voinic, cu ochii de visător slav, cu

prestanţa şi eleganţa în ţinută, faimosul prinţ aveà şi deosebita artă de a primì în casa sa împodobită cu arme şi hărţi.

Vorbià franţuzeşte şi englezeşte, călătorise în tot Occidentul şi văzuse multe.

Într'o seară de primăvară şedeam de vorbă... Coruri de soldaţi ruşi intonau cântece meşteşugite în faţa samovarelor cu ceai şi generalul rămăsese mut, cu ochii înecaţi în lacrimi.

— «Nu ştii ce oameni sunt Ruşii? Ce suflet bun! Ce inteligenţă şi înclinare artistică! Au fost ţinuţi în întuneric; însă în ziua în care se vor luminà vor stăpânì pământul... Dar trebue să treacă cel puţin 40 de ani până atunci.

Prin revoluţia care se zice că a început la noi, desigur că li se va dà dreptul la luminà...»

— «Nu, domnule general, răspundeà dintr'un colţ stabs-căpitan Socolof, aghiotantul său, — nu credeţi în aşa mari calităţi la aceste bestii. Nu sunt buni decât de bătut şi mânat cu revolverul, la războiu, la moarte...»

Şi ochii mici şi turtiţi de frunte ai adjutantului aveau sclipiri ciudate.

Prinţişorul Alexis — fiu al generalului şi elev la şcoala de paji din Petrograd— tremurà şi priveà timid pe Socolof. Aveà o groază vădită.

— Să mergem, papà! Să mergem pe Trotuş la plimbare!

Rămaşi singuri, dă ochii roată împrejur şi plângător:

— De ce nu-l schimbi tată? De ce îl ţii? Nu ştii ce ne-au spus ofiţerii, că e student la Moscova şi că e nihilist. He! tată tu nu ştii ce poate să-ţi facă! Eu i-am văzut omorând şi schingiuind la Petrograd şi nu m'ar mirà să înceapă şi aici «mojicii»...

Generalul zâmbià.

Simpaticul Alexis un moment în urmă, uitase şi culegeà flori.

* * *

L'am văzut la Iaşi pe generalul prinţ Michel Azi, în timpul ultimei faze a catastrofei ruseşti, în Ianuarie 1918.

Erà slab, îmbătrânit, îndoit de spete şi

în nişte haine decolorate, ordinare. În cap avea căciulă.

Nu mai purtà nici grade, nici stele, nici decoraţii.

Erà trist şi mâhnit, iar sbârciturile feţei şi cearcănele vinete dela ochi, erau indiciile suferinţelor îndurate...

Unde erà generalul Prinţ Mikel Azi dela Oituz? Unde erà chipeşul general, menit parcă să comande? Nimic; doar umbra...

— «M'au degradat; M'au arestat, m'au ţinut nemâncat! Sunt disperat. Alexis e la Petrograd, nu ştiu dacă mai trăeşte şi mă topesc de dorul lui...

Acum nu mai sper nimic».

Mai regăsind apoi unul din gesturile lui de cavaler îmi spune:

— «Ce plăcere ni-ar face ca atunci când va fi bine să vii pe la mine, în Petrograd Sidmuia, Rojevinskaia, dvaţit dva 22...»

Iar la despărţire:

— «Socolof! Ştii pe Socolof! Acum e generalul comandant al trupelor revoluţionare... Alexis avea dreptate!...»

...Şi a plecat la deal spre Copou gâfâind, urcând parcă mereu calvarul...

XVII.

Maiorul Pavlov.

Intr'o seară nu aveam unde să mă culc, coborându-mă dintr'un observator de pe frontul Oituzului, aşa că m'am dus la întâmplare într'o casă din drum. Eram răcit, nemâncat şi mă gândeam cu poftă la un aşternut bun.

Intru. La uşe sunt întâmpinat de un soldat rus cu plecăciuni, temenele şi sărutul mâinei.

Îmi spune că acolo stă un ofiţer rus.

— Trebue să fie vre-un sublocotenent tânăr, mi-am zis. N'are să zică nimic de această cartiruire.

Am intrat, mi-am aranjat un pat şi apoi i-am făcut semn ordonanţei că aşi voi un ceai rusesc «veritabil».

In acea seară am băut cel mai bun ceai din lume. A pus sirop, nişte picături şi a făcut o băutură delicioasă, la care a adăogat pe tavă nişte tartine originale ruseşti foarte gustoase. Erà culmea! Regulam.

Tocmai mă suisem în varful patului şi

mă pregăteam să mă culc, când aud un zgomot surd de automobil ce se opreşte la poartă şi apoi voci, râsete.

In cameră intră un grup de ofiţeri ruşi. Eram foarte stingherit.

Mă scol şi mă prezint unuia mai tânăr ce înaintă zâmbind către mine.

— Maior Prinţ Pavlov!

— ?

Puţin în urmă ofiţerii plecaseră şi rămaserăm singuri.

Incerc să mă scuz şi vreau să plec, lucru ce mă împiedică a face în un mod foarte gentil.

Incet, încet, ne împrietenim. Imi spune că tatăl său e general şi guvernator la Nijni-Novgorod, că e prinţ imperial, că a luat parte la luptele dela lacurile Mazuriene, Cernăuţi, etc. şi că acum a venit la noi...

Aveà amintiri multe, săbii, decoraţii! Şi câte prin lăzi!

Spre... bucuria mea, am mai băut în acea seară, tot vorbind, încă două ceaiuri.

Am adormit vorbind.

Eu m'am sculat dis de dimineaţă. Maiorul dormeà. I-am lăsat o scrisoare de

mulţumire şi am plecat gândindu-mă la sufletul rus.

E într'adevăr o curioasă împreunare de blândeţe, de tembelism, de ură, de iubire, de ferocitate necumpănită...

XVIII.

Capitala Rucub.

Din ţara cu soare fierbinte şi nisip dogoritor, mi-a scris prietenul englez Machenzi-Eduarts, despre oraşul în care trăeşte, o scrisoare plină de un înţeles simbolic.

Ce delicate şi sfâşietoare armonii intime vibrau în vorbele acelea scrise parcă sub ameninţarea unui pumn de fier!

Imi scrià:

«Pe drum tot omul duceà o povară, iar casele însăşi se ţineau tari sub greutăţi imense ce le apăsau. Chiar turnurile fabricilor şedeau să cadă sub cerul de plumb apăsător.

Şi sub căldura înăbuşitoare ce se lasă locuitorii aleargă după nevoi, oftând şi abià scoţând exclamaţii contra vitregelor ore ce trec.

Pe Calea Isbânzei, oamenii se strecoară

sfioşi şi sleiţi de puteri prin masa compactă de oţel cenuşiu, prin care cu puteri supraumane încearcă să treacă, făcând gestul înnotătorului în mare...

Pe Râul Malurilor curge sudorile amare în râu tumultos, căci apa de mult a fost întrebuinţată pentru vre-o invenţie drăcească...

Caii umblă oscilanţi, iar mulţi trecători au pe feţe măşti nepătrunse, imobile şi glaciale.

Aproape toată plebea are sticle negre în faţa ochilor scânteietori şi cu reflexe de ură, iar copii — copii însăşi — par speriaţi de prigonitorii ce toată ziua tropăesc de-alungul străzilor...

În trăsuri luxoase trase de sirepi voinici trec acei ce scot şi exploatează bogăţiile...

* * *

Rucub îmi face impresia unui sanatoriu de neurastenici, în care toţi cei ce umblă au tălpile de cauciuc, ca să nu facă zgomot şi să trezească nervii potoliţi....

Oh ! Desigur stălpile de sfoară din Rucub cadrează aşa de bine cu aceşti prizonieri ai clubului de neurastenici...

Ostaşii născuţi în Rucub sunt întâmpinaţi cu veselie şi bunăvoinţă pretutindeni, iar în colţuri obscure de stradă li se strigă:

— Sunteţi bine veniţi! Sunteţi sângele nostru, sunteţi speranţa noastră, sunteţi binecuvântaţi de marele Aver.!..

Şi apoi tăceau ducând mai departe imense greutăţi ce erau nevoiţi să le poarte...

PARTEA II.

TURTUKAIA — DOBROGEA — TRANSILVANIA.

MOTTO:

Munţii noştri au poartă,
Noi cerşim din poartă'n poartă.

Coşbuc.

I. Spre front.
II. La Turtukaia.
III. La baterie.
IV. Prima luptă.
V. Sub foc duşman.
VI. Din luptă.
VII. Pe vasul-spital «Principele Carol».
VIII. Spre Călăraşi.
IX. Evacuarea la Bucureşti.
X. Descrierea luptelor dela Turtukaia.
XI. Viaţa de spital.
XII. Ofensiva dela 5 Sept. în Dobrogea.
XIII. Trecerea Dunărei la Flămânda.
XIV. Din luptele în Transilvania.

I.

Spre front!

Plec!

Sora mea, îmi atârnă de gât o cruce veche de argint ca talisman.

La gară revăd prieteni şi prietene ce veniseră să-mi zică adio. Imi părù că soarele străluceşte mai tare, că pe jos sunt trandafiri şi că vine o adiere de mărgăritare...

Trenul porneşte.

Intorc capul. Imi văd tinereţea în urmă, facând mătănii într'un cimitir... Lacrima ce se legănà pe marginea sufletului meu, se agità ca marea...

Gara plânge!..

Lacrima fierbinte se rostogoleşte în sufletul meu trist, încălzindu-l...

Ce depărtare mă despărţeà acum de bătrâna Capitală!

15 August 1916.

II.

La Turtukaia.

Am mâncat la 12, la Olteniţa, la renumita Madam Gizella şi apoi trecând dincolo cu o barcă automobilă, am privit întinsul Dunărei, am avut strania senzaţie că privesc la un naufragiu, şi una din acele presimţiri ciudate mi-au înfiorat trupul!

Ajuns dincolo sunt cu sufletul înălţat şi cu dorinţa vie de a fi cât mai repede la baterie, unde să-mi iau locul rezervat dinainte. (In timp de pace se rezervă locuri la restaurante, cofetării, tren, wagons-lits, etc., dar nici unul nu este mai bine conservat decât cel pe care trebue să-l ocup eu acum...).

Debarcat în port, plec imediat spre Regiment, la Dai-Dir să mă prezint comandantului. Acesta erà însă jos la Dunăre pe un vapor împreună cu ofiţerii de marină şi nişte Ruşi.

Am aşteptat patru ore. Erà prima decepţie! Eu care veneam cu atât entuziasm, cu atâta grabă!...

In fine! In camera de alături aud scandal, gălăgie. Sosise.

Colonelul e voinic, roşu la faţă, mustaţa în sus, privirea severă.

Mă prezint cu încă un camarad rezervist.

— Bună ziua, ne zice rece.

Mă aşteptam la câteva cuvinte bărbăteşti şi o primire camaraderească. Nimic.

— Veţi plecà la baterii!

Apoi se adresează mie:

— D-ta eşti cam slab! Du-te la baterie, poate va veni vre-un obuz şi te va operà...

Am rămas încremenit.

Eşit afară, am tras cu coada ochiului spre epoletul meu de ofiţer, şi am privit lung pe câmpia murdară şi plină de spini.

M'am uitat în zare unde se proeminau elegant bateriile inamice...

Am închis ochii pe jumătate şi am simţit o arsură ce mi se ridică în piept...

Suspinat lung şi... m'am dus spre baterie...

* * *

Cu un automobil-camion trec pe străzile prăpăstioase, strâmte, neregulate. In toate părţile tipuri duşmane, ce ne priveau cu

coada ochiului, încât aveam impresiunea că îndată ce mă voi uità într'o parte, am să mă pomenesc cu vre-unul pe la spate că-mi dă cu toporul în cap, sau mă loveşte cu cuţitul.

Şi nu eram decât la 3 klm. de Olteniţa noastră!

Este mare lucru să ai favorabilă ţie populaţia de pe teritoriul de operaţie.

În port lume multă; se citeà o încunoştiinţare:

Într'un sat din apropiere un grănicer surprinde pe un civil călare pe parul de telegraf, încercându-se să tae sârmele.

A fost pedepsit aspru...

Se anunţà populaţia să se ferească de dorinţa de a face astfel de... observaţii astronomice. Cu această ocazie, intru să cumpăr vin ca să duc la baterie, şi mi se spune că nu se vinde.

Ceeace sute de scriitori, zeci de societăţi antialcoolice nu putuşeră să facă în sute de ani, statul reuşise într'o singură oră, printr'o simplă lege.

* * *

Făcând parte din bateria 8-a, sectorul Dunărei, rătăcesc, împreună cu un soldat, vre-un ceas până să o găsesc pe dealul din dreapta Staroselului.

Trupe inamice se anunţaseră deja la graniţă şi totuşi în dosul frontului nostru, vedeam circulând tipuri suspecte şi bărboase de băştinaşi, cari se plimbau, se agitau şi de sigur se duceau să zică şi câte un «*Dober-den*» (bună-ziua, pe bulgăreşte) trupelor inamice de pe graniţă.

Soldatul îmi înţelege gândurile.

— «Domnule sub-locotenent, prin păduricile astea mici şi duşmănoase mişună Turcii şi Bulgarii... Nu poţi să mai mergi în siguranţă pe aici... De aceea m'a dat Don Maior să vă întovărăşesc...

Seara trece câte un soldat stingher pe drumurile astea din pădure — nici nu mai vorbesc de cărările neumblate — şi nu mai poate fi sigur de viaţă...

Bieţii băeţi! S'au prăpădit câţiva!...»

Din pădure eşià o răcoreală înfiorătoare. O tăcere sinistră domneà peste tot locul, iar eu mă gândeam la pădurile virgine din America, unde cei ce explorează au de

luptat la fiecare pas cu Negrii, şi animalele sălbatice...

Am un fior de groază!

Locuri duşmane!

III.

La baterie.

În tranşee găsesc o parte din oameni stând pe echipe la tunuri, în aşteptare. O altă parte dormeau, căci noaptea trecută nu se odihniseră din cauza alarmei.

Comandantul bateriei, locot. D. tocmai mâncă; singur, căci s.-lt. Din., alt ofiţer al bateriei, se bolnăvise de tifos cu câteva zile înainte, şi plecase la Bucureşti.

Îmi întinde cu dragoste mâna.

— «Bine ai venit! Tocmai te aşteptam, căci eram singur şi mă plictiseam groaznic».

O primire camaraderească, după care mă aşez să iau prima masă de campanie sub nucul din stânga.

— Strugurii, nucile, pepenii, îmi spune locotenentul, sunt din domeniile bateriei.

— ?

— Da. Locuitorii au plecat şi am rămas

noi îngrijitori; e drept, deci, să culegem fructele.

La sfârşitul dejunului îmi aduce un must excelent.

Începutul promiteà.

După masă m'am dus în baterie, am stat de vorbă cu soldaţii — bucuroşi că mai au un camarad — şi apoi m-am suit din nou la nuc, ca să-mi beau cafeaua.

Vorbeam, sorbeam din cafea, curăţam nuci dulci şi privind în depărtare pufăiam câte un fum de ţigară.

* * *

Această viaţă originală începuse să-mi placă.

Când luam desertul comandantul mă puneà la curent cu starea lucrurilor, poziţia terenului, baterii înconjurătoare, în fine «*m'a pus la punct*» aşa de bine, încât puţin mai târziu coborând între soldaţi, parcă aşi fi fost de câteva luni acolo, atât mă simţeam de «acasă».

Eram aşezaţi pe dealul Starosel. La dreapta noastră erà Dunărea, iar în faţă

— vre-o 4 km. până la graniţă — o câmpie netedă, bătută bine de tun. În spate alte baterii. La dreapta, lângă fluviu, eră «bateria simpatică», comandată de s.-lt. rez. Fulger, în care eră şi bunul meu prieten Didi S., sub-locot. de rezervă.

* * *

Se făcuse noapte. Întuneric besnă. Spre orizont, la graniţă, reflectoarele noastre începuseră să-şi încrucişeze luminile lor albe.

Eram din nou sus pe baterie.

De-odată:

— Tra! ta! ta! ta!...

O goarnă din depărtare ne trimiteà un sunet prelung.

Tresării. Ochii îmi sclipiră şi privii cercetător în zare. Toate simţurile mi se încordaseră. Văd nişte artificii, ce se ridicau drept în sus şi flăcări de foc.

— Ce este? întreb eu.

— E alarma! Să fim gata!

Câteva ordine scurte.

Telefonul ţârâe. Comandantul de sector ne întreabă ce vedem, ce auzim.

Trebue să spun că mai târziu telefonul ne-a plictisit mult. Toată ziua şi toată noaptea sunà. Noi fiind bateria cea mai înaintată, toţi ne cereau informaţii, şi nu eram decât doi ofiţeri: Locotenentul D. şi eu.

Flacări mari încep să se ridice spre cer şi o lumină roşie luminează câmpia, dându-i un aspect neronian.

Arde Turkşmil!

Mai la stânga ardeà Senova. Acum întreaga câmpie erà luminată ca ziua; pomii casele, cantonul luau înfăţişeri fantastice sub luminele galbene şi roşii ce jucau pe ele, iar în fund panorama erà complectată cu un fel de iad, din cari ţâşneau flăcările până la cer.

Mai înainte cu câţiva ani asistasem la un incendiu şi atunci odată cu ochii erau impresionate şi urechile, căci fiind aproape de casa ce ardea, auzeam trosnind grinzile şi toată lemnăria.

Impresia ce păstram erà aşa de puternică, încât acum când văzul erà aşa de încordat, când dansul groaznic de foc se

arătà la orizont, urechile îmi vâjiau şi aveam impresia clară că aud un zgomot infernal de grinzi cari trosnesc, lemnărie care cade, ţignale de pompieri, ţipete de localnici; în fine, întregul complex al unui incendiu.

Auzim pufnituri de puşcă, şi comunicăm maiorului Vas., care ne întrebà atât de amănunţit încât la un moment dat spun locotenentului:

— Mi-e frică să nu ne pună să numărăm câte împuşcături am auzit...

Mă duc în baterie şi ochii tuturor soldaţilor se îndreaptă către mine întrebători.

— Băeţi! Poate să avem de lucru la noapte! Bulgarii au atacat pichetele noastre şi alarma asta nu-i a bună.

— Asta vrem şi noi, domnule s.-locotenent, că destul ne tot pişcă de câteva nopţi...

— Când o auzi pe *Moş Anghel* să vedeţi cum dă dosul, îmi spune sergentul Măciulie, mângâind maşina de oţel.

— Să ne ţinem bine, că râd de noi voinicii din Carpaţi!

— Ce-au făcut? Cum stau? întreabă mai multe voci.

— Au trecut pasurile munţilor şi au luat Braşovul.

— Olee!

— Hi! Hi!

Un freamăt de bucurie înăbuşită.

— Domnule locotenent, daţi-mi voe să dau drumul la un chiot, mă roagă un căprar dela tunul trei.

Soldaţii râd, eu înţeleg ce vreà să zică şi-i fac semn că îi dau voe.

— Hi! Hi! Hi! Hi!

Un ţipăt strident şi lung, ca la nuntă, de răsunà câmpia.

Şi toţi ceilalţi ca un ecou:

— Hi! Hi! Hi!

— Ura!

Vedeai bucuria sclipind în ochii tuturor.

Românul nostru aşà îşi aratà bucuria: cu chiote, cu ţipete, cu jocuri!...

* * *

Toată noaptea am stat la pândă. Spre ziuă am aţipit.

18 August 1916.

Zi liniştită.

Am făcut călare o vizită la «bateria simpatică» ducând camarazilor veşti, bomboane şi tutun.

«Băeţi» buni mi-au dat repede un banchet cu... pepene verde şi vin roşu.

* * *

Pe la 9 seara eram de serviciu. Locotenentul D. dormeà obosit.

IV.

PRIMA LUPTĂ.

Erà ora 8 dimineaţa la 19 August!

Beam repede un ceai. De dimineaţă de la patru, trăgeam incontinuu cu cele patru tunuri, acum în repaus, căci inamicul — cavalerie şi artilerie — «a dat dosul» când a simţit pe moş Anghel, vorba lui Măciulie.

Bubuiturile tunurilor erau un fel de imnuri de slavă patriei, erau cântecul de veselie al biruinţei.

Falnic ca zimbrul ce mugeşte înainte de

a împunge, îmi păreà fiecare din tunurile din care ţâşnea foc şi pară.

Erà pentru prima dată când simţeam mândria de a fi soldat, când simţeam greutatea sarcinei ce-mi dăduse ţara la graniţele ei.

Tunule! Tu eşti simbolul forţei! In tine vedem leul ce se avântă cu mânie de fiară asupra duşmanului. Privirile noastre se îndreaptă umile şi fricoase către tine, care cu o singură lovitură, faci să cadă duşmanul ca grâul cosit.

Fiecare din noi începe să aibă cultul forţei, a acelei forţe pusă în serviciul unui înalt ideal, pentru care oricine uită de principiile avute, de teoriile ce făceà, sacrificându-şi persoana, pentru interese mari ale naţiunei.

Imi iubeam tunurile!

* * *

De dimineaţă dela 2 fusesem deşteptat din aţipeală şi primisem comanda să fiu gata, căci inamicul are «intenţii frauduloase».

Intr'o clipă comandant de baterie, şefi de secţii, toţi au fost în picioare.

Ne-am reperat inamicul şi am aşteptat vreo două ceasuri, ca să ne vină ordinul de tragere.

Erà o dimineaţă rece şi ceţoasă. Soarele roşu — îl voi ţine minte toată viaţa — «dar de unde ştiu că viaţa nu mi se va sfârşì peste câteva ore? mă gândeam atunci — zic, soarele roşu ca sângele se ridicà încetişor şi luminà câmpia.

In depărtare deslușiam cu luneta armată ce treceà, sclipiri de armătură.

Sufletul îmi erà sus, şi pieptul plin de o mândrie nespusă.

— Iată momentul!

Pe la ora 4 se serveşte soldaţilor băutură caldă şi pâine neagră.

Cer un ceai şi aşezat pe un ştergător de tun, beau cu poftă o apă vânătă, pe care altădată bând-o, sunt sigur, că aşi fi stat cu *Le bon docteur* în mână.

— Ce dracu! La război ca la război! zic locotenentului D., care mai gospodar, îmi trimeteà o cafea şi pesmeciori Pernot.

Nu isprăvisem bine, că deodată «releii» din şanţurile bateriei aduc comanda :

— Drepţi !

Comand :

— Drepţi !

Aud releii cari transmit mai departe.

Gata bateria ! trimit veste îndărăt la comandant, care erà la postul de comandă din stânga bateriei.

Eram nerăbdător să tragem, cu toate că fiind singurul ofiţer în baterie îmi erà greu să comand ; lucru uşurat, ca prin farmec, prin venirea benevolă a elevului Frumuşa. din «bateria simpatică».

— Şrapnele !

— Şrapnele ! strig.

— La 5.500 !

— La 5.500 !

— Durata focosului !

— Durata focosului !

Strig îndărăt :

— Gata bateria !

Imi vine ordin :

— Trage !

Imi fac o cruce pe care o repetă toţi soldaţii şi comand puternic :

— Din dreapta trage!

Sergentul comandă şi el:

— Intâiul tun!... Foc!

Un bubuit prelung.

Observ lovitura cu binoclul. Lungă. A doua scurtă. A treia a căzut în mijlocul vrăşmaşului, unde văd mişcare multă, cai ce fug. Frec mâinile...

Şi am tras astfel până ce s'a făcut ziuă bine.

La 9 jumătate aşteptam.

La 10 reîncepem mai straşnic.

V.

Sub foc duşman!

Încerc să-mi amintesc amănunte a vârtejului dela Turtukaia şi să spulber greutatea ce parcă-mi apasă capul ca în primele clipe, când rănit aveam gândurile răsleţite şi simţeam o masă de fier ce-mi apăsà greu fruntea.

Ca prin vis îmi aduc aminte de cele întâmplate, de micile incidente ce mi-au rămas gravate în amintire ca nişte cicatrice...

Cu ajutorul carnetului meu de campanie reiau firul luptelor şi a tragerei bateriei noastre.

* * *

Grănicerii aveau lupte corp la corp pentru pichetele ce treceau din mână în mână, iar noi trăgeam neîncetat fără grijă de mâncare şi odihnă.

Aveam veşti dela observatori şi infanteria din faţă că tragem splendid, făcând ravagii.

Eram veseli şi nerăbdători să comunicăm camarazilor succesele, când în după masa aceia, pe când eram în toiul focului, văd un tip speriat că vine încet la mine şi-mi strigă vesel:

— «Bravo! Băeţi! Fericiţi sunteţi că aveţi voe să trageţi!»

— Tu eşti, Didi? Al doilea tun! Trage! Dar ce cauţi?

— Nu mai puteam stà în baterie! Noi n'avem încă voe să tragem şi am venit pe la voi!

— Dragul meu, stai colea şi scuză-mă! «Domnul şl Doamna nu pot primi vizite astăzi...»

— Beà o ţuică!

Şi din buzunarul vestonului scoate o sticluţă cu ţuică, ca să-mi mai deà «curaj».

— Firai!... Aveţi un noroc imens!

— Cu aceleaşi elemente, trage!

In baterie era entuziasm.

Incepuseră să cadă gloanţe, dar nu puteam să stau jos în şanţuri şi după fiecare lovitură mă suiam sus, să privesc.

Nişte coloneli veniseră să ne viziteze şi mi-au dat de vre-o opt ori ordin să stau jos, căci e nevoe, de mine. Mărturisesc însă că vizitele acestea ne incomodau; singuri ne simţeam mai la largul nostru.

* * *

Eram cea dintâi baterie ce trăgeà. Colonelul meu venise şi el, lucru ce-mi cam luase entuziasmul; dar acolo eram noi stăpâni, el nu erà decât o infimă fiinţă la noi «acasă».

Ducându-mă la observator, mă lovesc de un ofiţer strein ce priveà la lunetă. Ne mai gândind decât la interesul bateriei şi nu la curiozitatea publică îi fac puţin vânt

cu cotul, şi pun eu ochii la lunetă. Nu ştiu ce «*mutră*» a făcut dar ştiu că am auzit un râs, pe care abia mai apoi l-am înţeles.

Incepuseră şi celelalte baterii să tragă. Lupta crâncenă se încingeà în toate sectoarele.

Un ofiţer de infanterie, venit din tranşeele din faţă, ne spune că ei au tras atât de mult, încât se umpluseră şanţurile de o jumătate de metru cu alămurile dela cartuşele trase.

Altora le luase foc lemnul ce susţine ţeava, căci aceasta să încălzise până la roşu de tragere.

Soldaţii bulgari strigau:

— Domnilor ofiţeri, nu trageţi că suntem Români.

Iar când se apropiau năvăleau la atac.

Trimişii bulgari îmbrăcaţi româneşte veneau la ai noştri şi le spuneau că e ordin să se retragă.

Poliţia erà insuficientă în spatele frontului, îndărătul liniilor de foc vedeai tot felul de civili, cari umblau după satisfacerea gospodăreştilor nevoi sau după culegerea de informaţiuni asupra trupelor noastre.

Şi apoi ce lacune dureroase: legătura între infanterie şi artilerie erà prea slabă, serviciul de recunoaştere şi cercetare aproape nul, nu mai vorbesc de insuficienţa trupelor.

* * *

Erà orele 4 d. a. şi noi trăgeam înnainte fără să ne gândim la mâncare. Observatorii ne comunicau eficacitatea tragerii noastre, infanteriştii trăgeau şi ei splendid şi repede, însă inamicul veneà puhoi: unul lângă altul, lipiţi, cu nişte tichii albe în cap, şi cu mâinile la ochii lăsaţi în jos, înaintau cu pasul greoi şi obosit, de parcă ar fi urcat la deal.

Intre timp, când gloanţele începuseră a cădeà în bateria noastră, ţinusem soldaţilor o cuvântare de încurajare, reamintindu-le de vitejia strămoşească, de vechile succese războinice, de datoria către patrie, vorbind afară de aceasta şi de pedeapsa ce se dă celui ce nu-şi va face datoria.

Moralul tuturor erà excelent.

Pe la ora 4 jumătate au început gloanţe de şrapnele să cadă în baterie.

A fost un moment delicat! Soldaţii m-au privit întrebători.

Le-am vorbit cu curaj:

— «Băeţi! Afară de datoria către ţară care ne ţine locului, ne are şi Dumnezeu în grije; şanţurile şi scuturile tunurilor ne apără de gloanţe».

Şi am continuat să dau comanda înainte.

Obuzele noastre cădeau în plinul duşmanului, dar sufletul meu erà chinuit şi-mi scrâşneau dinţii de necaz, că găseam toate elementele, trăgeam, nemeream, dar faptul că n'aveam tragerea repede (tunurile erau vechi) ne puneau în imposibilitate să tragem repede cum erà nevoe. Erà un chin imens!

* * *

Focul inamic se înteţise asupra noastră, dar soldaţii mai îndârjiţi trăgeau înainte. Acum obuzele inamice cădeau drept în şanţuri.

Începuse să plouă, erà o ceaţă groasă (aşa că nu mai puteam ochi) şi pe de-asu-

pra suntem învăluiţi şi în fumul proectilelor duşmane ce se spărgeau în baterie.

Tragerea nu mai erà cu putinţă. Nu mai vedeam nici inamicul, nici reperul. Am continuat totuşi sub iadul inamic, ce cădeà pe noi şi soldaţii au stat la posturi până a venit ordinul.

— «Incetarea!»

Focul duşman erà groasnic! Malurile începură să se surpe.

Ne-am adăpostit în şanţul de comunicaţie unde fumul năpădeà din toate părţile şi împreună cu soldaţii am preparat măştile contra gazelor asfixiante.

Stam în şanţul de comunicaţie — acoperit cu un singur rând de lemne — şi ascultam cu elevul Frumuşeanu şi cu toţi soldaţii, oribilul cânt al morţei. Bieţii oameni! Se uitau la mine ca la un Dumnezeu salvator şi-mi executau cu cea mai mare atenţie ordinele.

Nu voi uità niciodată acéle priviri săgetătoare şi încremenite, cu cari mă ţintuiau iubiţii mei soldaţi, nici impresiunea primelor clipe de groaznic bombardament.

Duşmanul, în cunoştinţă bună a traseului bateriei, ne-a bombardat întâi tunurile, apoi magazia cu muniţii, apoi adăposturile din spate.

Am înţeles că am fost spionaţi sau trădaţi şi deci un adăpost în baterie ar fi o copilărie (mai ales că adăposturile erau aşà de slab construite că n'ar fi rezistat nici unui bombardament cu 75 mm.).

Intre timpul rafalelor de obuze mă retrag cu oamenii în stânga bateriei la 80 metri, sub surpătura unui mal, la loc deschis şi aştept... ce-o vreà Dumnezeu!

Ideia a fost straşnică, căci duşmanul bombardà numai unde ştià că sunt lucrări. Manopera a făcut că acolo — sub mal — să nu am nici un mort nici un rănit, iar în baterie malurile să fie surpate, grinzile adăposturilor rupte, o magazie de muniţie aruncată în aer...

Conducerea bună a oamenilor, le dădù un curaj mare şi o disciplină oarbă. Nici unul n'ar fi eşit din vorbele mele.

Mă bucuram de acest ascendent moral de care îmi dedeam socoteala că voi aveà nevoe mai târziu.

In acest timp bateria continuà a fi dărâmată...

Primim ordin la telefon să ne retragem cu tunurile în poziţia 2-a din spate, unde aveam săpăturile bateriei pregătite.

Focul continuà năpraznic de vre-o trei ore jumătate.

La ordinul de retragere am avut o strângere de inimă, părere de rău de a ne retrage din acest loc în care lăsasem o parte din puterile noastre, din nervii noştri, din viaţa noastră.

Mărturisesc sincer că, dacă ne-ar fi venit ordin să ne retragem fără tunuri, nu cred că aşi fi fost în stare să execut ordinul, atât de mare erà iubirea ce-mi inspirau acum maşinile de oţel.

Şi de-asupra noastră trăsneà şi bubuià obuzele duşmane!

Ce mici ne simţeam în faţa atâtor forţe dezlănţuite asupra noastră. Ce dispreţ aveam pentru acest corp aşa de slab cu care ne dotase Dumnezeirea! Omul cel mai îngâmfat ar devenì foarte modest în astfel de împrejurări. (Recomand acest mod de vinde-

care, tuturor celor bolnavi de această maladie...).

* * *

Pentru un moment însă nu puteam să ne mişcăm din loc.

Stam lungit la pământ şi când auzeam venind vâjâind obuzele, băgam capul supt un colţişor de stâncă — eşit cine ştie cum din pământ. Mai în vale calul meu lovit de o schijă de obuz în picior, şedeà trist. Sângele îi gâlgâià în rană.

Obuzele se spărgeau.

Tunà! Erau momente fantastice!

Odată se mai potoleşte; îmi zic: «la tunuri!» şi pornesc cu soldaţii la deal.

În acest timp un Bulgar dintre cei ce îngrijeau bivolii bateriei făceà vânt la animale sus, la deal, la tunuri; erà un semn trădător.

Am scos sabia şi amenințând şi pe ceilalţi, le-am strigat tunător că-i împuşc dacă mai fac astfel de semne şi nu execută ordinul dat de a aduce animalele la tunuri.

Iar camarazilor:

— La tunuri!

Am pornit. Pe drum am dat ordinul:

— Luaţi întâiu închizătoarele şi aparatele de ochit!

(Ne temeam de o năvală duşmană, căci infanteria noastră se retrăsese la poalele dealului bateriei noastre).

Am luat şi eu unul — greu erà Doamne! şi împreună cu un sergent l'am dus, ca şi pe celelalte la căruţele, ce ne aşteptau înşirate pe şoseluţă.

Apoi:

— Să mergem să luăm tunurile!

Tocmai veneau Turcii cu bivolii împerechiaţi. Urcăm în fugă la baterie în deal.

De-odată o salvă groaznică începe să tune de-asupra noastră.

Ne-am culcat la pământ.

Focul încetă un moment.

— Sus, băeţi! strig.

Pornim din nou. — O nouă salvă începe! Atunci unii soldaţi fug spre a se adăposti. Erà un moment critic! Eu trebuià să-i am lângă mine.

Mă ridic răpede în picioare, scot fluerul şi fluer tare:

— Ţârrr!

Apoi ridicând mâna în sus, strig:

— Bateria 8-a! Adunarea!

Ca prin farmec toţi uită de obuze şi vin.

— Pe două rânduri!

Astfel adunaţi îi duc în pas gimnastic la malul dărâmat.

Încetând iarăşi focul duşman strig:

— La tunuri!

(În acest timp locotenentul D. desfăceà telefonul şi pregăteà retragerea cu alt grup de oameni).

Rănit...

Am mers sus, am împierechiat două tunuri şi ne căzneam să scoatem tunul 3 din baterie. Eu împingeam la roatele tunului.

De-odată o vâjâitură prelungă şi un obuz se sparge drept în tunul nostru: omoară un soldat, rupe picioarele la doi şi mă răneşte şi pe mine trântindu-mă la pământ în sânge. Am leşinat. Sunt trezit cu stropituri de apă rece! Brancardierii nicăeri. Soldaţii mă susţin.

— Haide, domnule sublocotenent, haide. Nu lăsăm noi pe părintele nostru!..

Mă uit să văd cine îmi zicea *părinte*. Erà un om mustăcios — Nicolae al Vetei — ca de vre-o 35—39 de ani.

Lucru acesta mă mişcă mult. Eu tânăr, el puteà să-mi fie tată. Şi-mi ziceà *părintele nostru.*

Am fost dus la ambulanţa divizionară, iar de aici, prin ploaie, la spitalul din Turtukaia...

Santinela.

La încrucişetura de drumuri din spre oraş erau santinele pentru poliţie.

Mie îmi erà rău. Durere de cap, arsuri, greaţă.

O voce de stentor strigă:

— Cine e? Stăi!

Aceasta face să-mi treacă o rază limpede prin suflet, amintindu-mi de «parola cercetaşului santinelă».

În Iulie 916 se făcuse un mare bivuac de cercetaşi în Capitală, la soseaua Kiseleff.

Se făceau exerciţii de viaţă în companie sub înaltele ordine ale A. S. R. Principelui Carol, Comandantul marei legiuni.

Noaptea erau puse santinele-cercetaşi, cari nu lăsau pe cei din tabără să iasă din corturi fără să spună parola obicinuind astfel pe micii soldaţi cu disciplina şi ordinea.

Într'o seară, în faţa unui cercetaş-santi-

nelă apare un mic boy-scout, cam îndoit de spete şi cu mâna pe centură.

— Cine e? Parola! strigă el.

— Ce parolă, domnule! Pe mine mă doare... «burta»! îi răspunde o voce piţigăiată ca miorlăitura unei pisici.

Bietul băiat nu mai aveà gust de cercetăşie!..

...Mie îmi ardeà gâtul de sete şi nu găseam pe şosea un singur puţ. În sfârşit dă-mi peste unul, din care îmi ud gâtul.

În urmă căruţa s'a oprit în faţa spitalului.

Domneà o linişte adâncă şi potolitoare.

21 August 1916, ora 8 seara.

Mă simt obosit şi cu nervii tociţi.

Mă simt îmbătrânit. La cel mai mic zgomot tresăream, iar în somn — mi se spune — strigam: «Trage! Bulgarii! Repede!»

Mi se pare că sunt în răsboi de doi, trei ani.

VI.

Din luptă...

Îmi aduc aminte de tirul asupra unei cavalerii inamice, ce veneà pe şosea.

Reperasem bine distanţa, pusesem elementele la tunuri şi aşteptam...

Cavaleria veneà, veneà!..

Un infanterist venit în vizită la noi, mă întreabă:

— Ce faceţi? Dă peste noi...

— Mai aşteptăm puţin! îi spun.

Lăsăm cavaleria să se apropie la o distanţă convenabilă şi apoi cu bateria, care încadrase întreaga coloană, tragem o salvă...

Din mândra cavalerie s'a ridicat un nor de praf şi nu s'a mai văzut decât câţiva cai fără stăpân, luând-o razna peste câmp...

* * *

Dela infanteria din faţă ne vine veste că trăgători şi mitraliere inamice se găsesc în nişte pomi dela ferma din faţă.

Deschidem un foc viu cu şrapnele asupra obiectivului arătat. Cădeau puşcaşii ca nucile.

Infanteriştii jubilau...

E locul să spun că este de neînchipuit efectul moral, încurajator, pe care-l produce auzul bubuitului tunurilor amice. Stimulează şi împinge înainte ca o putere nevăzută.

* * *

Generalul împreună cu doi coloneli vin cu automobilul în inspecţie pe front. Automobilul apare lângă bateria noastră pe coasta dealului!

Imediat, duşmanul vizează şi trimite o lovitură. Prea lungă! A doua prea scurtă.

Automobilul erà încadrat, abia avù timpul să ià viteză, căci, imediat un obuz se spărgeà tocmai în locul de unde plecase cu o clipă mai înainte.

* * *

Mi-aduc aminte cu mirare de un mic incident.

Luasem două tunuri, căruţele şi alte lucruri mai mărunte şi le aliniasem pe şoseluţa bateriei. Nu mai rămăseseră de luat decât două tunuri şi puţine bagaje.

Duşmanul începuse să tragă din nou.

Eu îmi aduc aminte deodată, că soldaţii au uitaf să ià două sticle cu must din bordei.

Uit de bombardare, uit că două sticle cu must, nu valorează cât o viaţă de om şi mă întorc cu un soldat să le iau.

Aveam noroc că obuzele cădeau mai departe.

In sfârşit, am luat sticlele şi le-am pus în căruţă foarte liniştiţi, cu pierderea complectă a simţului realităţilor şi valorilor.

* * *

Apoi căruţele fiind pornite m'am întors la tunuri.

Parcă mă văd împingând la roată!

Şi acum îmi vâjie urechile de ţiuitura obuzului, ce s'a spart drept în noi!

Imi curgeà sângele pe obraz din rana dela cap, şi simţeam căldura celei din coapsă...

Imi amintesc ca prin vis de drumul cu căruţa prin ploae spre ambulanţă şi spital.

Sergentul ce mă conduceà, îmi povesteà că un soldat bulgar a fost prins la o baterie vecină, unde erà un sergent ce ştià bine bulgăreşte. Acesta s'a dezbrăcat de hainele albastre şi s'a vârât într'un bordeiu — fie zis închisoare. Plutonierul a băgat şi pe bulgar înăuntru şi apoi i-a zăvorit pe din afară.

Sergentul l-a întrebat încet pe bulgăreşte:

— Mă, ce e cu tine?

Bulgarul l-a privit tâmpit.

— Taci din gură! Să vorbim încet! Pe mine m'a prins eri în patrulare! Ce ai mai auzit după la noi?

Bulgarul după ce s'a interesat de i s'a dat «camaradului» ceva de mâncare, a povestit că au sosit chiar în acea zi multe tunuri pe automobile dela Rusciuk şi că aproape 120.000 oameni atacă Turtukaia.

Sergentul a «scăpat» apoi din închisoare...

Bravii grăniceri.

Pe când eram transportat la spital erau aduşi spre Turtukaia şi nişte grăniceri răniţi... Veseli şi voioşi de parcă se întorceau dela nuntă.

Erau din regimentul de bravi, care peste 24 de ore, aveà să respingă pe inamic într'un mod atât de vijelios!

Pe drum se întâlnesc cu nişte miliţieni mustăcioşi şi speriaţi, trimişi în luptă din lipsă de trupe.

Grănicerii încep să râdă de ei zicându-le:

— Hai, taică! Hai, moşule!

— Duceţi-vă, eroilor!

Bieţii oameni suportau cu rezemnare şi

priveau cu dragoste pe aceşti flăcăi voinici, ageri şi mândri în portul celebrelor petliţe verzi după guler.

Toţi ştiutori de carte, toţi conştienţi de ideia de patrie, neam şi ideal, ei erau imagina a ceeace ar puteà fi în scurt timp ţărănîmea noastră!

...Ce frumoasă armată grănicerii! Ce strălucită intrare au avut două zile mai târziu în Turtukaia!

Două batalioane de grăniceri sosiau mândre, cu pasul cadenţat, cu muzica militară în frunte.

Cântând imnuri triumfale, astfel bravii grăniceri au străbătut străzile Turtukaei, dând curaj tuturor şi ridicând moralul celor ce şovăiau. Au dat atacuri vijelioase, rămase celebre, dar, vai! fatidice destine făceau ca Turtukaia să cadă!

VII.

Pe vasul-spital «Principele Carol».

23 August 1916.

Având nevoe de a fi operat, sunt evacuat împreună cu alţi ofiţeri şi soldaţi răniţi pe vasul-spital «Principele Carol», pen-

tru a fi trimişi de aici mai departe. La Olteniţa răniţii sunt luaţi în «cârcă» de soldaţi ca să fie duşi pe vasul-spital.

Rămas puţin în urmă de vorbă cu un soldat din bateria mea, ce venise cu un ordin la Olteniţa, mergeam sprijinit de el spre vapor.

Pe cheiul Dunărei, lângă vas, salut un regiment rusesc de geniu, abia venit.

Ofiţerii vin la mine şi mă întreabă despre lupte, a căror măreţie le-o explic. Unul îşi exprimă mirarea că toţi ofiţerii şi soldaţii răniţi păstrau totuşi entuziasmul şi moralul. Un alt ofiţer care ştia româneşte, stă de vorbă cu soldatul din bateria 8-a, care povesteà acţiunea la care luasem parte.

M'a felicitat şi a povestit apoi şi unui ofiţer mai bătrân — colonelul mi se pare— care mă priveà cu un zâmbet de bunătate.

Când să plec, colonelul vine la mine îmi întinde mâna, spune că-i plac mult ofiţerii români şi scoţând o frumoasă cruce rusească mi-o dă, însoţind-o de o cordială strângere de mână.

Am salutat milităreşte şi am plecat.

Pe vasul-spital am fost întâmpinaţi cu o

gentileţă şi o bunăvoinţă deosebită de tot personalul vaporului. (Eram şi dintre cei dintâiu răniţi).

Ni se dă câte un ceai cald cu rom şi apoi se începe facerea pansamentelor, odată cu o adevărată şcoală cu infirmierii, ce erau încă stingheri în serviciul lor de campanie.

— Veţi umblà repede! Să nu pui mâna pe pansamente sterilizate! Să vă spălaţi pe mâini!

Aduc aici toate laudele d-lor maiori medici C. şi B. pentru zelul şi devotamentul ce au depus în aceste zile grele.

* * *

Camaradul Neg., cu care am fost evacuat din Turtukaia, se simte mai bine. Mi-aduc aminte că la plecarea din spital a voit să se încalţe, (un obuz îl lovise în laba piciorului stâng).

Pe drum îmi spuneà:

— Când am voit să-mi bag piciorul în ghiată, văd că se încurcă de ceva; nu aveà loc. Bag mâna înăuntru şi — oroare! — îmi

găsesc înăuntru nişte degete dela picioare! Le-am privit cu melancolie şi am început să le număr, ca făcând scăderea, să văd câte mi-au mai rămas în viaţă!..»

* * *

Dar răniţii soseau mereu şi vasul-spital se transformă într'un adevărat iad... Pe cheiu singur doctorul Horaţiu Georg. pansà cu zel...

Trupe de ajutor.

Erau lupte groaznice. Canonada răsunà înfiorător cutremurând vaporul.

Veneau trupe de ajutor dela Bucureşti. Însă numai regimente de rezervă.

Locotenentul Haneş, pe care-l cunoşteam din liceu, vine pe vas să vadă pe răniţi.

Erà un om de inimă! Amintiri duioase din copilărie, din vieaţa de pension, încep să se perindeze prin faţa ochilor mei şi am o plăcere nespus de mare că-l văd.

Îi dau câteva indicaţiuni relativ la modul de luptă şi şiretlicurile inamicului, în fine tot ce învăţasem în scurta mea experienţă, — şi sărutându-mă cu dragoste pleacă.

S'a dus, sărmanul, pentru ca peste o oră să moară eroic în fruntea companiei sale!

* * *

Pe de-asupra, ca o coabe, un aeroplan cu cruce neagră, se învârteà tăcut, lăsând să-i scape câte-o bombă.

Puţin a lipsit să nu ne înecăm; una a căzut la vre-o sută de metri de vasul-spital.

VIII.

SPRE CĂLĂRAŞI.

După o noapte cu lămpile stinse pe vapor şi luminile minţii aprinse de gânduri nesfârşite — oh! câte gânduri şi câtă durere în sufletele miilor de luptători! — s'a făcut ziuă şi am primit ordin dela divizie să pornim cu vasul-spital la vale spre Silistra.

Nu mai erà nicio speranţă! Turtukaia trebuià să moară!

Pe la orele 9 dimineaţa treceam cu viteză, pentru ultima dată prin port... O clipă!..

Pe vapor erà jale: sânge, zbierete, durere!..

De-odată bubuituri apropiate!..

Trecusem printr'un mare pericol! Trupele din spre estul Turtukaei deschiseseră foc de arme asupra vasului-spital; dar noroc că n'avuseseră tunuri la îndemână...

Rămân înmărmurit, cu ochii lipiţi de masa gălbuie ce se vede pe ţărm...

Las capul uşor pe spate, pe enorma cruce roşie a vaporului şi o lacrimă fierbinte îmi curge pentru Turtukaia, pentru omenire...

* * *

În portul Silistra acostăm şi stăm nemâncaţi până la orele 4 d. a.

Nervii încep să se destindă şi răniţii au chef de râs; toate cad pe bietul Negoiţă.

— Mă, Negoiţă, ce e cu piciorul tău!

— Mă, şchiopule, nu te mai primeşte soţia acasă, îl apostrofează o voce.

— Faci pe deşteptul, răspunde Neg. Parcă tu eşti mai breaz, ciung cum eşti.

— Faci bani la bâlciu, îl consolez eu.

— Râde ciob de oală spartă! Tu şi chior şi cu burta spartă.

Suportă bietul camarad cu eroism toate

apostrofele. Toţi ofiţerii, cunoscuţi şi necunoscuţi, îl tratau cu *tu* şi cu Negoiţă, numele prescurtat.

Un rănit de lângă el începe să debordeze. Lui Negoiţă nu-i place.

— Deschide-ţi ferestrele că mi-e rău, începe el să se vaite fără cea mai mică jenă.

Hazul tuturor.

— Colacul! Colac de salvare pentru Negoiţă! începe unul să strige. Aduceţi un colac de salvare că se îneacă Negoiţă!

— Hei! Voi râdeţi! Dar dacă aţi şti!...

Bietul rănit, care vomitase, nu mai poate nici el să-şi ţie râsul. Uită de durere, de tot şi întreg salonul începe un râs homeric.

La Spitalul din Călăraşi.

25 August 1916.

Turtukaia a căzut!

Mi se sfâşie inima de durere. Ce suferinţă! Să ştii că ai luptat, că sânge cald a curs din corpul tău şi că toate astea n'au folosit la nimic!

Sunt gânduri insuportabile! Scrâşnesc din dinţi şi durerea mă copleşeşte.

Au fost zile de avânt, de jertfă de sine, de sacrificiu neînchipuit şi... totuşi Turtukaia a căzut!

Doamne! Doamne! De ce vrei să ne încerci?

* * *

Din întâmplare sunt şi aici în acelaş salon cu Neg.

— Ce zici, Negoiţă, îţi mai trebue colacul, îl «pisează» un sublocotenent.

— Ce dracu! zice el încetişor. Intre noi înţeleg glumele; dar, de! acum mă supăr, căci, uite, pe aici sunt cucoane, domnişoare...

— He! Negoiţă cavaler!

— Negoiţă curtezan!

— Strengarule! Ţi-ai uitat soţia?

Râzi. Haz reconfortant!

26 August 1916.

Doctorul ne pansează în timp ce jur împrejuru-i erà o mişcare neîncetată de infirmiere şi soldaţi.

Eram enervat şi ochii îmi picau de somn. Noaptea trecută abià aţipisem.

Spre seară mă simţeam mai bine. Eram îngrijit de buna soră, d-na A., care aveà un înger de copil, ce veneà la spital şi mă priveà cu dragoste, spunând:

— Mamă! Bine e să fii rănit!

Ce dureroasă naivitate de copil!

* * *

Seara am avut din nou temperatură. Doctorul a strâmbat din ochelari şi mi-a spus că mă va trimite la Bucureşti, căci am nevoe de o operaţie, care aici nu se poate face.

IX.

Evacuarea la Bucureşti.

La 27 August am fost evacuat cu câţiva camarazi la Bucureşti.

Am luat călduroase adiouri dela gentilele surori şi am pornit la gară. Conduşi la trenul sanitar, sunt urcat întâmplător, de plutonierul ce mă sprijineà, într'un vagon în care erau nişte domni civili. (La trenul sanitar erau ataşate câteva vagoane de pasageri).

Toate locurile ocupate. Domni voinici şi grăsulii discutau într'un colţ al vagonului. Remarc imediat că cea mare parte vorbeau în dialect străin...

Intrarea mea în vagon a produs puţină curiozitate. Lumea de acolo m'a privit lung, cu milă ca pe un câine bolnav şi jigărit. O cucoană mai miloasă a sgârcit nasul şi a început să bată aerul cu mâna, cu gestul omului ce zice : — «Fugi de mine, nenorocire! Doamne fereşte!»

Şi nimeni nu se mişcă.

Mi-a făcut o impresie oribilă. Negru mi s'a făcut în faţa ochilor! Doamne ce oameni! Dar pentru Dumnezeu, pentru cine luptasem eu? Nu şi pentru cei din vagon ce mă priveau cu atâta milă?

O jale imensă îmi umpleà sufletul! Priveam nemişcat!

Plutonierul meu intervine :

— Ce oameni sunteţi! N'aveţi atât bun simţ! Vedeţi ofiţer rănit şi nu vă sculaţi să faceţi un locuşor!... Sculaţi mai repede...

— Vai! Da, de sigur că facem loc, îşi calcă unul pe inimă.

Mă aşez.

Peste câteva minute apare camaradul Apost., care aveà pulpa piciorului găurită de un glonte de armă.

Aceiaşi scenă! Nimeni nu se mişcà; aceleaşi priviri compătimitoare!

Plutonierul revoltat:

— Ce lipsă de simţire! Loc, că dau cu «gârbaciul».

Simandicoasele figuri au înghiţit cu resemnare grosolănia plutonierului. Să fi fost în alte timpuri sunt sigur că aceste vorbe ar fi produs două-trei leşinuri femenine, şi patru-cinci atacuri de inimă cu înecăciuni!

Am stat trişti câtva timp. Călătoria însă ne-a mai înveselit şi locot. Apost., judecător în timpuri bune, a început să-mi povestească de lupte, de rana lui.

— «Te pomeneşti că-mi rămâne în pulpă o gaură ca o ţeavă! Când o vreà nevasta să mă ţie în casă, îmi trece o sfoară prin «seton» şi mă priponeşte de masă sau de vre-o uşe!»

Ii venise poftă de glume.

* * *

In gara Făurei, doamne dela Crucea Roşie ne oferă lapte bătut şi prăjituri.

La Spitalul militar 351.

La Spitalul militar 351, Sanatoriul Dr. Gerota, unde am fost repartizat, am găsit o îngrijire deosebit de bună şi repede; fapt care a făcut să nu se împlinească credinţa Sorei Irina, care, disperată, văzând că mă sufoc într'o seară,— a eşit pe sală strigând :

— «Moare ofiţerul dela 123!»

Organizaţie excelentă şi tehnică medicală desăvârşită, iată calităţi ale celebrului sanatoriu al d-lui Dr. Gerota.

Eram fericit că aici am găsit rănit pe fratele ce-l credeam pierdut în vârtejul dela Turtukaia!

X.

Descrierea luptelor dela Turtukaia.

Refac complexul sângeroaselor lupte dela Turtukaia.

Inamicul a atacat întâi sectorul Staroselo, din spre Dunăre, cu forţe numeroase; dar a fost respins.

A atacat apoi pe rând şi simultan la urmă, celelalte sectoare, ale cercului cetăţei, până la canalul Kusuiului.

Fiind în inferioritate numerică, a trebuit să ne retragem din linia 1-a a pichetelor (ocupate şi acestea când de noi, când de inamic) pe linia 2-a a centrelor.

Aici au fost luptele cele mai disperate şi pierderile duşmanului, care înaintà sub focul tunurilor noastre, au fost şi ele îngrozitoare.

Spărtura de front s'a făcut în sectorul din partea Est-Sudică a Turtukaiei; totuşi duşmanul nu îndrăznise să ocupe această parte chiar aşà abandonată. Noi n'am reocupat-o, căci n'aveam trupe...

Dacă am fi avut măcar un regiment de trimes în acel sector, care a stat neocupat vre-o 6—8 ore, Turtukaia ar fi mai rezistat şi cine ştie ce întorsătură luau lucrurile! Din alte sectoare nu se puteau luà trupe, căci atacurile erau neîncetate şi neîntrerupte pe tot frontul, aşa că inamicul a înaintat aproape fără rezistenţă.

In sectorul dela Staroselo, bateria de coastă de 150 mm. isprăvise muniţia şi deci

una dintre forţele acelui sector, nu mai puteà fi utilizată.

Inamicul cucerind şi linia centrelor, înaintà cu precauţiune spre oraş, oprit şi nimicit la fiece pas de restul companiilor noastre, ce se retrăgeau. Se strecurau pe câte o nouă poziţie, trăgând mereu.

Ne mai fiind nici o speranţă de rezistenţă, Divizia a dat ordin trupelor să se retragă cum vor puteà (căci nu erà pod peste Dunăre).

Retragerea.

Mulţi au încercat să treacă înnot; unii au trecut, alţii s'au înnecat.

Cei ce nu ştiau să înnoate, s'au strâns pe drumul ce duce la Silistra. Dar calea erà ocupată de duşman, şi blocată cu mitraliere.

Oricine voià să treacă spre Silistra erà culcat la pământ.

Rar câte unul scăpà în goană!

Intr'un loc drumul se îngustà şi treceà pe marginea Dunărei. Acolo erau mormane de cadavre.

Un ofiţer superior, călare pe cal, a voit

să treacă prin focul mitralierelor în galop. A fost împuşcat.

Nimeni nu voiă să rămână prizonier! Toţi preferau să rişte moartea aproape sigură, decât să rămână.

Intr'un sfârşit puţinii soldaţi ce mai rămăseseră, au început să agite batiste, semnul alb că se predau, dar mitralierele şi-au îndreptat glasul către ei...

Un ofiţer s'a căţărat pe malul abrupt al Dunărei, cu picioarele în nomol până la genunchi şi riscând de zeci de ori ca să se scufunde a înaintat încet.

La locul unde Dunărea se îngustă se pomeneşte de-odată cu un trup ţeapăn omenesc, ce cade de sus peste el, stropindu-l cu sânge. A lovit cu zgomot apa şi s'a scufundat.

Ofiţerul a mai mers puţin căţărat şi trecând de punctul critic, s'a ridicat pe mal şi a luat-o la fugă până ce găsind un cal, a încălecat şi a pornit în galop spre Silistra.

Intr'acolo fugeau zeci de soldaţi cu ochii aiuriţi, cu sufletele îngrozite de cele văzute.

Cei ce au scăpat şi au ajuns la Silistra, au avut mare noroc, căci mulţi au fost prinşi

de patrule trimise în urmărire, iar alţii ucişi de populaţia băstinaşe străină.

Din fugarii spre Silistra o altă parte au fost salvaţi pe vedetele noastre.

Marina fluvială ce luptase în mod atât de eroic la Turtukaia, şezând în linie de bătae până în ultimul moment şi apărând nefericitul cap de pod!

Ultimele momente...

Clipele din urmă ale rezistenţei româneşti la Turtukaia sunt sfâşietor de dureroase.

Batalioanele ce mai veneau în ajutor Miercuri (ziua căderei) la orele 11 s'au înşiruit la Olteniţa, pe marginea Dunărei, ne mai trecând dincolo, căci orice ajutor ar fi fost inutil.

Erà exact impresiunea unui naufragiu: vapoare ce şuerau scoţând fum şi mergând la vale, o mişcare ameţitoare. Printre vase soldaţi agăţaţi de câte o plută, o scândură, sau un trunchiu, se luptau cu moartea, alţii desbrăcaţi se căzneau să treacă înnot.

Capete izolate apăreau colo şi colo pe întinsul apei.

In împestriţata Dunăre vedeai zeci de

soldaţi, cu arma în mână, înnotând şi agitându-se fără să vreà să lase acest scump odor...

Deodată bulgarii năvălesc în port... Şi măcelul începù...

Trupele din Olteniţa deschid focul. Zadarnic! Erà prea departe.

Şedeau cu inima ruptă de durere văzându-şi fraţii străpunşi de baionetă şi asvârliţi în Dunăre...

La ponton secerau mitralierele...

Intr'un târziu se aude o orchestraţie înceată, dumnezeiască... O muzică militară intonà «Ruga».

In mintea tuturor a venit tabloul naufragierei «Titanic-ului» în intonaţiile muzicei...

Apoi o bruscă tăcere! Mitraliera săvârşise opera, pe care sufletul nu fusese capabil să o oprească...

Strategema bateriei 6-a.

Trucurile inamicului au fost un stimulent pentru ai noştri, cari la rândul lor au început a utilizà toate mijloacele dictate de fantezie.

O păcăleală interesantă e aceia săvârşită

de bateria 6-a, în care contà fratele meu, căruia îi dau cuvântul:

— «Auzisem din toate părţile că inamicul cunoaşte bine aşezarea tuturor bateriilor noastre şi că tragerea lor bine reperată are efect dela primele proectile. Aşa dar ne-am gândit că a rămâne în vechia baterie înseamnă a nu puteà să ne împlinim misiunea şi de aceia împreună cu locotenentul Ferarru, comand. bateriei, hotărâm să facem alte săpături mai în urmă cu 200 metri şi mai la stânga.

Facem într'adevăr bateria acolo şi în timpul nopţei mutăm tunurile, lăsând în locul lor jucării de lemn, cari semănau perfect cu tunurile adevărate.

Noua instalaţie o nivelăm bine cu pământ şi o mascăm cu crengi verzi, în aşà mod că deveneà invizibilă.

Am tras apoi minunat.

Artileria inamică pusă la ambiţie de bateria ştiută la locul dinainte, începe un foc straşnic asupra tunurilor de lemn asvârlind obuze timp de 6 ore.

În acest timp trăgeam şi noi de nu ne încurcam...

Zi şi noapte nu am încetat tirul şi numai cafeaua ne erà hrana şi stimulentul somnului.

Vechia baterie a fost dărâmată, acoperită cu pământ, iar jucăriile... ţăndări!

Mult sânge rău le vom fi făcut când vedeau că trag şi nu ne nimeresc pentru a ne reduce la tăcere!..

Miercurî, însă, în ziua căderei, au observat stratagema şi au început să tragă în adevărata baterie.

Eu eram sus pe tranşee, când un obuz se sparge lângă mine, mă loveşte în picior şi mă asvârle îndărăt cu spatele de ţeava tunului.

Bulgarii înaintau la asalt. Locot. Ferarru, un erou, disperat îşi trage un glonţ în cap, iar eu cu toată durerea iau comanda bateriei şi trag mitralii, până când inamicul se apropie bine de tunuri. Atunci distrugem închizătoarele, aparatele de ochit şi cu greutate ne retragem prin porumbiştea din spatele bateriei spre portul Turtukaiei...

Ajuns aici văd înghemuindu-se în bărci sute de soldaţi...

Nu mai aveam loc nicăeri şi numai prin-

tr'o minune Dumnezeiască am putut trece dincolo...»

Un camarad generos.

Când s'a ordonat retragerea, locot. A., comandantul unei baterii, a venit în port să treacă Dunărea; toate bărcile însă erau pline şi se depărtau de mal.

Într'un singur loc la mal văzând una în care erau şase ofiţeri cunoscuţi le strigă:

— Luaţi-mă şi pe mine, băeţi!

— Vino!

Încearcă să se sue, dar — nenoroc! barca începe să se scufunde. Nimeni nu mai spuneà nimic, căci a rămâne în port însemnà moartea sau ruşinea captivităţei. A se urcà în barcă însemnà înnecarea tuturor şapte.

— Rămâneţi cu bine! le zise locot. A. coborându-se resemnat, în timp ce pe mal se auzeau zbierete îngrozite.

Un sublocotenent tânăr se desbrăcă repede:

— Suiţi-vă în barcă; eu ştiu să înnot puţin... Am să mă mai ţin de barcă, poate scăpăm cu toţii...

Astfel au plecat. Unii mânau cu nişte scân-

duri găsite, alţii scoteau apa cu chipiurile, iar un altul îndopase cu vestonul o gaură făcută în fundul leotcei.

Înnotătorul tăià apa alături, iar când osteneà se agăţà de marginile bărcei. În acest mod au ajuns dincolo unde toţi au felicitat pe generosul camarad!

Sub-locot. Ghergh.

Din povestirile răniţilor păţania sub-locot. Ghergh., din reg... inf. e plină de peripeţii.

Sub-locotenentul erà scund, nervos, cu o veşnică privire timidă, dar cu mult curaj la jocul de table, unde băteà pe oricine «cu trei deschise în casă».

Compania din care făceà parte trecuse prin grele încercări în timpul luptelor cu inamicul superior numericeşte. Se înaintà prin salturi de 50—80 metri, după care fiecare se trânteà la pământ, folosind ca apărare orice avantaj pe care-l prezintă terenul.

La un asemenea salt sub-locot. Ghergh. rămâne cam în urmă şi emoţionat se dă dupe o clae cu fân să se adăpostească.

Cum stà rezemat cu spatele de clae şi

abià îşi mai ţineà răsuflarea, deodată simte o arsură prin şoldul stâng.

Un glonţ îi intrase prin spate şi îi eşise prin faţă.

Inamicul concentrase focul asupra clăiei de fân şi gloanţele treceau ca prin puf. Curgându-i sângele şiroi, o ià la fugă îndărăt ca să fie pansat, dar abià eşise că se împiedică şi cade! Puţin mai departe un şrapnel se sparge de-asupra lui şi-i găureşte pulpa piciorului.

— «Inebunisem! Parcă erà un vis urât în care vrei să mergi şi nu poţi, vrei să fugi şi te împiedici!..» sfârşeà sub-locotenentul Ghergh. clipind des din ochii, veşnic timizi.

Crucea salvatoare.

Sunt multe întâmplări în viaţă, unde numai extraordinarul a lucrat, unde se pare că o forţă supranaturală a intervenit pentru a aduce un anume rezultat.

Şi câţi atei, câţi şovăitori în credinţa cea mare propovăduită de preoţi, nu s'au tămăduit!...

O rană foarte curioasă a făcut o impresie deosebită.

Un soldat primise un glonţ drept în mijlocul pieptului, dar nu intrase decât un centimetru în carne şi apoi se oprise. Cum? Ce fel? Glonţul se lovise de crucea metalică de identitate, o înfipsese în carne de câţiva milimetri — făcând o cicatrice elegantă — şi apoi găurind carnea o fixase în carne ca un cui!

Doctorul n'a avut decât să apuce glonţul cu mâna, să-l scoată şi să desinfecteze rana.

— Iată puterea lui Dumnezeu! spunea radios preotul spitalului. Dacă nu erà crucea, apărătoare de toate pericolele, acest om ar fi fost mort...» (O întreagă dizertaţie asupra subiectului).

Aveà preotul dreptate?

Erà în orice caz un noroc extraordinar.

Iubirea armei.

Mă obsedează gândul acelei iubiri curioase pentru puşcă la infanterişti, pentru tun la artilerişti, pe care am descris-o mai sus.

E o iubire pasionată greu de înţeles pentru cei ce nu au luat parte la o luptă. S'ar zice că este o atingere a uzului raţiunei, o demenţă.

Nu. Sunt oameni în toată firea, cari după luptă, după acea conlucrare regulată cu arma, capătă o dragoste sinceră pentru ea, dragoste ca pentru o ființă...

Oamenii înotând cu arma în mână în mijlocul Dunărei, răniți ce nu-și lăsau pușca până în ultimul moment, iată cazuri numeroase cari te pun pe gânduri asupra acestei iubiri curioase!

Fără să vreau îmi reamintesc de un roman citit când-va:

Fochistul unei locomotive se îndrăgostește de monstrul cu aburi. Puneà toate îngrijirile posibile pentru ca toată mașinăria să meargă în regulă, orice timp liber îl întrebuința să cureție, să lustruiască alămurile, să mângâe fiecare «piesă» în parte.

Aveà o dragoste omenească, susceptibilă și ea de toate fluctuațiile dragostei...

Intr'o zi pornește în goana mare cu mașina. Ii dă din ce în ce viteză, mai mare.., Aproape sboară. Mărește viteza. Cazanul aproape să se spargă...

Inebunise. In gara vecină personalul înștiințat dă drumul mașinei pe o linie de garaj, ce se isprăveà într'un mal de pământ. Ma-

şina îmbrăţişată de fochist vine cu toată viteza, se isbeşte de mal şi face explozie cu un zgomot infernal.

Iubire până la jertfă, iubire la fel cu a ostaşilor pentru armele de luptă...

XI.

VIAŢA DE SPITAL.

Vizita M. S. Reginei Maria.

La 1 Septembrie a fost o zi mare: M. S. Regina a vizitat pe toţi răniţii sanatoriului.

Liniştea a fost turburată de-odată de uşi trântite, infirmiere ce se agită, surori cari alergau de colo până colo aşezând totul în ordine.

— Ce e? Ce s'a întâmplat? A intrat Zepelinul pe poartă? întreb pe sora Irina roşie ca un tăciune aprins.

— Ssst! A venit Majestatea! răspunde ea moţăind «ambiţios» din cap.

* * *

Am tăcut aşteptând pe Regina noastră ca pe o taină mare, aşteptând cucernic ca smeriţii drepţi credincioşi, eşirea preotului din altar cu Sfintele Daruri...

Căci vizita a fost o adâncă mângâere pentru noi răniţii şi cuvintele blânde de încurajare ce ne-a spus au avut atât farmec şi atâta putere!

Vorbele ce a spus în camera mea plină de flori, au rămas mult timp aninate în aer, ca nişte scântei, iar micile daruri le-am conservat ca pe nişte decoraţii.

— Regina noastră! Regina cea mai iubită din lume!

* * *

Anunţarea vizitei M. S. Reginei a produs o mare impresie soldaţilor răniţi. Bieţii băeţi! Ştiau ce se face cu puşca, cu tunul, dar nu ştiau cum să se poarte cu o Domniţă.

Cei răniţi la picioare, s'au căznit, s'au agitat şi după o mie de năduşeli s'au sculat (în cămăşi cum erau) pe marginea patului; unul fără mână, cu cămaşa sfâşiată se sculase în picioare, «drepţi».

M. S. Regina a zâmbit blând de această simplitate, care, cu toată comedia ei — eră semnul unui respect atât de mare!

Natural că după primele două cazuri, infirmierele au culcat în celelalte saloane pe

cei fără mâini sau picioare, cari se sculaseră totuşi cu mari sforţări de pe patul de suferinţă.

Simpaticul pictor Stoi., sublocot. într'un reg. de inf., e luat drept soldat şi ca consecinţă M. S. Regina i-a oferit un «tutun *de zece*».

Il păstrează ca amintire!

Şi Regina Noastră a plecat lăsând în urmă noi speranţe şi noi doruri de luptă...

„Poezie simbolistă".

3 Septembrie 1916.

Intr'un grup de ofiţeri se «comisese» bunelor surori o «poezie simbolistă»:

In papuci la Sanator
Stau şi aştept pe Doctor,
Cucoane
Cu bomboane
Şi fasoane
Şi cruci roşii pe «muşoare»
Hohotesc în coridoare.

Vin în vârfuri de picioare
Şi cu gesturi graţioase, Domnişoare
Creştine
Ce caline
Şi feline!
Ne fac câte-un pansament
De uităm de Regiment!

Of! Leicuță, zice-un infanter
Vin cu rane mici făcute de fer
Ai mei camarazi
Și-i razi
De pleciazi!
Lași rana și mai «toxicată»!
Diagnosticul e rece
«Las că trece!
Inima e afectată!»

— «Ah! «Mamzel»
Zice un ofițer
Pișicher
Je t'adore
Oleu! Nu mă lăsă că mor!
Repede după doctor!»

«Pune bine termometru
Măsurăm cu milimetru
Și tăcere!
Cavalere!»
Dar el cere
Ca să-i spună: «Ca vous vas mieux
Que la toilette du bal d'adieux!»

In glume, în râsuri și în «rigolade»
Se trece și rana și vorbele fade
Plec spre poarta dinspre Bulevard
Veselii ostași ai lui Ferdinand
Tresaltă
La luptă
Cruntă
Să meargă, să moară eroi!
Cântând ei se duc cu toți la război!

Numeroasele explicaţii ce ar necesită această poezie, nu sunt, desigur, singurele ei defecte...

Dar acum am rămas numai cu surorile de profesie dela Sf. Elisabeta! Singură distinsa d-nă Gerota, cu o bunătate îngerească, ne mai alintă.

O farsă.

Printre ofiţeri erà şi locotenentul de rezervă Tor., un camarad inteligent şi glumeţ, calităţi ce-l făceau simpatizat de toţi răniţii.

Fusese rănit la cap şi după multe peripeţii (un obuz ce a omorât caii chesonului pe care erà adus, un altul ce a omorât pe brancardier) ajunge la spital.

Ca aghiotant al generalului D. văzuse multe lucruri; dar ceeace lăudà mai mult ca orice, erà «purtarea înţeleaptă şi curajoasă» a generalului pe lângă care erà ataşat.

Ce se întâmplă însă? Cetim în ziare că generalul în chestiune este reformat. Aceasta dă ideia cabalei, care a produs atâta haz la urmă.

Căpitan Aur. se duce la Tor. cu un aer plângător şi discret:

— Ascultă, dragă, ce nenorocire pe Artur! Băiat tânăr însurat de curând.

— Dar ce e? L-am văzut adineauri!

— A venit dela Comănduire să-l aresteze şi cine ştie! — am auzit că-l împuşcă...

— Hm! De ce?

— Păi n'ai auzit de afacerea cu generalul D...?

La auzul acestui nume tresări.

— ...care a fost reformat... Ei bine! Se zice că la mijloc e o trădare şi voieşte să-l judece şi pe Artur, căci el erà aghiotantul generalului.

— Dar eu sunt! izbucneşte roşu ca un rac calmul locotenent. Eu sunt aghiotantul!..

Atunci Aur. prefăcându-se speriat:

— Ptiu! Ce-am făcut? Mi-e penibil! Credeam că...

— Şi unde sunt?

— Jos.

S'a coborât fuga pe scări, s'a interesat pretutindeni şi apoi, într'o goană, a revenit după informaţii în camera, în care farseurii se desfătau...

Un rănit din Dobrogea Veche.

12 Septembrie 1916.

Asemănător descrierilor de hibride personagii din infern a apărut în spital, sublocot. rezerv. Negul., rănit la Parachioi, în Dobrogea, la 2 Septembrie.

Cu faţa arsă de soare, neras, cu ochii aiuriţi şi scoşi din orbite, cu hainele murdare şi pătate de sânge, cu o tremurătură nervoasă în tot corpul — îţi făceà o impresie înfiorătoare.

Abia într'un târziu, peste câteva zile, a putut să povestească ceva din luptele grozave la care luase parte:

Având armată puţină a trebuit să ne retragem mereu; o retragere oribilă. Luptând pe fiece deal, fiece poziţie însemnând cu sânge drumul făcut, trupele noastre se căzneau să facă înaintarea duşmanului cât mai înceată, pentru a câştigà timp şi trupele de ajutor să aibă răgazul să vină.

După lupte sângeroase — favorizate de un timp splendid pentru maşinăria de războiu — ofensiva duşmană a fost oprită; dar când? după ce sute de piepturi româneşti fuseseră încremenite pentru vecie în zidul

de oţel ce formau, de numeroasele instrumente ale morţei.

Şi ce rol mare avuseseră în această ocazie cuvântările patriotice şi grija de sufletul soldatului! Ele îndeplineau opera pe care armele nu reuşiseră să o facă... Rasă latină, soldatul nostru repede se entusiasmează, dar se şi demoralizează la retragere; trebuia deci ca prin cuvinte simţite să li se întreţină mereu focul sacru al entuziasmului şi al iubirei de patrie.

În această ordine de idei, îmi amintesc cazul unui prieten, maior, care înainte de atac a chemat din fiecare companie câte-un subofiţer, sergent, caporal şi soldat şi dându-le câte-o viguroasă strângere de mână le-a zis:

— «În acest gest trec în sufletul vostru tot sufletul meu, toată dragostea mea fierbinte de ţară! Mergeţi şi la rândul vostru, daţi această strângere de mână camarazilor voştrii şi sufletul meu vibrând în voi toţi, fiţi siguri că ne vom face datoria cum trebue!»

Nu trebuie să mai spun, ce mişcare camaradească a urmat în mijlocul unui mare entuziasm.

Atacul batalionului din 84, a fost strălucit!

Vizită.

20 Septembrie 1916.

Am fost operat de eminentul doctor Gerota în răstimpul ce ne dăduseră avioanele inamice. Operaţia reuşise, iar peste câteva zile simţindu-mă bine, am primit vizita Doamnei Cantacuzino.

Venerabila Doamnă cu vorba blândă şi cu privirea limpede, are un dar nespus de a alină durerile.

Povesteşte din războiul dela 77, când eră soră de caritate şi ascult transportat cu gândul la cealaltă generaţie, la acei eroi ce muriseră făurind un duşman! Ironia soartei!

— «Şi ce cavaleri sunt soldaţii Români!»

— «Singurul lor defect în această direcţie, este că ai noştri au o dorinţă arzătoare să păstreze amintiri din locurile în cari trec...» spun eu.

— Românul e fire sentimentală! spune maliţios şi cu un zâmbet ironic Doamna Cantacuzino.

Şi povesteşte episoade comice în cari sunt implicate *amintirile.*

* * *

Ce înălţător acest contact cu o generaţie de vechi luptători din grele lupte trecute...

22 Septembrie 1916.

În camera mea e adus locotenentul P. din un regiment de infanterie. E bolnav.

De origine grec, el are numai hainele româneşti; dar sufletul îi e străin.

Îmi face o impresie penibilă. N'a luat parte la nicio luptă şi totuşi e foarte speriat de lupte! Caut să-i ridic moralul! Zadarnic! El îngrozeşte şi pe alţii.

Mă gândesc trist la multe...

25 Septembrie 1916.

Ce lupte groaznice sunt pretutindeni şi ce gânduri negre încreţeau frunţile noastre a tuturor!

O Doamne! De ce nu am puteri de Hercule?

* * *

Ne vin regulat Taube-le inamice, cari privite zilnic după terasă ne fac o distracţie originală.

28 Septembrie 1916.

Sunt din ce în ce mai bine şi gândurile mele zboară în tot momentul către camarazii din lupte.

Aşi vreà să fiu şi eu cu ei!..

Ce crud e să fii ţintuit în pat, în timp ce toate dorurile tale îţi dau impulsul să zbori...

Rus?

1 Octombrie 1916.

Noul meu tovarăş sub-locotenentul de rezervă Russi din Reg... inf., venit în camera mea, e rănit la nas şi umăr, unde rana îi supurează grozav.

Puroiul îi umple cămaşa, trece prin nişte ziare, puse sub el în pat şi ajunge la saltea.

E înduioşător! Şi ce camarad bun! Ce suflet sincer!

Doamne şi domnişoare dela crucea roşie în vizită, caută să-l distreze; dar zadarnic! Camaradul Russi se uită cu privirea pierdută de febră şi nu vorbeşte nimic.

D-ra Poli, mă întreabă:

— Cine e?

— Russi, zic eu.

— E rus?

— Da rus, glumesc eu.

Bietul Russi abià îşi putù ţine râsul, căci îl dureà nasul.

Două domnişoare, mari filo-ruse, se îndreptară spre patul camaradului şi începură să-i mângâe barba nerasă de câteva săptămâni.

— *Rusky! Rusky!* Cum merge? îl întrebau ele blând.

Russi făcù o strâmbătură, care semănà a râs.

Apoi bravul rănit, jenat că domnişoarele îl văd într'o stare nu tocmai de cuceritor, isbucneşte cu un glas gros, ce venèà parcă din fundul pământului:

— Scuzaţi! zice el arătându-şi barba.

Erà delicios.

— Ce ştie şi româneşte?

— Da, puţin! spun eu isbucnind în râs.

Russi se pornise şi el pe un râs cu hohote, uitând orice durere!

4 Octombrie 1916.

Retrageri!

Să mai vorbesc de durerea mea sufle-

tească cauzată de aceste retrageri, totuşi glorioase?

Nu. Ar însemnà să-mi deschid plaga mea sufletească plângând mai mult sângele vărsat de iubitul meu neam...

8 Octombrie 1916.

La ora 12, în sunet de clopote bisericeşti şi bubuit de tunuri contra aeroplanelor inamice, mosafire, sunt dus cu căruţul la pansament.

O pansare glorioasă!

Doctorul aveà un calm inperturbabil, dar personalul inferior al spitalului aveà, nu ştiu ce, de... căutat în pivniţă...

* * *

Sunt mai bine şi vizite a buni prieteni îmi vindecă rănile sufleteşti pricinuite de veştile crude.

Nu mai pot stà în spital, mă simt cu puterile întreite şi toate năzuinţele mă îndeamnă să-mi reiau repede locul la regiment!

Hainele noui şi armătura veche mă aşteaptă!

XI.

Ofensiva dela 5 Septembrie 1916 în Dobrogea.

Ce greu e să vorbeşti de luptele din Dobrogea, cari formează totuşi una din paginile cele mai eroice ale armatei noastre! Ce greu! Şi cu toate acestea ce înălţător!

Se descriu lupte grele, lupte fără succese de teren, dar lupte în care entuziasmul a vibrat ca la Plevna, iar piepturile goale au mers drept înainte înfruntând moartea ce veneà de pretutindeni!...

* * *

Din ziua de 3 Septembrie 1916, când ofensiva inamică e oprită, începuseră luptele de poziţii cu fluctuaţiile inerente acestui fel de operaţii; când înaintam noi, când înaintà duşmanul.

Aceste lupte au dovedit felul strălucit în care luptă trupele active, trimise oriunde lupta erà mai grea. Trupele de rezervă cu preparaţia technică insuficientă, aveau nevoe

de o mână energică ca să le ţină strâns în frâul disciplinei.

Duşmanul ori aveà tăria mai ales în automobilele lui blindate sau cu montaj de tunuri; înaintau până în linia infanteriei şi răspândeau moartea. La început monştrii de fier au răspândit o oarecare temere printre soldaţii noştri, cari nu mai văzuseră încă astfel de aparate; mai târziu însă s'au obişnuit cu ele, ca şi cu întreaga maşinărie, aşa că efectul moral erà nul.

Chiar rachetele luminoase ce se aruncau asupra trupelor au impresionat la început; mai apoi însă deveniseră distracţie. Soldaţii se culcau la pământ, fără nici o mişcare, pentru a nu fi zăriţi, şi aşteptau, să se treacă poznaşa lumină căzătoare!

Seara — apăraţi de întuneric — companiile făceau adevărate marşuri, la 400 metri de inamic, pentru a-şi ocupà poziţii mai bune.

Reflectoarele inamice însă îşi îndeplineau opera; dar ai noştri când vedeau că pânza luminoasă se îndreaptă încet, încet, către locul pe unde mergeau, se culcau de-odată la pământ, rămânând în imobilitate până ce lumina treceà mai departe.

Tocmai sosiseră Ruşii!

Armată bine organizată, cu material nou şi din abundenţă, veneau încă şi cu experienţa a doi ani de războiu.

Şi camarazi buni, Ruşii împrumutau a lor noştri mitralierele la atacuri şi lupte crâncene...

Dela început se remarcaseră vitejii Cazaci, cunoscuţi mai mult din basme, prin acea prismă de romantism, care le dedeà o adevărată aureolă.

Cu o îndemânare şi o abilitate extraordinară, Cazacii prindeau automobilele blindate, aducându-le în liniile noastre. Ele ca şi blindatul Achille din timpuri antice, aveau punctul lor vulnerabil, care odată atins, izbânda erà gata!

* * *

In ziua de 4 şi noaptea de 4—5 Septembrie au avut loc lupte necurmate.

Trupele erau obosite peste măsură şi nu avuseseră timpul nici să mănânce nici să doarmă. Spre seară au făcut tranşee şi au mâncat hrana caldă.

La orele 8 seara soseşte un entuziast ordin de zi al d-lui General Averescu, care ordonà ofensiva pe a doua zi cam în aceste cuvinte:

«Să mergeţi înainte, mereu înainte, şi să daţi la o parte orice obstacol! Indărăt să nu vă daţi nici chiar când vă vor veni ordine, căci acestea vi le trimite inamicul ca să vă înşele.

Inainte şi înainte!

Trebue să spălăm ruşinea de a fi respinşi, pentru a ne întoarce cu glorie în ţară».

Noaptea liniştită trupele au dormit.

Inaintarea.

Dis-de-dimineaţă artileria noastră a început să bubue. Apoi pe tot frontul s'a auzit un «*ura*» formidabil şi infanteria noastră a pornit la asalt, sfidând moartea, împrăştiată de ploaia de gloanţe.

Cu baioneta întinsă au intrat în tranşeele duşmane, fugărind...

Într'un loc — în faţa unei companii din Reg. 9 Râmnicu-Sărat — Bulgarii se adăposteau într'o porumbişte, din care eşiau la margine şi trăgeau în ai noştri.

Balonul captiv rus ce-l aveam în dosul frontului comunică acest lucru prin «relei» (legătura); soldaţii aud şi îndârjiţi încep să strige:

— La tranşee! La tranşee!

Voiau să meargă în porumbişte ca să răfuiască socoteala.

Nu mai erà chip să-i ţie. Toţi voiau să iasă din şanţuri.

S'a dat ordin de asalt. Râmnicenii au pornit ca fulgerul şi baioneta la lucru... Cei ce au scăpat au răspândit panica în trupele bulgăreşti.

Inaintarea se făceà pe tot frontul, cu succes şi situaţia se schimbà în favoarea noastră.

În ziua de 6 Septembrie ofensiva s'a continuat, moralul trupelor noastre fiind mult ridicat.

Numai în câteva puncte inamicul rezistà energicului nostru atac cu baioneta. Ai noştri s'au încărcat cu granate şi au pornit din nou la asalt. Ajungând la tranşeele inamice, nu s'au mai repezit în ele, ci au început să arunce bombele în ele, stând în adăposturi individuale.

S'au produs bubuituri teribile, în urma cărora zbierete, ţipete şi limbile tuturor naţiilor se încrucişau: bulgăreşte, nemţeşte, turceşte.

Erà un Babilon.

Predominà însă:

— Ceacai! Bre! Ceacai!

Tranşeele erau ocupate de cei în albastru...

Incetul cu încetul soldatul român învăţà greaua meserie de răsboinic, pentru care aveà toate calităţile şi toate aptitudinile.

* * *

Ruşii ne ajutau cu muniţii, automobile, baloane captive şi aeroplane.

Ei aveau mare încredere în artileria română şi de aceia, când lupta se înteţià şi erà nevoe de foc viu, începeau să strige bateriilor noastre: — *Rumensky artilerie! Agoni! Agoni!* (Artileria română, trage!)

Zilele acestei ofensive au fost zilele de o strălucitoare glorie pentru armata noastră, istoria ce va descrì toate luptele va arătà întreaga lor însemnătate.

Noi am ţinut numai să punem prima piatră la temelie şi să adăogăm prin mica descriere încă o frunză la cununa de lauri a luptătorilor...

* * *

Sub-locot. Nicu Balaḃ. din Reg. 9 inf. rănit în piept şi în mână, îmi povesteà că în dimineaţa ofensivei un prieten al său din acel regiment, s.-lt. Popescu, trecând cu compania pe lângă dânsul îi strigă vesel şi nepăsător:

— Pe mâine! La spital la Bucureşti! Camarade!

Dus a fost.

Ştià bine că merge la moarte şi totuşi erà vesel.

Spre seară un soldat aduceà vestea că s.-locot. Popescu a murit.

Astfel se sting Românii!

Un erou clasic.

Locotenentul Stănilă, grav rănit în picioare şi piept, pierduse sânge mult şi simţeà cum moartea i se apropie; un ser-

gent încearcă să-l ia în spate, să-l ducă la ambulanţă.

Eşind din şanţ un glonţ loveşte pe bravul sergent, care cade mort, iar locotenentul Stănilă se rostogoleşte în fundul şanţului, vărsând sânge.

Alte încercări făcute au fost zadarnice!

Compania fiind prea înaintată şi trebuind să schimbe de poziţie, locotenentul, ca să nu cadă prizonier, cere să fie împuşcat.

Orice insistenţe au fost zadarnice!

Cu o linişte de erou, a cerut energic, a ordonat să i se tragă un glonţ în cap. Nu era timp de pierdut!

Şi-a îndeplinit macabra lui dorinţă şi corpul său, picurat de lacrimi fierbinţi, a rămas pe câmpul ce urmă să fie ocupat de duşman.

XIII.

Trecerea Dunărei la Flămânda.

O expediţie războinică de o mare importanţă a avut loc în ziua de 18 Sept. 1916 la Flămânda între Giurgiu şi Turtukaia, unde armata noastră a trecut în Bulgaria

cu preţul a sute de vieţi şi sdrobind toate obstacolele ce i se puseseră în cale.

Pentru a arătà toată măreţia glorioaselor lupte redau mai jos scrisoarea primită dela fratele meu sub-locot. Aristide S., din reg. 46 infant., care a participat personal la acea luptă şi care schiţează bine acest episod:

* * *

«În câteva cuvinte voiu căutà a vă povestì cele ce s'au petrecut în Bulgaria, la Flămânda.

Sunt lucruri atât de grozave, încât cu greu voiu puteà să vă redau un palid colorit al celor întâmplate.

Nu ştiu de ce, dar parcă e un vis grozav, din care m'am deşteptat.

Noaptea mă scol şi strig: — Înainte! băeţi! Înainte! — Dar nu e nimic! E vis.

Îmi aduc aminte cum în jurul meu fluerau gloanţele, detunau şrapnelele şi urlau bombele de aeroplan. Căci am luptat cu toate armele: infanterie bulgaro-nemţească, cavalerie, artilerie, aeroplane şi monitoare austriace pe Dunăre.

E grozav ! Mă simt mai îmbătrânit, nervii tociţi şi aproape fără să mai fiu susceptibil impresiunilor din afară...

Dar iată :

În ziua de 17 Sept. primim ordin de plecare. La orele 6,30 p. m. ne oprim în pădurea Mistea, iar noaptea o petrecem la hotelul : «*Belle étoile !*»

Lumina e interzisă de oarece se semnalaseră aeroplane. Pe întuneric mănânc cu Mihai (ordonanţa) aşa că în loc de gură duceam mâncarea la urechi, nas.

La 18 Sept. dimineaţa primim ordin să mergem imediat la Dunăre.

La orele 7,30 un aeroplan inamic începe a bombardà coloana în marş. Panică, zgomot...

La orele 12 amiazi, ajungem la malul Dunărei pentru îmbarcare. Eu încep să mănânc o cutie cu compot, căci căruţele cu alimente nu mai veneau.

Oamenii desbrăcaţi se ştergeau de năduşală şi fiecare mâncà ce aveà în sac.

Dincolo pe malul bulgăresc lupta erà în toiu.

Se grăbeà îmbarcarea pentru a venì în

ajutorul trupelor ce trecuseră noaptea în bărci.

Podul nu erà gata, de-abià erà la jumătate...

Dincolo se vedeà lupta ca la un film cinematografic: linii de trăgători, artilerie ce trage, oameni căzând şi bărcile venind cu răniţi.

Un fior ne trece prin corp gândindu-ne că peste puţin timp vom fi şi noi acolo. Totuşi doream acest lucru...

Deodată glasuri strigă:

— «Vin aeroplane!»

Mă uit. Erau şapte monştrii negri.

La ora 1,30 încep a curge bombele pe noi. Erà un zgomot asurzitor. Morţi, răniţi, cai speriaţi! Membre zburând în aer! Câţiva soldaţi fugind ca nebunii!

Crângul în cari se adăpostiseră câteva regimente de infanterie, artilerie, cavalerie, sanitari, păreà un iad.

Cinci ore a durat acest foc nebun!

Erau câteva sute de morţi şi o mare panică.

Bombele cădeau în toate părţile. Eu ce făceam, să întrebaţi pe Mihai!

Nu stam ascuns ci în picioare, pentru a dà exemplu. Mihai mă trăgeà mereu de veston ca să mă vâr sub un pom. Nu se puteà însă, căci atunci soldaţii şi-ar fi pierdut încrederea.

Când bombardarea erà în toi, colonelul Ştef. vine cu ştirea că unii pontonieri fug şi nu mai vor să lucreze podul, căci bombele începuseră a cădeà pe alocuri pe pod. Pericolul erà mare. Armata de dincolo ar fi fost distrusă.

— «Compania 2-a va plecà să adune toţi pontonierii! Cei ce se vor opune se vor împuşca». Ordinul erà categoric.

Adun plutonul şi sub ploaia de bombe, plec spre punctul indicat. Prind vre-o 10 fugari şi-i întorc la postul lor.

Ce-am văzut nu voiu uità nici mort!

— «La orele 6,30 compania se và adunà la pod pentru a lupta cu aeroplanele şi a le depărtà de pod». Avioanele se coborâseră aproape de pământ.

Pericolul erà mare, căci o bombă căzută acolo ne omorà pe toţi.

Dumnezeu ne-a scăpat! Am început un foc viu în contra aeroplanelor, cari se retrag.

Am scăpat! O cruce de mulţumire lui Dumnezeu.

La orele 7,30 începe o ploae şi un vânt pe malul Dunărei, de-ţi intră la oase.

Trebuiă să ajungem dincolo; însă, nici cu bărcile nu puteam trece căci valurile erau mari şi nici pe pod căci îl stricase apa.

Am stat în ploae toată noaptea. Nisipul se făcuse noroiu şi erà la genunchi. Ce a fost vă voiu spune când vă voiu întâlni...

La 6 dimineaţa în ziua de 29, deschid eu cu plutonul meu trecerea pe pod. Am trecut primul în capul coloanei, pe pământul bulgar. Aveam dejà câţi-va morţi şi răniţi şi nu trecusem Dunărea.

Se formează regimentul şi plecăm să dăm piept cu «nenorocita armată bulgară», de unde aveam de răsbunat doi fraţi răniţi, plus Turtukaia.

Erà în retragere la 6 km. de noi.

I-am urmărit toată ziua prin ploae, peste câmp, prin noroiu şi peste morţi.

Noaptea ne oprim în Semiovo.

Ne oprim. Aprindem o ţigară de la o casă întreagă în foc, frigeam o gâscă de la un sat întreg.

Erà impresionant!

La flacările focului ne-am uscat poalele, căci restul erà greu.

Ni se comunică vestea că bulgarii se retrag mereu.

Misiunea noastră erà îndeplinită.

Pe câmp găsim un aeroplan doborât de gloanţele noastre, căci, noi trăsesem.

La 20 Sept. ordin de retragere.

— «Regimentul 46 Inf. va susţine retragerea tuturor trupelor pe pod».

Compania mea erà ultima. Plutonul meu cel din urmă, cu coada şi deci expus peirei.

Toată ziua am luptat în retragere. Eram pregătit de moarte. Pe Mihai îl trimisesem la pod să treacă el şi să vă anunţe, dacă nu m-aşi fi întors.

La orele 11,30 vine vestea că podul a fost rupt în trei locuri, de mine plutitoare.

Izolaţi de ţară! Moartea în faţă, Dunărea în spate! Am luptat cu disperarea omului fără nicio speranţă.

Ajuns la 700 m. de Dunăre, gata să fiu băgat în râu, apare un aeroplan! A fost culmea! Erà mai grozav ca în iad.

La urmă vin cu rămăşiţele unităţei la

Dunăre. Acolo oamenii aproape se înghesuiau ca să se urce în bărci. Regimentul erà distrus! Dar, la datorie!

Urc oamenii pe deal şi încep un foc omorâtor asupra Bulgarilor. În acest timp un monitor austriac apare şi începe a trage în noi.

Rămăseseră pe mal câteva căruţe, cai şi trupă. Mă hotărăsc la îmbarcare. Ce-o fi o fi!

Erà şi timpul! Totuşi am avut răbdarea, să îmbarc — sub ploaia de şrapnele şi obuze — oamenii.

În drum luasem şi o căţea bună de vânătoare botezată «Retragerea» (acum Retra) o urc în barcă.

Culmea! Rămăsesem pe mal cu 4-5 oameni şi veneà ultima barcă. Scot şi o bicicletă din Dunăre! Sângele meu rece i-a uimit pe toţi.

Promit barcagiului un «bacşiş» bun dacă ajung bine la mal. Acì ajuns cad leşinat în braţele oamenilor ce mă credeau mort. Erà orele 9 seara.

Toată noaptea am umblat rătăcind pe malul Dunărei după regiment. Nu mâncasem de două zile nimic. Găsesc regimentul la Prundu, într'o pădure.

Pachetul ce a-ţi dat caporalului Neg. ca să mi-l aducă, a fost ca mana cerească. Nu mâncasem de trei zile. V-am binecuvântat şi aproape să plâng de bucurie că am de mâncare.

Mâine trec cu trenul spre Transilvania.

Primiţi, etc.

ARISTIDE.

P. S. Această scrisoare m'a obosit grozav. Am retrăit emoţiile luptei.

* * *

Am reprodus scrisoarea în care se schiţează bine în câteva linii, trecerea Dunărei la Flămânda, operaţie, care însă din motive ce se vor cunoaşte mai târziu nu a avut efectul la care toată lumea se aşteptă...

XIV.

DIN LUPTELE IN TRANSILVANIA.

Cu ajutorul numeroşilor răniţi din spitalul d-rului Gerota, am să schiţez aici o privire largă asupra luptelor din Ardeal, po-

vestind şi câteva fapte de război interesante.

Voiu arătà în al doilea capitol *Obstacolele* întâmpinate şi înlesnirile avute.

Voiu vorbì în capitolul III de luptele dela Persani-Făgăraş şi de faima bravilor noştri «Vânători», iar la urmă de luptele dela Braşov.

De când am trecut Carpaţii, am avut numai victorii în toate ciocnirile avute cu Ungurii, cari se retrăgeau pretutindeni.

Înaintam bine şi în orice loc găseam urmele plecărei precipitate a inamicului: echipamente, arme, provizii...

Soldaţii noştri se împodobeau cu coifuri străine se jucau veseli ca *copiii.*

Înaintarea noastră fusese însă fulgerătoare, ne dând trupelor de rezervă timpul să se deplaseze tot aşa de repede.

Primele lupte cu trupele germane au fost foarte sângeroase, iar efectul artileriei grele germane erà nimicitor. O bombardare înverşunată!

Trupele noastre au trebuit să se retragă pe linia Cloşani-Făgăraşi, conduse mai mult de ofiţeri inferiori, cari mai ales erau pe linia

frontului. Trupele de acoperire, înaintate mult, îşi îndepliniseră misiunea şi se retrăgeau, luptându-se necontenit cu divizii germane, ce voiau să le taie retragerea.

În luptele lor ai noştri nu cunoşteau obstacol, trecând chiar Oltul de vre-o două ori, cu apa până la brâu, cu care, căruţe şi tunuri şi făcând isprăvi extraordinare.

La Câineni-Sibiu, Românii fuseseră înconjuraţi de Nemţi. Situaţia erà disperată şi armata inconjurată se credeà pierdută.

Ce se întâmplă însă? O brigadă a noastră ce operà tocmai la Făgăraş, a venit în ajutor, făcând greul mars de 120 km. într'o zi şi o noapte şi căzând... bine, ai noştri au fost despresuraţi...

* * *

Germanii făceau în toate luptele o mare economie de oameni, utilizând cât mai mult maşinăria de războiu.

La Pierşani.

Luptele pe linia Făgăraş-Pierşani, s'au început prin ciocniri violente de patrule de infanterie.

Trupele noastre începuseră să-şi deà seama de locul în care se găseau adversarii, însă frontul tot nu erà stabilit. Aşà se explică că într'o noapte un batalion ducându-se să ocupe o poziţie, ajunge la 50-80 metri de tranşeele inamice, fără să-şi deà socoteala de acest lucru.

Batalionul întâmplător se opreşte şi ofiţerii se consfătuiau în taină asupra dispoziţiilor de luat pentru a face legătura cu un batalion ce erà mai spre dreapta.

Deodată o salvă groaznică de gloanţe! Toată lumea s'a lipit de pământ.

— Ai noştri cari trag fără să ştie cine e! şi-au zis toţi.

Unul chiar s'a ridicat în picioare şi'a început să strige cât îl luà gura.

— Nu trageţi că suntem noi batalionul întâi!

Gloanţele veneau mai multe.

Răspunsul fiind precis, batalionul şi-a făcut măşti, aşteptând dimineaţa, ca să lămurească situaţia.

După câtva timp inamicul s'a retras din tranşeele din faţă, dar în schimb artileria

din depărtări ascunse a început să tragă, iar rachetele luminoase să brăzdeze cerul...

* * *

La dreapta pe un munte se vedeà o lumină. Un ofiţer se îndreptà într'acolo pentru că se credeà că acolo se poate face legătura cu batalionul din flanc, care trebuià înştiinţat că în zorii zilei să deà atacul.

Cu patrule şi cu compania, locot. R. porneşte în direcţia arătată.

Ajung. Ce erà? Nişte Unguri frigeau un porc şi beau must, ca la nuntă. Cu toată durerea... au fost luaţi şi făcuţi prizonieri cu... provizie cu tot.

* * *

Erà spre dimineaţa zilei de 20 Septembrie. Deodată se aude un puternic ura şi trupele înaintează la asalt.

Ungurii şi Nemţii după o scurtă luptă, se retrag în grabă... iar ai noştri le ocupă tranşeele şi-i urmăreşte...

Nenoroc! Dacă s'ar fi urmărit succesul

mai mult se luà un număr considerabil de prizonieri.

Necazul a lor noştri trebuià să fie însă şi mai mare, când spre seară scoborând în satul din vale, spre care se retrăsese inamicul, populaţia românească de acolo le spune că Nemţii au trecut în fugă, ducând la urmă şi opt tunuri grele trase de boi!.. Cu caii se căsniseră vre-o două ceasuri, dar nu putuseră să le urnească mai departe!

Ce frumoase trofee scăpaserăm!

* * *

Din lipsă de trupe, cu toate succesele avute armatele noastre înaintate au trebuit să se retragă.

Toţ din cauza acestei lipse, detaşamentele noastre erau depărtate unele de altele legătura între ele se făceà cu mare greutate, iar inamicul puteà manevrà cu mare anevoinţă.

— Doamne! Doamne! Unde sunt Ruşii? Unde sunt? se întrebau luptătorii...

O companie din Reg. 21 Inf. erà înaintată mult şi pierduse legătura cu flancurile.

Noapte şi bură.

Sub-lt. St. C. pleacă pentru a luà contact cu trupele frontului.

Intr'o porumbişte, grupuri de soldaţi rătăciţi din patrulare şi pierduţi de compănii.

Îi strânge la un loc şi porneşte cu ei; la liziera porumbiştei o companie amică, crezând că e duşmanul deschide focul.

Soldaţii se răspândesc din nou în culturi, opera erà distrusă!

După explicaţii, treaba se lămureşte, oamenii sunt trimişi pe la compănii, iar legătura e făcută.

Erà şi nevoe pentru luptele ce aveau să decurgă şi în cari se cereau oameni, oameni cât de mulţi...

O mitralieră periculoasă.

Erà luptă crâncenă trupele noastre treceau printr'o vâlcea de lângă Pierşani, ca să întărească pe cei ce luptau acolo.

Locot. Rom. erà rănit. Stând jos, cu piciorul sfărâmat, observă spre marea sa surprindere că gloanţele ucigătoare veneau dela două mitraliere din apropiere: una într'un

pom, iar alta jos pe pământ, mascată de pământ şi crengi verzi.

Când compăniile noastre se apropiau, încetau focul ca să nu fie descoperite; imediat însă ce treceau de mitralierele (cari rămâneau în spate), ele deschideau focul asupra celor ce înaintau. Şi nimeni nu ştià de unde veneà moartea...

— «Eu am făcut semne tuturor celor ce treceau; dar nici unul nu înţelegeà, ci treceà înainte, la moarte sigură.

Mitralierele trăgeau apoi în mine, căci observaseră că fac semne.

Intr'un târziu, abia într'un târziu au fost descoperite şi capturate!

La Braşov!

Dar luptele dela Braşov?

Cine n'a auzit de acele lupte grozave dela nordul oraşului şi asaltul sângeros dat pe străzi...

Cât sânge a curs pentru bătrânul Braşov! Şi câte proectile au căzut dela artileria grea ce băteà cu foc aprig, necontenit!

* * *

Un ofiţer rănit se târà pe o şoseluţă către ambulanţă, când dă în drum peste un ofiţer neamţ, rănit şi el.

Nici un gând duşman nu-i trece prin gând, ci, intrând în vorbă cu inamicul de până adineauri, încep să se ajute unul pe altul ca să se târască.

Germanul spune:

— «Dumnea-Voastră aveţi soldaţi buni, ofiţeri buni, dar nu aveţi artilerie grea şi maşinărie de războiu; de aceia v'am respins... dar sunteţi o bravă armată».

Erà o recunoaştere cavalerească, erà o mărturisire sinceră pe care o făceà inamicul de până adineauri.

La ambulanţă fù tratat de medici ca şi ostaşii noştri.

* * *

In depărtare se vedeau arzând depozitele din Braşov şi trăncănitul de mitraliere parcă erau sute de ciocănitori.

* * *

Se încheiau luptele din Transilvania.

Se depărtau cucernic, ca dintr'o biserică, armatele noastre spre Predeal...

Rămăsese numai armatelé de pe frontul de Nord-Vest, spre răsărit de Kesi-Vasarhely...

PARTEA III

RETRAGEREA.

MOTTO:

Cine a îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii...
Mânca-i-ar casa pustia,
Şi neamul nemernicia.
«Doină» d-e Eminescu.

I. Retragerea.
II. Vagabondaj prin sate.
III. Ajunşi!
IV. O Duminică.
V. Iarnă grea.
VI. Carnetului meu.
VII. Recruţii.
VIII. Tifosul exantematic
IX. La Iaşi.
X. Sf. Paşte.
XI. Prin ţară.

I.

RETRAGEREA.

Retragerea noastră tristă, retragerea sfâşietor de dureroasă, în care plânsul cu hohote izbucneà la fiecare oraş sau sat lăsat în urmă, această retragere am mai descris-o şi în altă parte; aici însă aşi voì să mai accentuez încă odată că armata ce se retrăgeà erà adânc rănită, adânc sfâşiată de durere, însă *nu deprimată,* nedesnădăjduită, cu toate orele vitrege ce îndurà!

De unde veneà acest curaj? De unde veneà această încredere în viitor şi în speranţele bune?

Veneà din convingerea că fiecare îşi făcuse datoria, veneà din încrederea oarbă în destinele neamului rău încercat.

Fiecare îşi dedeà seama că nu armata

română eră cauza dezastrului retragerei; nu ea care îşi presărase morţii şi răniţii pe toate câmpiile şi uliţele oraşelor, nu eră ea cauza, căci martore erau râurile: Oltul, Prahova, Dâmboviţă, Dunărea, Jiul şi Neajlovul, înroşite de sângé românesc.

Nu eră ea cauza. Ci armatele ruse venite prea târziu. Ele erau cauza retragerei noastre, după ce ei îşi *părăseau sectoarele ce le erau încredinţate*, lăsând trupele noastre izolate...

Iată de ce nu eră armata noastră desnădăjduită, iată de ce păstră încă sus moralul şi speranţele.

Păstră toată încrederea în puterea proprie şi cu aceasta şi în distinele neamului, fie că ar fi să rămână în Moldova, sau să meargă la capătul pământului...

II.

VAGABONDAJ PRIN SATE.

Roşieşti. 15 Decembrie 1916.

Credeam că nu mai ajungem aici, prin vântul, gerul şi întunericul de iad, ce coprinsese câmpia. Noroiul ajungeà la osia

căruţei, şi pe de-asupra pierdusem drumul.

Disperasem când licăriri luminoase apar în vale. Cu ultimele sforţări, oamenii leşinaţi de foame şi neodihnă, năvălesc în sat; dar, nenorocire! Roşieştii ocupat complect de două regimente.

Nu mai erà chip de mers în altă parte. Erà ora 11 noaptea, începuse să plouă; iar soldaţii obosiţi se culcau în noroiu.

Am rămas în sat şi fiecare ne-am culcat pe unde am putut: care în pod, care în grajd, cari în odăi tixite de soldaţi, cum mi s'a întâmplat mie.

Azi trebuià să plecăm, dar am renunţat căci chinuitoarele marşuri din ultimul timp sleiseră ultimele puteri; primim totdeodată ordin că ni s'a schimbat destinaţia şi că trebue să mergem la Soleşti (mai sus de Vaslui).

Gura Munteni, 18 Decembrie 1916.

Pe o zi călduţă de iarnă, am părăsit Roşieştii peste câmp, direct la gara Crasna, unde am mâncat la restaurant, singurul fel: «cartofi cu pâinea muşteriului».

Cu chiu, cu vai ajungem la Gura Mun-

teni, unde ne oprim ca să luăm ordine. Am petrecut noaptea în murdara odae din spre drum, a renumitului *Moşu* care toată noaptea moţăià pe «vine» în aceiaş cameră, de frică să nu-i furăm paturile de lemn, pe cari dormeam şi cari formau singura mobilă a încăperei.

De dimineaţă când să mă cobor din pat, surpriză ! Pe jos se mai culcaseră în timpul nopţii încă vre-o 10-12 soldaţi pripăşiţi de pe drum...

— «O mai venit ei afară de ceştia, încă vre-o zece ca să-şi aprindă ţâgara, în timpul nopţii» mă consolează Moşu.

Dar asta nu-i nimic ! Numai de ar mai încetà ploaia, şi nu ni s'ar mai schimbà destinaţia !...

Roşieşti, 26 Decembrie 1916.

Parcă a fost un făcut ! Am primit ordin să ne întoarcem îndărăt pe drumul ce parcursesem cu câteva zile înainte şi să ne stabilim la Creţeşti lângă Huşi ; dar n'apucasem să facem 10 km. când primim ordin că să nu mai mergem nici în acea comună,

ci în satul Roşieşti, prin care mai trecusem odată, cu o-săptămână înainte.

Călăreţii în goană, coloane întoarse, noroiu bătut, bocanci rupţi, bronşite declarate şi ajungem însfârşit la Roşieşti (jud. Tutova) unde sperăm să ne fie ultima etapă.

Pe drum ne întâlnim cu numeroase trupe ruseşti cari ne spun că se duc la Bucureşti. Îi privim cu neîncredere, dar totuşi le urăm «noroc» !

Cu greutate îmi găsesc cantonament şi-mi petrec acest Crăciun, cel mai trist şi mai searbăd din viaţă ; singur şi părăsit, cu singura mângâere a camarazilor soldaţi, cărora le ţin o cuvântare...

Dar în acest timp, câţi copii nu muriau pe drumuri, câte femei nu înnebuniau de groază ! şi câţi refugiaţi nu ştiau cum să-şi desmorţiască membrele înţepenite de ger !...

Roşieşti, 27 Decembrie 1916.

Zi liniştită ca după naufragiu, un ger groaznic şi o veste proastă ; plecăm iarăşi. Ne vom stabili la Codaeşti (judeţul Iaşi).

De ce ?

Codăeşti, 31 Decembrie 1916.

Plecarea din Roşieşti s'a făcut pe acelaş ger şi vânt obicinuit; am mers toată ziua iar noaptea neavând unde dormì, m'am căznît să adorm pe biuroul distinsului colonel francez dela un comandament din Vasluiu.

In fine am ajuns în târgul evreesc Codăeşti (locul tutulor speculelor neruşinate).

De ce? Pentru ca să primim ordin că nu trebue să rămânem nici aici, ci în satul Şerboteşti (jud. Iaşi).

Şi pornim mai trişti ca oricând, mai obosiţi ca oricând, peste câmp, prin noroae, spre acest sat mizerabil uitat de Dumnezeu, pe o râpă ţigănească.

Aici ne vom petrece revelionul.

Şerboteşti, 1 Ianuarie 1917.

Azi e anul nou! Am tremurat toată noaptea zece ofiţeri în o cameră fără sobă.

Erà singura casă românească în acest sat de 80 case ţigăneşti în care trebuià să încapă 1600 soldaţi.

Şi în prima zi a anului 917, am muncit să transformăm în odăi de locuit grajdurile din Şerboteşti...

In timp ce noi suferim, toată lumea suferă? Toţi sunt nemâncaţi, nedormiţi, şi îngheţaţi ca noi? Sau sunt unii cari râd şi se înveselesc ca cioclii pe morminte?

N'aşi vreà, n'am voì; căci ar însemnà de sigur transformarea batistelor albe în batiste roşii.

* * *

Comunicatele oficiale şi schimbarea guvernului de acum 10 zile de abià le aflăm acum.

La Moara Domnească, 6 Ianuarie 1917.

Abià isprăvisem de transformat grajdurile din Şerboteşti când ne vine ordin să plecăm de acolo din nordul Moldovei, tocmai jos în judeţul Fălciu la Târzii.

Gata! Plecăm.

Sunt încă bolnav de anghină difterică şi piciorul nu-l pot mişcà din cauza injecţiei respective, pentru care fapt sunt numit comandant al coloanei.

Boii aşteaptau venirea mea. Plutonierul Triscariu îmi preparase un car cu fân, pă-

turi şi acoperit cu un coviltir în care mă aşez cum pot, împreună cu Plut. t. r. Şil, director al unei fabrici de hârtie.

Comod nu erà, căci singura poziţie posibilă erà culcat. Nu mă puteam nici ridicà nici mişcà, ci şedeam învârtit în pături în îngrozitorul frig ce se lăsà.

Fluer. Coloana se pune încet în marş. Plouà măzăriche şi se lăsà din ce în ce mai mult gerul. Vântul suflă în coviltir, să-l ridice făcând grozav de amară această pribegie nesfârşită.

Pe la «podeţ» începe o ninsoare groasă, mare, un viscol de-ţi intrà până la oase!

Drumul prost, cu gropi multe, canoneà bieţii boi, lihniţi de marşuri şi nemâncare; pe de-asupra se rupe şi podul!

Bucluc! Tae lemne, bate cue şi în fine trecem, ajungem în şoseaua principală, de unde pornim la vale spre Vaslui.

Noroc că vântul suflă de la spate, căci altfel nu ştiu cum am fi mers; mai ales că începuse să-mi clănţănească dinţii de frig.

In o jumătate de oră, troenii se formaseră şi mă gândeam cu groază, să nu ne înpotmolim în nămeţii ce se făceau din ce

mai mari; dar spre bucuria mea, către seară ajungem la moara Domnească. Aici mai erau încă 3 regimente, aşa că cu mare greutate, vârâm animalele prin grajduri şi găsim cantonamente în mizerabilele case ce acum ni se păreau palate.

Afară viscol îngrozitor!

Băcăoani, 7 Ianuarie 1917 ora 11 seara.

Băcăoani, de ce ai venit în faţa mea ca să te blestem?

De ce ne-a ajuns aici cel mai cumplit ger din câte am încercat vre-odată?

Frigul este aşa de mare, încât eşind afară din sărăcăcioasa odae cu plită a văduvei Chirvase şi aruncând în sus cu apă, cade pe pământ în formă de boabe de ghiaţă, lucitoare ca nişte mărgăritare în noaptea senină ce a învăluit satul.

Am ajuns aci îngheţaţi tun.

Intâi încercasem să merg în căruţă; dar vântul şi viscolul băteà aşà de cumplit, din faţă, încât îmi îngheţà răsuflarea; am renunţat deci şi am pornit pe jos ca să mă încălzesc.

Ajuns la Vaslui, fac sforţări supraumane

ca să-mi închei doi nasturi descheiaţi la dolman şi nereuşind, cer voe la o farmacie, să mă încălzesc, căci sunt rebegit de frig.

Şi iată! Privirea de milă şi compătimire, am întâlnit-o în frumosul Vaslui!

La restaurant, chelnerul — un băiat ca de 16 ani — întrebat cum îl chiamă, ne răspunde cu ifos:

— Domnul Herscovici.

Al doilea de vre-o 14 ani, cu acelaş aer:

— Domnul Albert.

Al treilea.

— Domnul Iţic.

Toţi tineri dar toţi... demni «domni».

La plecare îmi învăluesc capul turceşte cu o glugă şi reiau şoseaua albă de zăpadă. Dar deodată două gloanţe îmi ţiuesc pe la urechi, vâjiind.

— Sunteţi nebuni, strigă calmul Şil către jandarmii ce se jucau cu armele pe şosea şi cari reuşiseră atât de bine să ne facă să retrăim un moment emoţiile acestor fluerături înfiorătoare.

In drum trec din nou prin satul Gura Munteni, străbătut încă de trei ori până acum, prin acest «du-te, vino» comandat,

şi revăd faimosul Moş găzduitor; iar noaptea la ora 11 cantonez cu mare greutate în polnordicul Băcăoani presărat cu trupurile bivolilor, cailor şi boilor morţi de ger...

Dar Doamne! Azi e Sf. Ioan?

III.

AJUNŞI!

Târzii, 12 Ianuarie 1917.

Abia a început să mi se mai desghieţe oasele din oribilul drum dela Băcăoani până aici.

In dimineaţa aceia am crezut că înnebunesc de ger. Avusesem fericita inspiraţie să-mi pun câte două rânduri de rufărie, dolman îmblănit, 2 vestonne, 2 pantaloni şi trei perechi de ciorapi, în cismele mari cazoane şi totuşi îngheţam de frig pe şoseaua pustie, ce o măsuram cu pasul.

Vântul băteà din faţă, aşa de rece şi pătrunzător, încât repede îmi îngheţà pieptul. Incepeam atunci să merg într'o parte bătându-mă cu mâna pe piept ca birjarii, până când îmi îngheţau coastele, atunci începeam să merg de-a-ndărătul...

Iar pe coasta cimitirului, vântul înţepător ca acele, m'a trântit în zăpadă, făcându-mă să merg ca urşii. Erà teribil.

In acea noapte, în sat, un brigadier Limoncu murise de frig.

...Şi în acest timp, alţii la Iaşi, se ceartă că n'au palate la dispoziţie, ci simple odăi modest mobilate...

Aici soldaţii stau câte 30—40 în o cameră mică.

Bine că ne-am oprit, căci încă un drum pe vremea vitregă, ce se lăsase şi rămâneam toţi în Moldova, cu toate antrenamentele de marş, ce făcuserăm...

Tablou.

Pierdusem socoteala zilelor atât eu cât şi soldaţii ce întrebam. Numai la bucătărie am putut aflà.

«Trebuie să fie Joi, mi-a spus Căruntu, căci azi e «carne cu fidea» şi deci e zi de dulce...»

Starea în care ne găsim e o adevărată tâmpeală latentă, pe care mă căznesc să o atenuez prin citire.

Fumez.

Afară ninge. Câinii latră; departe trompetul de serviciu *sună* sergentul de zi la bucătăriile, instalate în nişte stuf din care ese fumul negru.

Câţiva viţei în curte, mestecă tihnit, fără grijă, fără suferinţă! Ce fiinţe fericite!... Pomii osoşi şi slabi îmbrăcaţi cu săricică albă.

Ce naiba are trompetul de serviciu de sună într'una, în această văgăună de sat, ce trezeşte ecouri atât de triste?

Pe masa mea, o oglindă proastă care te arată când gras, când slab, când cu faţa lunguiaţă, când scârnav ca un mort.

Mincinoasă ca toate cele lumeşti. In cui, un revolver încărcat şi o capelă verde.

Stau pe un scaun de lemn, ţinând între degete o călimară mică (făcută din o sticluţă de o doză de ser antidifteric) şi văd pe masă nasturi, acid boric, ţigări, cutie de «toillete» şi un felinar bogat cu o lumânare.

Pe jos pământ şi un sac. «Zestrea» din colţul de lângă uşă, aşteaptă seara ca să o deranjez şi să mă învelesc cu ea.

Copilul gazdei a început să plângă. La început credeam că e unul care plânge toată ziua. Acum am aflat adevărul:

— «No! Amu tace unu, amu începe altu! că sunt opt... abiă pe sară să stoarce ăl dă a început de dimineaţă».

Mi-e indiferent de altfel dacă plânge unul toată ziua, sau toţi zece, unul după altul, căci toţi plâng tot aşa de mângâetor...

Două perechi de pantaloni şi o manta se clatină de grindă ca nişte spânzuraţi.

* * *

Soldaţii fac «tiorii» în casa Mandei. E supărată foc că i-a căzut o icoană din cui.

— «Şi, vezi d-ta, o să fie rău în casă! Doamne fereşte!»

* * *

Se pregăteşte serios refacerea şi toţi îşi încordează ultimele sforţări, prin puterea ultimelor speranţe.

IV.

O Duminică.

Sunt trist şi clopotele, ce bat la biserica de peste deal, îmi aduc o amară melancolie.

De dimineaţă, au chef de vorbă soldaţii

răniţi Spânu Ion şi Mitiţă Gh., ce dorm pe jos în cameră cu mine.

Oh! De sigur! In timpul nopţii, mizerabila mea locuinţă se populează cu încă doi răniţi ce dorm jos (nu mai au loc la spital) şi cu ordonanţa mea ce şi-a făcut cu dibăcie un mic culcuş.

Noaptea — în orele de insomnie — nici nu îndrăznesc să mă dau jos din pat, de frică să nu aud vre-un stomac înfundându-se sub picior.

Dar farmecul povestirilor inimoase a bieţilor soldaţi mă fac să uit de mizeriile mele.

De dimineaţă la biserică stau înşiruiţi pe două rânduri soldaţii cuvioşi, iar după masă, îşi spală rufele murdare...

Aceasta e tot ce se face într'o Duminică...

V.

IARNĂ GREA.

Păduchii, Tifosul.

Târzii, 17 Ianuarie 1917.

Am găsit pe mine primul păduche. O surpriză displăcută şi nedreaptă.

Acestei descoperiri i-a urmat o schim-

bare radicală de rufărie şi deranjarea întregului mobilier al odăii în curte.

Petrolul n'a lipsit.

A aveà păduchi nu e o ruşine. Mizeriile şi murdăria înconjurătoare le e pepinieră, aşà că eu nu sunt decât o victimă...

Deci curaj! Şi nimeni să nu râdă. Din contră un fior de compătimire, pe care îl primesc pentru prima dată în viaţă, preferându-l batjocorei.

Doamne! Doamne!

De jur împrejurul nostru, tifosul exantematic face ravagii, căci se propagă uşor prin păduchi.

. . . . . .

Păziţi-vă de păduchi, e strigătul de alarmă pretutindeni.

* * *

In aceiaş zi, aducându-mi-se la cunoştinţă că mi se va dà o distincţie militară, mi-a făcut aceiaş impresie ca un inel frumos cu pietre scumpe pe o mână înegrită şi crispată de povară.

VI.

CARNETULUI MEU.

In carnetul meu de campanie, găsesc următoarele:

1 Februarie 1917.

Iubite carnet,

Te-am părăsit de mult. Dar tu mă vei iertà. Ce erà să-ţi povestesc? Nimic? Cred că «nimic», nu meritä osteneala de a-l descrie.

Să-ţi povestesc că zilnic am ieşit şi-am făcut instrucţie cu cei 500 recruţi ce comand acum, şi că m'am întors acasă (ce vorbă fără rost!) ca să mănânc o masă proastă?

Să-ţi spun că mi-au eşit nervii prin piele ca nişte ghimpi? Nu! Nu! De ce să te neurastenizez şi pe tine, iubite carnet. Ţie ţi-ar plăceà să-ţi povestesc isprăvi curagioase de pe câmpul de luptă sau descrieri armonioase.

De ce să-ţi povestesc că nu sunt fericit, că sunt chiar nenorocit de nenorocit, că

sunt indiferent de viaţă, că mă întreb zilnic de ce şi cum trăesc?

De ce să-ţi spun că toate astea-s fără rost?

De ce să te amărăsc, când mie nu-mi place să văd ochi lăcrămând?

Iubite carnet, ce rău îmi pare că nu sunt copil, ce rău îmi pare că am îmbătrânit aşa curând!

Cât mă sfărâm, când toate nenorocirile bietei mele ţări au o repercusiune directă în sufletul meu, când orice nouă lovitură mă doare!

De ce oare mă tortur, când văd pe unii că nu-şi fac datoria, nici chiar acum, de ce mi se rupe inima de jale?

Văd un sergent fără rost prin sat, şi fac cuvenitele forme de trimitere la regiment, la datorie.

— De ce nu-l laşi? îmi zice M. Ce o să *îndrepţi d-ta lumea?*

Oh! Câte nenorociri a produs această ideie!

Aşi vreà să fiu un colos uriaş, să dau un pumn globului terestru şi să îndrept starea lucrurilor!

Oh! iubite carnet, te părăsesc din nou, căci vreau să plâng...

VII.

RECRUȚII.

Recruții! Recruții mei!

Soldați tineri și entuziaști! Suflete tinere și calde, ochi vioi și strălucitori, cum să nu am păstrat pentru ei, colțul cel mai neprihănit al inimei mele?

Cu câtă luare aminte ascultau ei explicațiile militare și cu câtă dragoste făceau instrucția!

Veșnic la datorie, veșnic cu gândul sus!

Ei nu au grijile mărunte ale vieței, ei sunt tineri!

Ei au entuziasmul tinereței, pe ei îi atrage cu puteri magnetice, mirajul luptei — condiția însăși de viață a sângelui, ce le clocotește în vine.

Ei luptă pentru o mamă iubită ce-i așteaptă pe la căminuri, cu ochii plânși și cu privirea pierdută în zare...

Ei luptă pentru frații mici și surori ce nu mai știu ce e nevinovatul joc de atunci...

Ei se jertfesc cu drag când luptând se apropie de casa împodobită de trandafiri și

parfumată de liliacul alb al primăverei, casa iubitei sau logodnicei ce a plâns atât în vremea pârjolului!

Ei au entuziasmul tinereţei şi iubirea curată în suflete albe.

Ei au ura dreaptă şi fără frică, ei nu se tem de moarte.

* * *

Acum au fost împărţiţi la baterii şi se aşteaptă plecarea. Nu de mult au depus jurământul cu festivitatea cunoscută.

De ce oare acum n'ar jurà mai bine pe fotografia părinţilor, pe un pumn de pământ negru, decât pe pânza al cărui rost puţini îl înţeleg?

VIII.

Tifosul exantematic.

4 Martie 1917.

In cantonament s'a declarat tifosul exantematic. Ne ameninţà de pretutindeni şi nu ne-a cruţat.

Lucrul a alarmat; dar trebue să privim lucrurile de sus (singura ocazie!) şi să dăm

ajutorul ce putem. Despăduchere, curăţenie, var!

A murit bunul camarad, soldatul Crăcană Virgil, cel veşnic surâzător şi cu vioiciunea tinereţei. M'a durut mult inima de pierderea lui.

Acum câteva zile l-am văzut într'un car împreună cu alţi cinci soldaţi bolnavi. Îi duceà la spital. I-am oprit şi am stat de vorbă cu el.

— Ce faci, Crăcană? Cum te simţi? Ei lasă! Nu te întristà, căci te vei face repede bine!

M-a privit cu ochii pe jumătate închişi de febră.

I-am strâns mâna la plecare.

I-am strâns mâna!

Aştept, deci, 21 zile ca să văd de e nevoe ca să mă interesez la doctorul S. care e drumul ce duce la cer. Cunoaşterea în sine, nu are mare importanţă, căci «toate drumurile merg la Roma».

— «Voi aveà sau nu voi aveà exantematic» aceasta e întrebarea, ca vechiul «a fi sau a nu fi».

* * *

Nu am nici o frică de acest flagel omorîtor.

Pericolul văzut drept în faţă, de aproape, nu te îngrozeşte atât de rău, ca atunci când îl vezi de departe.

Prin asociaţie de idei, mă gândesc că cei ce s'au trezit tocmai la Petrograd şi Tokio trebue să ne vadă pe noi foarte nenorociţi acum.

* * *

Moare lumea pe capete. Şi nu se mai găsesc nici cosciuge pentru îngropare.

Zilnic se îngroapă câte 10—12 oameni morţi de tifos exantematic, sau de fratele său tifosul recurent. În fiecare zi, căutam de insecte pe soldaţi, dar de geaba, boala se propagà.

Prin oraşele bântuite trec camioane automobile încărcate cu morţii teribilei boale, ducându-i la cimitire...

E o grozăvie!

Şi fiecare aşteptăm să ne vină rândul!

IX.

La Iaşi.

24 Martie 1917.

După cinci luni de letargie am fost trimes într'o delegaţie la Iaşi. Cred că ocnaşul care viaţă întreagă a trăit în liniştea neurastenizată a celulei sale — când, printr'o graţie, iese din închisoare şi intră într'un oraş — are aceiaşi impresie ca mine.

Eram aiurit de atâta lume, atâta mişcare, atâta eleganţă şi lux.

Gălăgia mă speriă, oamenii cari mă loveau cu cotul mă lăsau mirat, iar trăsurile şi automobilele ce vedeam gonind de colo până colo, mă făceau să mă cred pe altă lume...

Mă simţeam inferior celui din urmă vânzător ambulant ce strigă:

— Seminţe! Seminţe de dovleac!

Viaţa la ţară!?!

Pretutindeni ofiţeri francezi, englezi, italieni, în uniforme străine!

Lumea pe străzi agitată şi entuziastă din cauza avansărei trupelor franco-engleze pe

frontul occidental. In câteva zile se luase oraşele Baupaume, Peronne, Roye, Layon, St. Quentin şi vre-o 150 sate.

Ne apropiam de victorie, ne apropiam de Capitală, de casă, de toţi cei ce ni sunt dragi...

America a declarat războiu Germaniei, iar revoluţia din Rusia ne-a salvat dela prăpastie.

Atâtea motive de bucurie!

Armata noastră se echipează în grabă cu ultimele necesare, îşi pune muniţia la punct şi e aproape gata de ofensivă.

O aşteptăm!..

X.

Sf. Paşte.

Sf. Paşte!

Trist! Trist ca un convalescent de febră recurentă cu fasole la masă şi $^1/_4$ vin.

Trist Paşte ce-mi evoci alte timpuri fericite! Acum, mai mult ca ori-când regret că omul a fost înzestrat cu puterea amintirei.

Nu e trist ca acel ce se găseşte în zdrenţe să-şi amintească că a fost îmbrăcat în mătăsuri?

Nu e trist oare când rozi un codru de mămăligă să-ţi aminteşti că altădată mâncai copios?

Nu te doare inima atunci când târându-te obosit prin noroae, ai viziunea trăsurei trasă ca vântul de cai pur sânge?

Nu se strânge sufletul de durere, când singur îţi aminteşti de iubita ce altădată, drăgăstoasă te îmbia în serile parfumate de primăvară la o călătorie în lume pe drumuri neumblate şi pline de mirosul de tei?

Femeie, cu faţa îmbătrânită de vreme, câtă melancolie ai, când îţi aduci aminte de vechea ta frumuseţe şi de iubirile tale?

Şi eu nu sunt nenorocit oare acum, când fac Paştele în odaia mea tristă, din care aud gemetele proprietăresei bolnave alături?

Toate pe pământ, ca şi amintirea sunt făcute pentru cei mulţumiţi, pentru cei cărora le place viaţa, aşà cum e.

Şi pentru că satisfacţia lor sufletească să fie mai mare, li s'a dat acestor oameni şi posibilitatea amintirei.

După ospăţuri copioase, întins pe diva-

nul acoperit cu covor persian şi privind prin fumul albăstrui al ţigărilor «speciale» să-şi poată zice, umflându-şi abdomenul recunoscător:

— Cum am fost şi cum sunt!

Fericirea e apanajul insuficienţilor.

Când motivele de nemulţumire sunt cauzate de natură însăşi, de cursul zilelor necruţătoare, de boale, de moarte, de multe — cum ar puteà fi cineva mulţumit? Cum poate existà cineva fericit pe pământ?

Oh! nu. Fericirea e încă un gest de ironie adus omenirii!

Dar de ce să-mi adâncesc rana ce-mi roade sufletul? De ce să-mi zgândăresc rana, mărind toxinele răului ce mă consumă?...

* * *

Iazul din faţă tremură senzitiv de îmbrăţişarea ploaei, vaca lui Conu Iorgu rumegă liniştit, noroiul de pe drum ia proporţii fantastice, iar gândurile îmi divaghează:

Plouă! plouă! plouă!
Plouă ca prin sită!
Plouă! plouă! plouă!

Privesc în ploaia deasă şi stau ore întregi gândindu-mă la:

«Homme! Tu n'es qu-un songe rapide, un reve douloureux, tu n'existe que par le malheur, tu n'es quelqu'chose que par la tristesse de ton âme et l'eternelle melancolie de ta penséce (Chateaubriand-Atala)».

XI.

PRIN ŢARĂ.

Botoşani, 20 Aprilie 1917.

Ce n'am crezut vre-odată, s'a întâmplat acum. Fatidice destine m'au adus şi în acest oraş drăgălaş şi elegant.

Urmez aici şcoala de antenă (telegrafia fără fir, adoptată la aeroplane pentru regularea tirului artileriei).

Sunt venit aici de câteva zile. Revederea a vechi prieteni mă înviorează şi mă face să mă văd prin o sticlă aproape opacă, aşà cum eram înainte.

Imagină de o clipă! Imagină trecătoare!

Iaşi, 26 Aprilie 1917.

O singură clipă! Trec spre regiment.

Târzii, 27 Aprilie 1917.

Facem tragere cu bateria.

Am făcut cerere să fiu trimis la o baterie de pe front, căci atmosfera de aici e înăbuşitoare şi numai acolo poţi respirà în voe, mulţumit...

N'aşi voi pentru nimic în lume să nu iau şi eu parte la ofensiva noastră!..

PARTEA IV

PE FRONTUL MOLDOVEI.

MOTTO:

Avem o mândră țară,
Și-n timp de jale amară.
Strămoșii se luptară,
S'o scape...

I. SPRE FRONT.
II. PE FRONTUL CAȘIN-OITUZ.
III. INSEMNĂRI.
IV. PE FRONTUL SIRETULUI. DEFECȚIUNEA RUSĂ.
V. SATUL MĂNĂSTIREA CAȘIN.
VI. LĂ OBSERVATOR.
VII. OFENSIVA MARĂȘTI-CÂMPURILE.
VIII. LA OITUZ.
IX. LUPTA DELA MĂRAȘEȘTI.
X. O RECUNOAȘTERE ÎNAINTATĂ.
XI. LUPTE...
XII. PE FRONTUL MĂRĂȘEȘTILOR.
XIII. RECUNOȘTINȚĂ ARMATEI!
XIV. 1 IANUARIE 1918.
XV. CLIPE GROAZNICE.
XVI. TRIUNGHIUL MORȚEI.
XVII. FLAMURĂ ALBĂ.

Spre front.

Gândurile îmi zburau departe la turnurile Ierusalimului meu, în timp ce maşina cu lumini roşii intrà în sărăcăcioasa gară, pentru a mă luà să mă poarte pe frontul Moldovei.

Erà două noaptea când plecând din staţia Crasna, învăluit în mister şi întuneric, soldaţii mei au dat un chiot românesc, primul chiot pe care-l auzeam din luna August 1916.

Mergeam spre Bârlad-Tecuciu-Mărăşeşti, iar de aici spre Adjud paralel cu linia frontului, la o distanţă de 8—10 km. Trebuià să ajungem pe frontul dela Oituz.

De dimineaţă, în drum petrecere pe seama obuzelor duşmane ce se spărgeau,

în punctele mai apropiate, la 2—3 km. de calea ferată!

În minte brodam lupte mari şi veselia soldaţilor mă cuprinsese. Cântau într'una.

De sigur ruşii se vor fi întrebat miraţi de mergem la războiu sau la nuntă.

Pe la Mărăşeşti-Putna-Seacă-Pufeşti, prin gări nu se mai văzuse armată românească de luni de zile şi de aceia bieţilor oameni le-a mai venit inima la loc; ne-au primit cu vorbă bună şi ochi râzători de bucurie.

Nişte ruşi aveau un vagon vecin plin până în vârf cu baloturi de fân (la noi e mare lipsă de furaje).

Pe la Coţofeneşti văd un artilerist albastru că se urcă tiptil printre baloturi, şi-mi face semn cu un deget la gură să tac.

Nu înţeleg bine motivul, dar execut...

Trenul se pune în mişcare. Românul nostru dă brânci cu piciorul, jos, la un balot, apoi altul, apoi al treilea şi în urmă sare şi el jos.

Ruşii observă, încep să injure. — Erà însă prea târziu — trenul mergeà cu viteză...

«Tovarăşii».

În gara Căiuţ la *Ceainăria rusă,* un maior rus intră şi strigă:

— Kelner! *Clopit!* (Băete).

Soldatul chelner se face întâiu că nu aude, apoi vine şi indignat îi spune:

— Tu gospodin! Ia gospodin!

Cu alte cuvinte: După cum d-ta este Domnule, tot aşa şi eu sunt tot «Domnule».

Maiorul înţelege şi-l roagă:

— Gospodin, pojaloste, dabai migne theai! (Domnule, fii bun, şi dă-mi ceai). Beà ceaiul, plăteşte preţul şi se scoală să plece.

Soldatul chelner însă imediat sare după el şi-i aduce aminte de bacşiş.

— «Tu gospodin! Ia gospodin!» zice ofiţerul serios. Şi iese în râsul ironic al camarazilor şi în gălăgia făcută de chelner care uitase de «tovărăşie».

* * *

Într'un compartiment de tren, un general rus cu alţi cetăţeni — soldaţi — stau unii peste alţii, în cămaşă, fumează, tuşesc, scuipă...

Alt grup de soldaţi cu drapel mare roşu, urlau într'alt vagon.

Trăiască «Republica» !?!

Trăiască «tavareşii» [1]).

II.

Pe frontul Caşin-Oituz.

Sunt venit pe front, de puţin timp şi am şi început să mă obicinuesc cu noua vieaţă, căreia îi găsesc un farmec deosebit prin varietatea ei.

Dimineaţa răcoare şi linişte. A rareori câte un soldat trece pe drum cu vre-o povară în spinare.

Cu cât soarele se ridică, cu atât activitatea de luptă se înteţeşte. Pufnituri de puşcă, trăncănit de mitralieră, bombardament de artilerie.

* * *

Soldaţii veniţi cu mine pe front sunt veseli şi nici unul nu regretă plecarea din Târzii.

Aici în acest mecanism al frontului i se

[1]) *Tovareşe*, cuvânt de ordine al bolşevicilor ruşi.

dă fiecăruia consideraţia meritată, şi fiecare îşi dă socoteala, că aici îndeplineşte un serviciu efectiv.

Din momentul debarcărei în gara Oneşti unde dormisem în vagoane de marfă, am simţit că ostaşul pe front e o forţă, că toţi îl iubesc şi că însuşi generalul Eremia Grigorescu — eroul dela Oituz — eşise să salute cu dragoste pe noii lui camarazi de luptă din corpul IV ce comandà.

* * *

Inamicul ne trimite ţigări şi bomboane. S'au trimis la analiză...

III.

Însemnări.

14 Maiu 1917.

O companie din 24 Inf. a luat prizonieri nişte Bosniaci, prin cari aflăm lucruri precise asupra inamicului.

* * *

Am citit «*Gazeta Bucureştilor*» pe care ne-o lasă între reţelele de sârmă patrulele inamice. În fosta Capitală viaţă liniştită, teatru, distracţie. Să fie? Se poate?

În schimb scrie neexactităţi despre starea în Moldova.

Italienii au luat 9.000 prizonieri.

15 Maiu 1917.

Un rus întrebat ce crede despre «râspublica» lor îmi spune:

— Raspublica e bună! Totul merge bine! Numai un *ţar* bun să mai avem şi Rusia va devenì o putere extraordinară!»

După cum se vede Ruşii îşi dau perfect de bine seama despre forma de guvernământ republican!...

* * *

Bateria noastră 1-a e bombardată groaznic de 150.

Locot. Sl. are un râs nervos necontenit.

Căpitanul Ng. serios şi sobru face socoteli asupra unghiurilor de cădere a proectilelor duşmane, pentru calcule balistice.

Simpaticul Şerban e desasperat şi se vaită prin telefon că l-a apucat bombardamentul în baterie.

Doctorul Coc. tocmai aveà de aranjat nişte medicamente în ladă la coloană. Şi neglijase să plece. Acum face haz.

* * *

Ordonanţa mea Tudor e bolnav la spital cu 40° temperatură. Se crede că are «ifos sistematic».

* * *

Cald ! Cald !

De sus pică câte o plosniţă enervată de ronţăitul şoarecelui ce roade.

17 Maiu 1917.

O durere vie pentru noi cei dela Oituz.

Aviatorii sub-locot. Petrescu Şerban şi plut. Popa Marin cari pluteau îndrăsneţ ca pasărea de fier deasupra liniilor duşmane s'au prăbuşit din văzduh, sfărâmându-se îngrozitor.

Eri văzusem pe Şerban şi aranjasem un

reglaj de tir... Ce entuziast erà şi cât suflet românesc palpità în acel ţigan voinic cu mustaţa galică!

Eri!...

Azi!...

Ce e viaţa?

18 Maiu 1917.

Toate bateriile sunt împodobite de gropi multe făcute de obuzele duşmane.

Soseaua din Mânăstirea Caşin la fel.

S'a reperat totul pentru orice trebuinţă, dar lasă că nici noi nu stăm mai prost.

* * *

Ne ducem pe un platou în spatele frontului pentru a se decorà 8 bravi sergenţi cu «Virtutea Militară», pentru luptele din Dobrogea, în cari acest «Divizia de oţel» nu pierduse nici un tun.

Doctorul Coc. răsuflà în linişte şi salutând cu entuziasm spre liniile inamice poate strigà, în sfârşit, satisfăcut:

— Vă salut cu frenezie!

Vorba sa obicinuită în timp de bombardament inamic.

20 Maiu 1917.

Sunt la observatorul din linia infanteriei, dela cota 1125 de pe Măgura Caşin.

Nemţii sunt aproape şi trebue să nu dau nici un semn de existenţă.

Ei stau culcaţi, în genunchi sau în picioare în tăcere...

Pe vale mai departe, cai cu samare merg încet. Un ofiţer citeşte o gazetă.

Mă ridic să văd mai bine, dar nişte ochi se pironesc pe observator.

Mă las din nou în jos.

«Vă salut cu frenezie», vorba doctorului.

Ruşii din dreapta mea stau în beatitudine şi beau ceai.

Spre Tg. Ocna soldaţii ruşi mânâncă şi beau cu Austriacii.

Doamne! Doamne! In ce hal am ajuns! Mari nenorociri ne ameninţă!

Şi totuşi trebue să zâmbim.

1 Iunie 1917.

Vizite la camarazi prin baterii; secţia lui «Şefu» din bateria 1-a a fost bombardată cu 100 mm. şi 150 mm.

Patru camarazi fiind avansaţi, au loc cu-

venitele felicitări, pe cari le întrerupse excelentul nostru doctor cu :

— Când le bem ?

2 Iunie 1917.

Ne aşteptam din zi în zi să luăm ofensiva şi speranţele toate ne sunt că vom reuşi.

Dar merge prea încet preparaţia.

IV.

Pe frontul Siretului. Defecţiunea rusă.

Intr'un vagon de granate al unui tren de muniţie, mergeam în după amiaza lui 11 Iunie pe frontul de Sud, unde armata noastră aveà să dea lovitura cea mare...

Erà cald, năbuşeală, pulberea se încinsese şi miroseà.

Camaradul cu care mergeam, abìà se aşează pe o ladă, ce puteà face explozie din moment în moment, căutând cu ochii Pufeşti, unde trebuià să ne dăm jos.

Aici am avut norocul să mâncăm ceva la locot. S. comandant al depozitului de muniţie şi fiorii să auzim pe Ruşii ce pocneau cu armele în toate părţile, petrecând...

Parcă eram la «încercarea forţei» dela Moşi.

Trebuià să plecăm mai departe spre Mărăşeşti-Tecuci şi nici un tren nu erà anunţat.

Erà ora 1 noaptea. Şeful gărei ne spune în şoaptă, că în această noapte trec trenuri militare în jos spre Mărăşeşti. Eram salvaţi.

Aşteptăm, plimbându-ne în lung şi lat, până la orele 2, când se anunţă faimosul tren militar.

Eram foarte obosit şi picam de somn. In tren, însă, nici chip de dormit. Erà un vagon murdar, umed, ca vai de el. Şi nu aveà decât o singură bancă!

Mort de somn, cu ochii arşi şi cu toate oasele scrântite, ajung la Tecuci, unde, culmea, nu erà nici un tren spre Iveşti.

— Dar puteţi merge pe jos, că nu-i departe, îmi spune un infanterist. Nu sunt decât vreo 35 km...

Renunţ imediat la acest sport — ca şi camaradul meu, de altminteri — şi mă rezemnez să aştept la agentul Comănduirei, care trebuià să ne găsească o trăsură.

Erà ora 5 jum. dimineaţa. Oraşul erà mort, fără nici o mişcare.

Noroc că ne mai înviorăm în frumoasa grădină a «agentului», bogată în tufe de smeură şi căpşune.

In sfârşit pe la 6 jum. apare «agentul» cu o trăsură mare, trasă de doi cai mici ca nişte pisici.

Am luat-o iavaş-iavaş pe străzile pietruite şi goale de lume. Prin curţi se vedeau cai ruseşti, ce mâncau vioi, şi câte o babă bătrână ce moţăeà din cap:

— Bine aţi venit, maică! Că ne-a sărăcit Ruşii!

Şi harabaua mergeà legănându-se ca un vapor.

Am adormit.

M'am trezit, la un hop, cu gura amară şi cu o senzaţie nedefinită de sfârşeală.

Cu cât înaintam cu atât căruţele pe şosea erau mai numeroase, norii de praf mai înăbuşitori şi mai dese obuzele duşmane ce ne treceà pe deasupra capului, mergând să se spargă în linia ferată, ce mergeà în stânga noastră, parelel cu şoseaua.

In dreapta aveam Siretul, la o distanţă

ce varià între 500 metri şi 1500 metri; iar acolo în vale erau instalate pe un mal linia noastră, pe celălalt linia «lor».

Trec prin Iveşti, Lieşti, comune frumoase stricate mult de bombardament, şi ajung a Şerbăneşti, unde erà instalat o parte a regimentului, din care fac parte.

Sat mare cu uliţe largi şi umbrite, case încăpătoare şi acoperite cu tablă, case mari, Şerbăneşti îţi dă impresia satelor noastre munteneşti.

De altminteri nu e decât Siretul la 300 m. depărtare şi zidul de foc ce ne desparte...

Uit de orice oboseală şi umblu pretutindeni interesându-mă de situaţie şi de planul de ofensivă.

Sunt entuziasmat.

200.000 de infanterişti, plus multe baterii art. grea şi mai multe de art. uşoară, vor dà un atac, căruia nimic nu i se va puteà împotrivì.

Tunurile vor face o preparaţie grozavă de artilerie, distrugând reţele de sârmă, tranşee, telefoane, etc. şi apoi infanteria va înaintà liniştită, în timp ce bateriile vor lungì tirul.

Din o singură lovitură se va luà Focşani, R.-Sărat şi Brăila.

Dar, vai! entuziasmul nu trebuià să dureze mult.

M'am dus la observatoarele dela infanterie.

Unul cocoţat în vârful unui nuc stufos, lângă Villa Gheorghiade (azi distrusă). Gloanţele ţiuiau şi observatorul se clătinà.

In vale se vedeau Bavarezii şezând în tranşee. In altă parte stau deasupra şi vorbesc cu Ruşii!... Alţii pescuesc în Siret.

Tabloul a fost ca un duş cu apă rece!

Ce ofensivă? Ce războiu? Ce ajutor rusesc?

Nimic! Fleac! Minciună!

Trădare în prezent, ca şi în trecut, ca şi în viitor.

Eram într'o stare de depresiune morală neasămuită, mai ales că eram aproape, sigur că Ruşii ne-au demascat planurile, punctul ofensivei, etc.

In orice caz aveam siguranţa că au spus unde sunt observatoarele noastre, căci pe când în ale noastre trag mereu, în observatoarele ruseşti nu trag de loc.

La fel, dacă în tranşee văd haine albastre, trag imediat; dacă însă acelaşi e îmbrăcat cu postav rusesc maron, poate să se ducă chiar să se scalde în Siret, fără pericol.

* * *

Intr'o casă faimosul «*comitet*» de soldaţi ruşi discută...

E un scandal, o gălăgie şi o înghesuială ca la bâlci. Se pune ţara la cale.

Ce anarhie!

Canaliile astea sunt în stare, la nòapte să strângă de gât pe toţi Românii ce au venit acolo cu gusturi de ofensivă, stricându-le liniştea...

Intreb pe unul de ofensivă şi-mi răspunde:

— «Niet! Să vă duceţi numai voi Românii, noi n'avem ce căutà».

Bravo aliaţi!

Altul îmi spune:

— «Noi nu vrem să luăm ofensiva, căci nu ne foloseşte la nimic».

— «Cum? Dar numai astfel va dăinuì republica», îi răspund eu.

La care el cu un cinism revoltător îmi face următoarea lecţie:

— «Ce folos dacă ar dăinui republica şi eu aşi fi mort în o ofensivă. Mai bine să fie ce o fi şi cum o vreà Germanul, numai să trăesc... Să facem pace. Germanul să-şi ià ce a cucerit dela noi, căci destul de mare e Rusia; şi apoi, care unde va cădeà, la Ruşi, sau Nemţi, să trăiască în tihnă...»

— Dar voi nu vă gândiţi că aveţi datorii mari, către ţările pe cari voi le-aţi târât în războiu... Voi aţi sacrificat Serbia şi România...

Oh! Atunci bestia mi-a răspuns cu o linişte sfâşietoare:

— «Noi? Nu! Te înşeli! Ţarul Nicolae! Duceţi-vă la el şi cereţi-i socoteală!»

La auzul acestor cuvinte, sângele mi s'a urcat în cap, mi s'a părut că-mi crapă craniul, l'am privit cu ochii eşiţi din orbite şi lacrimi de sânge mi-au picurat pe faţă.

Canalii! Bestii sălbatice! Trădători ordinari! Nu sunt tot ei oare cei ce sunt legaţi cu telefon de inamic?

* * *

M'am reîntors desiluzionat pe frontul nostru.

Vorbele Rusului mi-au răsunat mult timp în ureche şi mi-au răsunat toată noaptea pe drum nedormit pe când săream din trăsură în vagon de marfă, de aici în vre-o locomotivă, şi apoi în timpul orelor de noapte, ce pierdeam aşteptând prin gări vre-un tren.

Când şedeam întins în vagonul cu lespezi de tranşee pe drumul Mărăşeşti-Adjud, mi se părea că urnitul trenului cântă «Jalnica pomenire», la olaltă cu strigătele stridente ale unor lucrători chinezi, ce şedeau cătăraţi pe vagoane, vorbindu-şi în ţipete animalice [1]).

Parcă eră un vis urât...

V.

Satul Mânăstirea Caşin.

18 Iunie 1918.

Satul Mânăstirea Caşin, e aşezat pe linia frontului, fiind neîncetat bombardat şi ciuruit de gloanţe; dar cu toate astea ostaşii

[1]) Mergeau la munca tranşeelor la Tg. Ocna. Ruşii aduseseră mulţi lucrători chinezi pe frontul nostru.

de pe front sunt învăţaţi, aşa că unităţile de front riscă pericolul, şi dorm prin case, când nu e acţiune.

Înainte vreme aici erà o staţie climaterică vizitată mult pentru frumuseţea pitorească a locului şi pentru aerul excelent şi curat.

Aşezat pe valea Caşinului între un munte brădos şi o colină minunată, având ca perspectivă înalta Măgura Caşin, cu un tren îngust şi cu numeroase resurse de viaţă, satul Mânăstirea Caşin (cu celebra mânăstire) atrăgeà în fiecare an vizitatori, din cari mulţi acum sunt aici luptători.

E răcoare şi linişte.

Nimeni prin sat, totul pustiu; lumea a fugit părăsind vetrele locuite de zeci de ani. Rar câte un moşneag — indiferent la toate — se mai arată în vre-o ogradă deşartă de vieţuitoare. Priveşte cu milă la rarii soldaţi ce în timpul zilei es din tranşeele, dela margine, pe uliţă, fofilându-se pe lângă garduri şi printre pomi, asemenea «bandiţilor mascaţi».

Observatorul inamic stă la pândă şi imediat ce observă mişcare, comunică bateriilor să tragă. Şi vai de case! Vezi unele ciu-

ruite de schije, altele dărâmate, altele cu geamurile sparte, altele un vreasc de scânduri.

Pomi fructiferi — cireşi, vişini — în toate curţile stau părăsite şi aşteaptă ca necunoscuţii să le culeagă rodul...

Stau cu prietenul locot. Câlni. în curata casă a preotului. Şi ce grădină plină de flori, cari — mirare! — nu s'au sfiit să crească aici!

În casă nu-i nici o mobilă, afară de un pian.

Împrejurul casei sunt lovituri de 150 şi 100. Un obuz mare a căzut în spatele casei, retezând patru pruni dela rădăcină.

Într'o căsuţă mică din curte, onorabilul preot, bătrân şi cu barba albă, cu o cracă de nuc, apără de muşte pe băbuţa sa, bolnavă în pat de zece ani. Duce o viaţă îngrozitoare, cu amândouă mâinile şi un picior fracturate...

Ne trezim în bubuitul tunurilor contra avioanelor, ce ne strică somnul pe la cinci dim. şi apoi ne aşezăm pe renumita *bancă* dela baterie, aşteptând ordine...

Seara stăm de vorbă pe întuneric, căci cum se aprind lumini în sat, obuzele încep să cadă...

VI.

La Observator.

Sunt la observatorul după cota 491 de la Caşin.

Privesc spre liniile inamice. E linişte completă; nici o mişcare; în depărtare numai, câte o căruţă sau vre-un soldat singuratic.

Din când în când gloanţele şueră pe la crenelele observatorului sau vre-un obuz strică monotonia.

Adeseori tunul de poliţie de pe muntele Gavrilescu trage în interiorul frontului inamic, dând puţină viaţă priveliştei...

La un moment dat, însă, se vede pe şosea o trăsură uşoară cu un «comandir», răsturnat pe spate şi mulţumit de parcă ar fi venit din permisie. — Tocmai mă gândeam — «Să ştii că locot. Gali. (cel cu secţia de poliţie) îi strică cheful».

N'apuc să isprăvesc şi banc! obuzul se sparge aproape, răsturnând trăsura.

Şi apoi goană! Cu mâinile în cap prin şanţ să scape de plicticosul tun...

* * *

La Fetişoara... — Inamicul crezând că e vre-un atac au început să pârâie cu mitralierele. Observatori abili au descoperit opt noi culcuşuri de mitraliere, prin acest truc inteligent. —

20 Iunie 1917.

Lucrul de necrezut! Auzim că Ruşii au luat ofensiva în Galiţia, au rupt frontul şi-au luat 12.000 prizonieri şi mult material de răsboi.

Timpuri bune se pare, că încep să ne surâdă!

La noi sunt serioase pregătiri de ofensivă, cari ne umplu sufletul de bucurie.

* * *

Azi a fost activitate vie de artilerie.

De dimineaţă, ne-a luat cu un bombardament straşnic. Cădeau loviturile împrejur şi clănţăneau geamurile.

Erà «burduşeală».

Prima lovitură a fost hazlie. Eram mai mulţi ofiţeri în privdorul casei, când, deodată, auzim: «vâjii!» în direcţia noastră.

— «Culcaţi, strigă «Şeful», că e de 150 mm.»

Ne-am executat instinctiv şi apoi ne-am dus la baterie, însoţiţi de alte vâjîituri sinistre.

Locot. Sl. râdeà nervos...

* * *

Spre seară, ce a căşunat nemţilor pe o baterie vecină, nu ştim.

Noi şedeam sus pe mal şi priveam ca la cinematograf cum şuerau şi exploadau obuzele şi şrapnelele la bateria din colţul brădetului, nu mai departe de 200 m. de noi.

De odată — ţiu! — un proectil veneà spre noi! Trecù şi se sparse în şosea lovind un soldat în piept şi eşindu-i prin spate!

Sărmanul! Patru camarazi l-au dus pe un brancard la Mânăstire.

22 Iunie 1917.

Azi am părăsit toţi popota.

Casa în care mâncam fusese — desigur — observată, reperată; de aceea pe la orele $12^1/_2$ a început un bombardament straşnic.

Lovituri scurte, în dreapta, în stânga.

Venind în urmă spre adăposturi, auzim obuzul ce veneà : «vâjii».

Eu sării tupilat în o groapă făcută cu câteva zile înainte de un proiectil de 150 mm. şi intrai cu cismele în noroiu până la gleznă.

Dar de-odată simt în spatele meu o pereche de picioare şi un corp, ce căută să se cocoloşeze lângă mine... Erà doctorul Cc., simpaticul meu prieten.

Incă o secundă şi apoi : Buf !

Obuzul duşman se spărsese mai departe. Am râs amândoi şi am plecat la adăposturi...

Ne-a bombardat până pe la orele 2 d. a.

Spre seară aflu că mi s'a împlinit dorinţa. Sunt detaşat la o unitate din sectorul de ofensivă din faţa Mărăştilor.

VII.

Ofensiva Mărăşti-Câmpurile.

Sectorul de front Pralea-Verdea.

23 Iunie 1917.

La Pralea, pe muntele Dogăriei !

Sunt în mijlocul unei păduri sălbatice de brad amestecat cu varietăţi de mesteacăn.

E pustiu, linişte şi frig.

Stau în o căsuţă de trunchiuri de mesteacăn, făcută de soldaţii bateriei a 2-a (unde sunt acum). Are scări, grilaje, scaune albe, lucruri ce mai înviorează.

Printre bârne e înghesuit muşchiu verde, iar drept acoperiş, are coji de brad, puse una peste alta.

Din «tavan» pică pământ, iar, din când în când, văd fugind pe podeală câte un şoarece.

Şi apoi plicticoasa pădure, în care nu poţi privi mai departe de 50 de paşi.

Aceasta e noua mea locuinţă, care n'are nimic atrăgător afară de luminoasele perspective ale ofensivei.

Rătăcesc ades prin pădure, prin baterie şi-mi găsesc o mică distracţie privind cu emoţie dintr'o poeniţă la jocul morţei între avioanele noastre şi cele inamice.

* * *

Soldaţii s'au pus pe lucru să-mi facă o căsuţă de grinzi; devin astfel «mare proprietar» pe Dogărie.

24 Iunie 1917.

Plouă groaznic cu descărcări electrice îngrozitoare. Tună şi fulgeră împrejurul meu.

A început şi în căsuţă să plouă.

Nu-mi mai găsesc locul, căci din toate părţile tavanului curge apa...

Dar... e războiu!...

Un copac din apropiere a fost trăznit.

Bateria a fost inundată şi tunurile stau în apă, până la buceaua roţilor.

Pe seară.

Oamenii lucrează la baterie scoţând apa cu galeata.

In picioarele goale şi numai în cămăşi, bieţii soldaţi îndeplinesc supliciul Danaidelor, în cântec şi glume.

* * *

Sosesc baterii noui pe poziţie în vederea ofensivei.

Dintre nouii veniţi amicul lt. Robert Furna. rămâne la masa noastră împreună cu aviatorii francezi locot. Lucy, căpitan Duchartsel şi sub-locot. Alexandre.

Câte am vorbit şi câte speranţe am clădit pe armele noastre !..

Pe înoptate am făcut împreună o plimbare frumoasă spre liniile infanteriei.

26 Iunie 1917.

Primind ordin de schimbare de poziţie pe Muntele Şuiu, în centrul sectorului de ofensiva, am pornit de dimineaţă călare la recunoaştere.

Echipe de soldaţi au început imediat săpăturile, iar eu am luat cablul şi l-am întins pe o distanţă de 15 klm. până la postul de comandă al comandamentului. Operaţie anevoioasă din cauza terenului prăpăstios.

Nemâncat şi însetat am ajuns la Verdea pe la 3 d. a. apreciind, pentru întâia dată, pe «ofiţerul cu popota»...

M-am întors pe renumita şosea cu «*capete de morţi*», pe creasta veşnic bătută de artileria şi infanteria inamică, pe sub traectoriile bateriilor amice şi inamice, ce se bombardau reciproc.

Am căzut obosit şi am adormit afară (încă nu ne instalasem) sub cerul frumos înstelat după atâtea zile cu ploae.

28 Iunie 1917.

A reînceput o ploaie şi un frig ce intră în oase. Umezeala pătrunde peste tot.

Cămaşa udă, ciorapii uzi, patul ud...

Suntem într'un nor — aburii albi sunt risipiţi de vânt de colo colo printre copacii înalţi şi goi, cari se mişcă încet într'o parte şi alta ca nişte vedenii...

E atâta abureală, încât îţi face impresia unei băi de vapori.

Pe jos noroi şi apă, care se strecoară în cisme. Nu găsesc nicăeri un loc mai confortabil de stat.

Numai în vale între pomi, reuşesc să aprind un foc mare, după încetarea ploaei, ca să mă «perpelesc» şi să mă usuc.

Copacii din faţa bateriilor sunt tăiaţi, pentru deschiderea câmpului de tragere; arbori bătrâni, de 60—70 ani cad cu un zgomot infernal, prelungit de ecou.

Privesc în tihnă ameţitoarele căderi, când — deodată — un ţipăt mă face să tresăr.

Ce se întâmplase?

Un copac căzând strivise doi soldaţi şi ar fi zdrobit şi capul maiorului Caraf. de nu aveà cască.

Amânarea ofensivei.

2 Iulie 1917.

A plouat neîncetat. O mizerie!

In cort frig şi bate un vânt îngheţat ce zgârie nervii.

Bombardamentul tot nu încetează; astfel eri m-a apucat la antena de jos dela Pralea şi numai cu greutate am putut eşi din zona tragerei ca să revin la baterie.

Aici adăposturile sunt aproape sfârşite şi trăncănitul mitralierelor din vale activează lucrul infanteriştilor, ce ne ajută...

Pe deasupra noastră fâşie obuzele ce merg să se spargă pe valea râului din spatele nostru.

Ofensiva s'a amânat cu câteva zile şi de aceea şedeam aseară mai mulţi ofiţeri culcaţi la para unui foc haiducesc, discutând evenimentele şi povestind...

Infanteriştii vorbeau de isprăvile lor şi mizeriile îndurate în trecuta iarnă, grea şi îngustă, la posturile înaintate, unde îşi făceau tranşee de zăpadă cu braţele.

Interesante povestiri ca vânătorile de urşi scrise de Creangă, povestiri din cari se exaltă groaza, frica şi simţi parcă chiar răcoarea pătrunzătoare din păduri seculare...

Creneluri făcute în fagi bătrâni, lângă cari santinela şedeà nopţi întregi, oameni prefăcuţi în tufe, soldaţi ce cădeau morţi, fără o vorbă, ca loviţi de trăznet!

Iată tablouri ce ţi se conturează în fantezie, ca şi cu o peniţă înroşită!

Focul pâlpâià, ţigările se duceau una după alta şi rămăsesem trişti cu privirile în noapte.

Eu mă gândeam cu groază la înfiorătoarea vânătoare de oameni!

...Ne-am despărţit noaptea târziu, mergând fiecare spre corturi şi bordee...

Atac!

7 Iulie 1917.

Noaptea pela două ne-am trezit într'o bubuitură şi o hărmălaie teribilă.

Pârâituri de puşti, măcinat de mitraliere, şi dese zgomote înfundate de aruncătoare de mine *(Minenwerfer)*.

Es afară şi văd soldaţi alergând în toate părţile prin întuneric, iar pe coastă lumină de rachete şi explozii de obuze.

Atacà inamicul.

În aşteptarea ordinelor de tragere reviu

în cort unde văd o scenă foarte ilariană. Ordonanţa maiorului, strângeà foarte tacticos lucrurile mai importante: plapume, mantale, moţăind înţelepţeşte din cap.

— D-voastră ce voiţi să luaţi? mă întrebă el serios.

Cu tot râsul ce-mi veneà, dominat parcă de ideile lui îi răspund:

— «Cismele galbene»! şi es hohotind după ce-mi încinsesem revolverul.

— Hei, lasă, lasă, bombăneşte el încet. «Inimicu» colea în vale... ştiu eu ce înseamnă asta: nu-i a bine... N'am gust să pierd bagajele...»

După vre-un ceas s'a făcut linişte şi în timp ce reîncercam să adorm îi şoptesc maiorului A.:

— «Asta a fost cu socoteală! Au voit să ne descopere bateriile prin o recunoaştere ofensivă... Şi sunt sigur că balonul captiv din spre Mărăşti e sus; dar zadarnic, căci n'au tras decât obuzierele...

* * *

De dimineaţă au trecut morţi şi răniţi.

8 Iulie 1917.

Azi dimineaţă pe la 4 şi jumătate ne-am deşteptat din nou într'un bombardament şi un minenwerfer oribil.

Inamicul atacase din nou cu o nepoliteţă... kolosală: ştiau doară că suntem obosiţi de eri noapte.

* * *

Pe la orele opt am început şi noi o tragere de regulare cu avionul asupra «bat. 13». Tocmai felicitam pe locot. Sl. de reuşită, când auzim un vâjiit şi o bubuitură straşnică în baterie.

Un obuz inamic se spărsese la doi metri de tunul al 2-lea.

Mă duc şi iau o schijă caldă, aşteptând zadarnic a doua lovitură.

Erau lungi.

În acest timp în văzduh luptă aeriană între două avioane «Taube» şi trei de ale noastre.

Rezultat: Lucy şi Gonta au rămas stăpâni pe teren.

Ofensiva.

La orele 12 din zi precis a început acţiunea ofensivă printr'un bombardament violent, executat de toate bateriile frontului, asupra unor ţinte împărţite dinainte.

Plouă încetişor şi descărcările atmosferice, se amestecă cu bubuitul tunurilor, şi ecourile văilor, dând impresia «Infernului».

Câte un răstimp de linişte şi canonada reîncepe pe rafale, mai teribilă, mai impresionantă.

Inamicul răspunde rar câte un proectil în răgazul ce-i dăm.

— «Doamne! Ajută-ne!» este gândul tuturor, gând ce sclipeşte în ochii plini de bucurie şi în vioiciunea soldaţilor.

Ziua II-a.

Noaptea n'am dormit.

Bombardament teribil! Nu e chip să închid ochii nici un moment, cu toate că pic de oboseală după veghea de azi noapte.

S'a făcut vreme frumoasă, cerul e limpede şi avioanele zboară indicându-ne mereu obiective noi.

Abia ne mai gândim la mâncare.

Ziua III-a 11 Iulie 1917.

Toată noaptea tir de hârţuială. Pe la ora trei dimineaţa am aţipit puţin.

N-am dormit niciun ceas, căci pe la patru a început un bombardament, o pârâitură şi o «zupăială» de-am sărit ca ars după banca ce-mi serveà ca pat.

În zori trebuià să se deà atacul infanteriei.

Am uitat de oboseală, de somnul celor trei nopţi pierdute şi plin de bucurie mă duc prin baterie.

Soldaţii veseli trag şi strigă ca la nuntă:

— «Zii! Mă!»

* * *

Atacul infanteriei a început la 6 dimineaţa.

S'a luat pe rând satul Mărăşti, întărit extraordinar, cotele 630, 533, 660 până la *„Încărcătoarea"*, unde se dau lupte aprige, în cari formidabila poziţie trece din mână în mână.

Noi continuam a trage în baterii inamice, mase de infanterie, convoiuri în retragere în Câmpuri, în Gura Văei, etc.

Suntem entusiazmaţi!

La Mărăşti!

12 Iulie 1917.

Am cerut să fiu trimis la infanteria ce înaintă, să recunosc o nouă poziţie şi să iau informaţii.

Plec în trap cu soldatul Bidă pe la 10 dimineaţa şi ard de dorul de a ajunge mai iute!

Pe deal Mărăştii! Un spectacol nemaipomenit: morţi, capete sparte, haine părăsite, toate cele ce o fantezie cât de ascuţită abia îşi poate închipuì.

Înaintez pe drumurile, pe cari cu puţin înainte călcau *ei* şi mă simt mândru.

Infanteria noastră atacase cu o impetuozitate şi un elan, cari uimise pe toţi ofiţerii francezi dela noi.

Gropile de obuze pretutindeni: pe reţele de ghimpi, pe drumuri, pe cabluri telefonice.

Reţelele una cu pământul abià îţi aminteau că acolo fusese o lucrare defensivă.

Aici o casă găurită, dincolo un veston aruncat; mai departe haine în sânge, morţi albi cu sânge roşu la gură; iată vedenii îngrozitoare de războiu!

Pe drumuri, în tranşee, în adăposturi, abandonate arme, cartuşe, bande de mi-

traliere, haine, obuze, tunuri; şi... o enormă cantitate de sticle de vin.

Merg până dincolo de valea Dracea Mare şi mă întorc cu trofee, pe cari le împart — la întoarcere, cu camarazii.

Stau acum şi mă gândesc la confortul găsit în tranşeele duşmane, la tot acel muzeu de bibelouri şi covoare româneşti...

Sunt mirat.

...Căci cine poate contestă că luptătorul se culcă afară pe scânduri, aduce cu el bagaje puţine şi necesare, îşi impune privaţiuni, pentru a-şi disciplină toate simţurile, şi gândurile lui toate sunt numai la mijloacele de utilizat pentru a învinge.

Singur sufletul lui e steaua încurajatoare, şi această parte perfectă n'are nevoe de mari stimulente pentru a fi veşnic la înălţimea trebuitoare.

Pe noi lipsurile, sărăcia şi neconfortul ne-a făcut războinici, ne-a dat dorul de luptă, ne-a făcut să uităm de noi înşine şi să trăim numai pentru patrie.

Stau gânditor pe afetul unui tun, în liniştea ce se lasă cu seara şi privesc în vale

la coloanele cu muniţii şi bateriile ce se scurg spre poziţii mai înaintate...

Încărcătoarea.

Ziua V, 13 Iulie 1917.

Formidabila întăritură din faţa noastră — «*Încărcătoarea*» — a căzut tocmai azi după lupte crâncene şi sângeroase.

Lucrări defensive de felul celora de aici nu mi-a fost dat să văd aiurea: reţele de sârmă dese ca sita şi late de câte 60 metri, şanţuri şi adăposturi extraordinare.

In spate căsuţe — vile — ofiţereşti, lăcuite şi pictate ca pentru vilegiatură.

Vederea poziţiei erà îngrozitoare prin sutele de cadavre înţepenite în gesturi convulsive şi acel aspect de măcel, ce-ţi aminteà timpuri păgâne.

Sânge, pulbere, muniţii, sârme distruse şi un puhav miros...

Pe sârmele ghimpate agăţaţi ca rufele ude, înţepeniserà cu foarfecele în mână câţiva soldaţi ce voiau să tae reţelele de sârmă.

Alături un bavarez şi un Român morţi într'o poziţie îngrozitoare. Românul dând

asalt la tranşea duşmană, Bavarezul îi vâră baioneta în piept de-i iese prin spate; alunecând în jos pe baionetă, infanteristul apucă de gât pe inamic şi cu ultimele puteri îl strangulează...

Iată povestea îngrozitoare a acestei statui de război.

Mă lipsesc să mai descriu încă sinistrul tablou dela *Încărcătoarea*, trec peste luxul amenajărei vilelor ofiţereşti şi remarc entuziasmul şi voia bună cu care ne-au primit ţăranii şi ţărancele din Câmpuri unde am înaintat:

— Bine aţi venit! Bine aţi venit, cu Dumnezeu!..

Iată cu ce vorbe ne întâmpinau locuitorii zbârcind într'un surâs faţa uscată de foame.

Le-am dat pâine şi alimente şi am plecat mai departe spre Soveja, spre bătrâna Soveja!

VIII.

La Oituz.

18 Iulie 1917.

Ruşii nu voesc să mai lupte pe frontul Siretului!

Ruşii ne trădează! Fug!

«Oh ! Ură ! Oh ! disperare !»

Trebue să mergem spre Oituz unde «aliaţii» au părăsit frontul.

21 Iulie 1917.

Iată patru zile de muncă copleşitoare fără moment de răgaz.

Zilnic călare câte 70—80 klm. în recunoaşteri de poziţii, deplasări, legături cu diferite unităţi.

In plus, legături telefonice pe o distanţă de 30 klm., etc., etc., mă fac să cad mort de oboseală noaptea la 11 jum., ca să fiu deşteptat peste câteva minute cu raportul că cutare telefon nu merge, cutare linie e întreruptă.

Suntem în poziţie lângă Fabrica Union de unde tragem pe defileu, pe valea Chioşurilor şi pe Măgura Caşinului.

Trec prizonieri în pâlcuri.

E o căldură înăbuşitoare. Umblu îmbrăcat într'o cămaşă rusească şi-mi ud părul de mai multe ori pe zi, ca să nu capăt insolaţie.

* * *

Din Galiţia se aude rău: Ruşii se retrag în dezordine...

24 Iulie 1917.

O ploaie grozavă cu piatră a racorit pământul!

Dar câte osteneli ne-a trecut azi noapte ca să ţinem de cort, care ameninţă să se surpe?

Sus pe Măgura, duşmanul aruncă rachete albastre.

Ce-o fi însemnând? In celelalte seri când aruncà galbene, aú avut loc atacuri neliniştitoare!

25 Iulie 1917.

Ruşii merg din ce în ce mai prost. Se retrag după tot frontul, punându-ne în pericol şi peticul de ţară ce ne-a mai rămas.

Telefonistul rus — care formează legătura cu bateriile ruse — îmi strigă exaşperat când îi vorbesc de războiu:

— «Ei! Nu-i bun războiu! E bun femeia!»

Am rămas apoi stupefiat auzindu-l:

— «Ce ne-am născut ca să trăim toată

viaţa în războiu? Nu! Ne-am săturat de trai prost; vrem să trăim bine!»

Orice insistenţă ar fi fost zadarnică.

27 Iulie 1917.

Şapte zile de lupte necontenite, în cari am tras zi şi noapte, distrugându-ne clipă cu clipă nervii, zguduindu-ne întreaga făptură de bubuiturile stridente, asemănătoare unor lovituri de ciocan în cap.

Iar noaptea treaz la telefon, primind ordine de tragere, cari se schimbă în fiecare oră!

Şi dacă această muncă ar folosi şi am auzi veşti bune, atunci tot am fi mulţumiţi şi am uită de grijile şi oboselile noastre.

Dar veşti triste vin din miază-noapte, veşti sfâşietor de dureroase, prin trădarea oribilă ce marchează retragerea rusească din Bucovina.

Îmi vine veste că la Iaşi e o fierbere şi o disperare nemărginită, că dezastrul ce ne ameninţă înebunise pe toată lumea.

De pe tot frontul Ruşii pleacă la vetre în ţara lor...

* * *

Aici inamicul a încercat în două locuri să ne rupă frontul — însă n'a reuşit. Atât ar mai fi lipsit!

30 Iulie 1917.

Am trecut prin emoţii grozave! Cu atât mai grozave, cu cât ne dăm seama că în aceste zile se jucă soarta ţărei Româneşti.

Ruşii nu voiau să lupte, Germanii înaintau, atacuri pretutindeni, erau indiciile unei situaţii catastrofale.

A fost un moment Vineri 28 Iulie, când am crezut că nu mai e nici o speranţă, că e un vis existenţa României. Şi că cine ştie în ce colţ din... Urali ne vom petrece iarna!

A fost atunci când am primit ordinul de retragere dela Fabrica Union.

Eră o retragere în grabă. Coloane în goană, bateriile ruse în celbul cenuşiu şi — plânset, amarnic de femei, cari rămâneau cu copii în braţe în porţile caselor, aşteptând pe noul stăpân.

Aveam veşti rele din toate părţile frontului, luarea Botoşanilor, căderea Tg. Ocna [1]),

[1]) Veşti neadevărate, auzite din svon public, cu desăvârşire neadevărate.

şi înaintarea pe Valea Stânei, lucru ce însemnă tăerea retragerei noastre, lupte mari la Mărăşeşti!

Au fost momente îngrozitoare, când am privit încruntat în zare, sfidând destinele rău voitoare şi nevoind a dà satisfacţie unui plâns cu hohote...

* * *

Acum suntem veseli. Am înaintat din nou. Inamicul se retrage. Luptele dela Siret au luat o întorsătură favorabilă nouă şi comunicatul oficial al M. C. G. anunţă frumos câştigarea «celei mai mari bătălii».

* * *

Amicul F. fiind la observator şi cum e cam miop, văzând mult cântata ceaţă ce se lăsà pe vale, a crezut că sunt gaze asfixiante.

Alarmă teribilă! A ordonat tuturor să-şi pună măştile, el însuşi începând prin a dà... exemplul.

Mai târziu trecând alţi ofiţeri pe acolo şi văzând tot personalul cu măşti, a fost un râs şi o «tachinărie» ne mai auzită!

IX.

Lupta dela Mărăşeşti.

7 August 1917.

Bătălie cruntă! Bătălie mare!

X.

O recunoaştere înaintată.

12 August 1917.

Suntem acum cu bateriile pe Pârâul Dulce dela Caşin concurând la luptele dela Fabrica de sticlărie.

Sunt bolnav de multele drumuri, oboseli şi emoţii; dar în astfel de ocazii, individul se pierde în masă.

M'am întors dela observatorul de pe cota 1118, unde am stat o zi şi o noapte într'o continuă atenţie şi încordare.

Şi ce supliciu să ajungi până sus. O pantă, aproape ca peretele, ($^1/_3$ ca scară) unde aveam nevoe să mă agăţ cu mâinile de crăci ca să mă ridic, şi orice neatenţie în mers mă prăbuşeà în neantul prăpăstiei învecinate.

La observator — care erà într'un brad înalt de pe linia infanteriei — văd că frontul nu erà încă stabilit, în urma luptelor ce avuseseră şi aveau loc, deci erà o fază haotică, cum se zice, a operaţiilor militare.

Reţelele de sârmă abia începute erau în lucru, iar infanteriştii rari la 10 metri unul de altul.

Iată lucruri care m-au făcut să mă tem de siguranţa oamenilor mei, mai ales că în caz de atac reuşit inamic din spre Sticlărie (care erà în vale) retragerea ne erà tăiată, şi singurul lucru ce am fi avut de făcut erà să ne lăsăm în voia soartei, cu curaj, în jos în prăpastie. De aici pe vale eşiam la Union, iar de aici orizontul se deschideà.

Ar fi fost însă prea aventuros!

Observatorul în brad, sus, la o înnălţime de vre-o 20 metri. Mă făceà să regret mult că nu aveam aptitudini de pisică, de oarece suitul sus erà chestie de adevărată echilibristică.

Observ: In faţă inamic; la dreapta inamicul, la stânga la cota 1167 tot inamicul. Rămâneà liber spatele cu cărarea (mărgi-

nită de prăpastie) pe care venisem până aici şi care mergeà paralel cu frontul din dreapta dela Sticlărie.

Mă cobor, şi mă hotărăsc să fac o recunoaştere înaintată cu o patrulă de infanterie, pentru a mă convinge de tăria frontului şi lucrările inamicului.

Pornesc cu un elev plutonier şi trei soldaţi din Reg. 27 Inf.; trecând de cele două fire de reţele ghimpate în lucru, dăm de o patrulă ce se odihneà jos, şi apoi de santinelele fixe, unde ne oprim.

Păduricea era pustie şi liniştită. Din când în când se auzeau ciocănituri şi gălăgie dela inamic.

Fiecare santinelă stà în picioare, rezemat de câte un pom, nemişcat ca stânca şi aşteptà! Erau santinelele cele mai înaintate.

— «De aici cu mare atenţie! Imediat în apropiere dăm de patrulele şi santinelele nemţeşti!» îmi şopteşte camaradul infanterist.

Fac semn că înţeleg şi pornim, încet cu ochii ţintă şi urechile aţintite la cel mai mic zgomot.

Nimic! Mai târziu — nu pot spune peste cât timp, căci pierdusem noţiunea timpului,

gândurile mele fiind aiurea — auzim ca un murmur de voci depărtate.

Camaradul infanterist mergeà ascunzându-se după pomi sau pitulându-se adeseori pe brânci la câte un luminiş.

Eu credeam că vreà să mă încerce de mi-e frică şi de aceia mergeam drept înainte, cu capul sus. Lucru ce erà să-mi fie fatal.

Odată cu murmurul de voci auzim:

— Pic! Poc! Tziu!

O armă se descărcase în noi!

Intr'o clipită am fost la pământ tus-patru. Am mai tras odată cu coada ochiului înnainte printre pomi, zărind linia unor săpături şi apoi ne-am întors de-abuşelea printre copaci.

Iarăşi:

— Pic! Poc!

Şi apoi linişte.

— «Erà să ne pice! îmi zice simpaticul Moldovean într'un sfârşit. De nu se grăbeà Ungurul, apoi ne aveà la sigur...»

Am reintrat în linii toţi teferi.

Văzusem situaţia. Trebuià să fim foarte vigilenţi şi cât mai puţin zgomot la telefon.

Observatorul fiind ca un cui în frontul duşman, priveam în spatele frontului lor, pe valea Chiosurilor spre satul Herăstrău din defileul Oituzului.

Circulaţia de căruţe, automobile, camioane cu muniţii, cai, şi în fine mişcări de trupe în fir indian. Două baterii în acţiune, observate după flacără.

Noaptea zgomot infernal de arme, tunuri şi jocuri ciudate de rachete verzi şi roşii, aruncate spre noi.

La un foc pâlpâind în contra pantă, am stat până seara târziu cu gândurile risipite...

XI.

Lupte...

13 August 1917.

Inamicul a tras toată ziua în noi; parcă într'adins să nu mă lase să mă odihnesc...

Mergând prin Mânăstire, un obuz cade într'o grădină şi răneşte o fetiţă ce culegeà flori. Bietul copil a început să strige cât îl ţineà gura.

Mi-am desfăcut pachetul cu pansament

individual şi i-am pansat rana dela braţ. Cum tremură şi oftă biata Lisaveta lui Cojan !...

Ce e vinovată ea să sufere?

Un alt obuz trecând pe de-asupra amenin-ţător se sparge tocmai la «pod».

15 August 1917.

Eri toată ziua şi toată noaptea am stat iarăşi la observator.

Am hoinărit necontenit prin tranşeele infanteriei, pe la reţelele de sârmă, santinelele îndoite şi am făcut mici recunoaşteri cu patrulele de infanterie.

* * *

Italienii au mari succese în ofensivă ca şi Francezii; au luat 8.000 prizonieri.

* * *

Azi e Sf. Maria?

17 August 1917.

Căldură extraordinară! Victorii franceze şi italiene! Veşti de pace!

Tunurile noastre nu mai trag bine căci li s'au tocit ghinturile!

Iată situaţia...

Schimbaţi!..

25 August 1917.

Luptele de pe front s'au potolit; pericolul a trecut. Ostaşii Români şi-au făcut încă odată datoria cu prisosinţă, ferecând linia vechiului hotar.

Noi n'avem noroc să ne bucurăm de trai pe front liniştit, căci trebue să mergem la Vaslui să ne schimbăm tunurile. Aceasta chiar peste câteva zile.

Iar eu bolnav greu de icter, — care bântue cu furie — trebue să intru în spital.

XII.

Pe frontul Mărăşeştilor.

Octombrie 1917.

Reveniţi din nou la luptă pe aripa stângă a frontului Mărăşeşti, am nemerit la Furceni!

Când am intrat în acest sat mi-a venit în minte icoana tuturor evocărilor de ţinuturi distruse de război în Belgia şi Franţa,

şi am privit cu tristeţe casele dărâmate şi arse de bombardament, biserica distrusă, şoseaua gropuită şi ornată din distanţă în distanţă de obuze, ce se rânduiseră pe de lături fără să exploadeze.

Populaţia fugită din sat locuià pe câmp spre Tecuci, în corturi ţigăneşti, într'o mizerie de nedescris.

Oameni avuţi erau nevoiţi să doarmă afară şi să alerge pe câmp după vre-un puţ cu apă...

Prin casele din sat erau instalate tunuri, iar crâmpee de vie şedeau nelucrate, amestecate una cu pământul...

Linia infanteriei erà la 200 metri în faţa bateriilor noastre şi locurile de odihnă ale trupei tot aici în sat cu noi.

De aceea năpasta bombardamentului neînsetat!

Sunt construite subterane, în cari ne adăpostim în caz de «groaznic bombardament», vorba *Şefului*, locotenentul de rez. Iorgu.

Dar acum bietu Şeful — «baza şi sufletul divizionului» — a fost mutat în alt regiment, făcându-ne să-i simţim lipsa.

În *grotă* e umed, şi ca urmare stăm în case prin sat.

Noroc cu cavaleriştii din tranşee, că altminteri plictiseala ar face mai mari ravagii ca obuzele, căci luptele s'au potolit.

O spaimă.

7 Noembrie 1917.

Pe front viaţa ni se scurge liniştită cu obişnuitele bombardamente şi mici incidente de front. Printre acestea o sperietură teribilă pe care o vom ţine minte.

Dormeam somnul cel mai dulce pe la cinci dimineaţa când o bubuitură groaznică mă face să sar tocmai în mijlocul odăiei.

Casa se clătină, uşa dârdâià, geamurile sparte cădeau jos cu zgomot de trăsnet.

Îmi părù că e un obuz de 210 mm., exploadat la 40—50 metri depărtare...

Eră întuneric beznă şi nu găseam chibriturile. Contribuţie la nelinişte!

Es afară. Câinii lătrau şi prin sat se aprindeau lumini.

— Bau!

O a doua bubuitură izbucneşte, mai teribilă, mai apropiată. Ca la 40 paşi.

Am crezut că mă loveşte, atât mi se păreà de aproape.

Am mai stat puţin să văd dacă mai vine vreun obuz.

— Dacă mai vine unul în 3 minute, mă duc la adăpost. De nu la culcare!...

Au trecut cele trei minute şi fiind obosit m'am dus din nou să mă culc.

Peste vreo cinci minute Călugăru, ordonanţa camaradului Câlni. vine speriat să mă caute:

— «Ţe faţeţi, domnuli locotenent? Noi am crezutără acolo că v-a omorât!»

Şi tremură pelticul ca varga.

Prin sat soldaţii umblau să vadă, unde au căzut obuzele şi ce gropi făcuseră; căci prea erau mari bubuiturile!

Şi nu le găseau nicăeri.

Spre seară am aflat de ce erà vorba. În urma straşnicului nostru bombardament din zilele precedente, inamicul s'a temut — de sigur — că luăm ofensiva din nou şi de aceia dis de dimineaţă a aruncat în aer aripa de pod din partea lor de jos din vale dela Siret. (Podul pe care merge linia

ferată din gara Cosmeşti în gara Mărăşeşti).

E o mică distanţă până la pod, aşa că nouă ni s'a părut că exploziile au avut loc chiar în sat, deoarece auzisem nişte bubuituri aşa de teribile, că parcă am fi fost chiar lângă ele...

E şi aceasta o spaimă, ca multele celelalte prin cari am trecut şi cari încet, încet cată a ne dăstrămà nervii şi a ne bolnăvi inima.

In ceaţă.

9 Noembrie 1917.

Din zorii zilei mergeam spre front din Tecuci, unde fusesem în interes de serviciu.

Se pusese un mic ger şi erà ceaţă.

Căruţa mergeà bine şi mă gândeam:

— Astăzi scap de bombardare! E ceaţă şi n'au să mă vadă venind pe şosea!»

Socoteala erà bine făcută, deoarece, inamicul băteà şoseaua imediat ce apăreà vreun om, cal sau căruţă. Şi vai de cel încadrat!

Ne apropiam de Furceni şi ceaţa se menţineà deasă; se luminase însă bine de ziuă.

Luptătorii dela Mărăşeşti ştiu că dela Tecuci până la Siret este o câmpie netedă ca în palmă. Un pământ cum nici n'am văzut aiurea. Fără o cută de teren, fără o vale, fără vre-o măgură, absolut netedă ca un taler.

Şedeam pe front şi cu binoclul observam orice mişcare, orice vehicul ce mergeà, până la podul din marginea Tecuciului... Şi erà distanţă de 10 kilometri până acolo.

Mă apropiasem cu căruţa ca la 500 metri de sat şi eram bucuros. Atunci o rază fierbinte de soare brăzdează ceaţa, risipind-o puţin.

Deodată vederea se făcù mai limpede.

— «Să nu ne facă de ruşine tocmai la sfârşit», îmi şopteşte conducătorul căruţei, Neagu. Şi dă bice cailor.

Un minut în urmă alte raze puternice parcă luară cu mâna jumătate din ceaţa protectoare.

Eram la 300 metri. Căruţa sburà.

Ceaţa vreà să ne trădeze.

Ca suflată de o făptură uriaşă, ceaţa se risipì şi vederea devenì limpede ca niciodată.

Şi căruţa nu mai puteà să meargă iute, din cauza gropilor de obuz de pe şosea.

Intram în sat.

Primul obuz veneà vâjiind. Ne văzuseră.

— «De geaba, inamice! Ai prea multă putere de dimineaţă! Ai tras lung!»

Am ajuns la baterie.

Şoseaua erà frământată acum de obuze şi ceaţa se risipeà după întreaga câmpie ca o părere..:

Tecuci, 25 Noembrie 1917.

Am fost retraşi dupe front, în vederea trimiterei noastre la Tg. Ocna, unde aveà să se deà o «lovitură».

O aşteptăm!

XIII.

Recunoştinţă soldatului!

20 Decembrie 1917.

Ruşii sunt cu desăvârşire desorganizaţi. Catastrofa rusească, de care ne temeam, s'a întâmplat.

Au încheiat armistiţiu pe tot frontul, iar la noi se retrag după poziţie în bande, în hoarde.

Şi ce greu e să le ţii piept ca să nu prade satele şi oraşele noastre!

Singura soluţie erà dezarmarea. A fost săvârşită spre regretul nostru.

Dar în mijlocul catastrofei şi al nebuniei generale, se ridică ca o stâncă de granit soldatul român.

Veşnic la datorie, veşnic cu sufletul sus şi arma la comandă, soldatul român stă neturburat în mijlocul haosului ademenitor al turburărilor ruseşti.

Santinelă a civilizaţiei, stă neturburat, cu ochii încruntaţi şi dictează disciplina şi ordinea în clipele grele prin care trece ţara.

Iată însuşiri şi o purtare pentru care soldatul român merită recunoştinţa noastră, merită iubirea noastră.

Un singur gest ar fi prăbuşit palate şi ar fi vopsit de sânge tricolorul ţărei.

Soldatul român însă factor civilizator, a stat ca o statue, neîntinat de nebunia generală, ce-l ademeneà din toate părţile,..

Trebue să fim recunoscători armatei, să fim recunoscători soldatului.

Îşi merită o soartă mai bună, îşi merită împlinirea speranţelor sale!

XIV.

1 IANUARIE 1918.

!

Trist! Gânduri triste!

Să-şi amintească oricine că la sfârşitul vieţei e moartea şi să se considere pe sine şi pe semeni în proporţie cu eternitatea.

* * *

Singura plăcere ce-mi pot permite la acest *zintâi* de an este să citesc.

Din Nietzsche.

Ce e lumea?

— «Lumea e un monstru de forţă fără început şi fără sfârşit, o cantitate de forţă, care nici nu se măreşte, nici nu se micşorează; care nu consumă, dar utilizează.

Imuabilă în întregul său, o casă fără cheltueli sau pierderi, dar tot aşa fără venituri sau câştiguri.

Imprejmuită de neant ca de o frontieră.

Forţă pretutindeni, un joc de forţe şi unde de forţe; în acelaşi timp una şi mai multe! Ingrămădindu-se aici în timp ce se

reduce dincolo ; o mare de forţe agitate, căreia ea singură îi este furtuna...

Rămâne aceiaşi în tot cursul anilor, se binecuvintează căci va revenì veşnic, şi nu va cunoaşte saţiul, desgustul sau oboseala.

Lumea nu e decât o veşnică creaţie de sine însuşi şi o veşnică distrugere de sine însuşi.

Se prezintă astfel că mă întreb :

— Cine are spiritul atât de lucid să o contemple fără a vrea să fie orb ?»

* * *

Trist 1 Ianuarie !

29 Ianuarie 1918.

«*Sfatul ţărei*» din Basarabia au cerut ajutorul nostru contra bandelor de bolşevici, ce o jefuesc în voe.

Astăzi regimentele române fac ordine în ţara soră !

* * *

Troski din Petrograd ne-a declarat războiu. Acum suntem în luptă cu toate ţările împrejmuitoare.

E o situaţie disperată.

Germanii ne-au trimis şi ei un ultimatum să răspundem în 24 ore: pace sau război!

* * *

Guvernul Brătianu a căzut; un guvern Averescu i-a luat locul.

XV.

Clipe groaznice.

2 Februarie 1918.

Clipe groaznice!

Ne isbesc duşmanii de jur împrejur.

Unii spun că vom face pace cu inamicul din Vest, alţii că ne vom retrage la Iaşi şi Basarabia.

Nu ştiu ce să mai cred; mai ales că primim ordine să împachetăm, să luăm dispoziţii ca pentru o retragere în Basarabia.

E un haos!

Doamne! Doamne! Mă adresez Ţie ca în ceasurile de mare nenorocire şi te rog a-ţi-întoarce faţa şi spre acest popor în-

cercat, dându-i cel puţin orizontul speranţelor, spre care să privească suportând nenorocirile.

XVI.

In cercul de fier sau triunghiul morţei.

23 Februarie 1918.

Ne pregătim de luptă crâncenă. Suntem în faimosul triunghiu al morţei sau cerc de fier, unde ostaşului nu-i e îngăduit să privească decât înainte, mereu înainte, şi să rămână neclintit orice s'ar întâmplă.

Sunt ore de o încordare nervoasă extremă, sunt ore de dureri nesfârşite fără speranţe.

Trebue însă să ne încredem în puterile noastre.

Nimeni nu va puteà trece fără să marcheze încă o imensă *Vale Albă*...

1 Martie 1918.

Stăm în camere evreeşti întunecoase şi umede, în dosul dughenilor cu mărunţişuri.

— Ce a-ţi venit dejà?

— Doamne fereşte!

Sunt vorbe entuziaste de bună venire cu cari populaţia localnică ne întâmpină din praguri.

* * *

Ne facem baterii şi instalaţii serioase de luptă.

17 Martie 1918.

Se face pace. D-nul Marghiloman a venit la Iaşi. Bariera de foc a fost dată la o parte...

Şi ce triste momente când artificierii predau muniţia la depozite şi ultimele obuze se aliniază în şiruri nesfârşite, aşteptând parcă din nou întrebuinţarea!

8 Iunie 1918.

Basarabia s'a alipit de noi.

E o bucurie cu atât mai mare, cu cât este cheia a noui bucurii...

XVII.

Flamură albă.

Războiul s'a sfârşit!

Săbiile au reîntrat în teacă şi numai plânsetele n'au încetat.

S'a făcut pace!

Pe front, în lupte fiecare aşteptà *pacea* şi plănuià sărbătorirea ei.

Dar pacea s'a făcut; şi nu am văzut nici lăutari cântând până în miez de noapte, nici vin clocotind în pahare, nici demobilizaţi, îmbrăcaţi curat în haine chitite bine...

Nu, n'am văzut.

În schimb, am plâns lumea amărâtă şi deziluzionată; m'am înfiorat văzând pe stradă femei şi copii leşinaţi de nemâncare; am privit lung şi gânditor demobilizaţii îmbrăcaţi în haine murdare de front...

Nu erà veselie. Parcă toată lumea aşteptà ceva, ceva care nu mai vine...

* * *

Aşa a fost un răstimp al războiului nostru...

TABLA DE MATERIE

PAGINA

1. Închinare 5
2. Cuvânt înainte 7
3. SIMFONIE DE RĂZBOIU 9
4. Focurile 11
5. Retragerea 14
6. Dela Turtukaia 19
7. Surorile de caritate 29
8. Cercetaşii 31
9. Durere 35
10. Primăvara 36
11. Ţiganii 37
12. Sârbii 39
13. Soldatul Spânu Ion 41
14. Soldatul Mitiţă Ion 46
15. Ruşii 51
16. Cazacii 54
17. La coloană 59
18. Tătucu Român 61
19. Generalul Prinţ Mikel Azi 67
20. Maiorul Pavlov 71
21. Capitala Rucub 73
22. TURTUKAIA-DOBROGEA-TRANSILVANIA 77
23. Spre front 79
24. La Turtukaia 80
25. La baterie 84
26. Prima luptă 90
27. Sub foc duşman 94
28. Din luptă 107
29. Pe vasul-spital «Principele Carol» 112
30. Spre Călăraşi 116
31. Evacuarea la Bucureşti 120
32. Descrierea luptelor dela Turtukaia 123
33. Viaţa de spital 136
34. Ofensiva dela 5 Sept. 1916 în Dobrogea 143

PAGINA

35. Trecerea Dunărei la Flămânda 156
36. Din luptele în Transilvania 164
37. RETRAGEREA 175
38. Retragerea 177
39. Vagabondaj prin sate 178
40. Ajunşi 187
41. O Duminecă 190
42. Iarnă grea 191
43. Carnetului meu 193
44. Recruţii 195
45. Tifosul exantematic 196
46. La Iaşi 196
47. Sf. Paşte 200
48. Prin ţară 203
49. PE FRONTUL MOLDOVEI 205
50. Spre front 207
51. Pe frontul Caşin-Oituz 210
52. Insemnări 211
53. Pe frontul Siretului. Defecţiunea rusă 216
54. Satul Mânastirea Caşin 223
55. La observator 226
56. Ofensiva Mărăşti-Câmpurile 229
57. La Oituz 243
58. Lupta dela Mărăşeşti 249
59. O recunoaştere înaintată 249
60. Lupte 253
61. Pe frontul Mărăşeştilor 255
62. Recunoştinţă armatei 261
63. 1 Ianuarie 1918 263
64. Clipe groaznice 265
65. Triunghiul morţei 266
66. Flamura albă 267